

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI
EGYESÜLET
ERDÉSZETTÖRTÉNETI SZAKOSZTÁLYA
KÖZLEMÉNYEI

XX. szám

1990

**AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
ERDÉSZETTÖRTÉNETI SZAKOSZTÁLYA
KÖZLEMÉNYEI**

1

XX. szám

**Országos Erdészeti Egyesület
Budapest
1990**

Szerkesztették és lektorálták. dr.Nagy Domokos Imre
dr.Oroszi Sándor

ISSN 0134-1308

Kiadja az Országos Erdészeti Egyesület
Felelős kiadó: dr.Oroszi Sándor, az OEE Erdészettörténeti Szak-
osztályának elnöke

Készült 150 példányban
MTESZ Házi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Boncza Gábor
90/1450

Belső terjesztésre!

Tartalomjegyzék

	Oldal
Huszonöt év - húsz füzet /dr.Oroszi Sándor/	5
Bányai József: Gróf Forgách Károly agancsgyűjteménye az Országos Erdészeti Egyesület szakmúzeumában	7
Sándorfalvi László: A Magyarországon /Fehérvárcturgón/ élő szikavadállomány telepítésének történelmi múlt- ja, élőhelye és állományának jelenlegi helyzete	15
id.Balsay Miklós: Megszóltak a Somhegy-Mellári szar- vasbikák	19
Sándorfalvi László: Soponya egykori vadgazdálkodása	22
id.Balsay Miklós: Riaszt a martonvásári világrekorder őzcsalád	25
Jérôme René: Adalékok a soproni Ifjúsági Köri Ház törté- netéhez /Megemlékezésül ifj. Béky Albertre/	29
dr.Oroszi Sándor: Adatok a Tuzson-félé alföldi növény- gyűjtemény keletkezéséhez	34
Körmöczi János: Vadgazdálkodás a Mezőföldön	39
dr.Nagy Domokos Imre: Az Országos Természetvédelmi Ta- nács 1947 és 1949 között	52
Kolossváry Szabolcsné: Magyarország erdőgazdasága az 1850-es években /Rudolf Ritter von Feistmantal 1805-1871/	67

dr.Csőre Pál: A magyarság szerepe a solymászat európai elterjedésében	83
Az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szak- osztálya Közleményei I-XX. füzetekinek tartalomjegyzéke /dr.Nagy Domokos Imre/	95

HUSZONÖT ÉV - HÚSZ FÜZET

Szakosztályunk kisebbfajta jubileumához érkeztünk. Továbbá mindennapjainkban közösségünk az időt igyekszik megfogni, rögzíteni. Közben önmaga is egy már történelminek számító korhoz érkezett, és rögtön itt a kérdés: Vajon munkánkat az idő és az utókor mérlegére téve, nem találtatunk-e könnyűnek?

Amikor 1964-ben az Országos Erdészeti Egyesület Erdészettörténeti Szakosztálya Ágfalvi Imre, Csőre Pál, Király Pál és Koloss-vary Szabolcsné ösztönzésére, kezdeményezésére megalakult, a hazai erdészeti- és vadásztörténeti kutatásokat igyekezett összefogni, szervezni. Ezzel olyan feladatot vállalt, amelyet az Erdészeti Tudományos Intézetek Nemzetközi Szövetsége /IUFRO/ S 6.07 szekciójában világméretben próbál segíteni, fejleszteni. Olyat, amelyet más országokban külön intézetek végeznek /amelyek esetleg éppen a magyarországi erdőgazdálkodás történetét kutatják/. Huszonhat év elteltével meg kell állapítanunk, hogy a szakosztály továbbra is egyedüli fóruma az erdészeti, vadászati múlt iránt érdeklődőknek.

Már az indulásnál kirajzolódott, hogy ez a közösség a különböző végzettségű embereknek is egyfajta találkozási lehetőséget teremt. Sokan szorgalmazták, még többen képzelték, hogy az itt összejövő, eltérő szakmájú kutatók - tudásukat összeadva - akár interdiszciplináris feladatok megoldására is képesek lesznek. Ez az együttműködés azonban csak esetenként jött létre, rendszeressé nem vált. Az okok között itt nemcsak az emberi természetből fakadó hibák szerepelnek, hanem az is, hogy a múltból mást akar kiolvasni egy tőmelletti erdész, és mást egy történelemtanár. Az egymástól való tanulásra, a személyes kapcsolatok kiépítésére azonban szakosztályunk mindig alkalmas volt. Ugyanígy a hallott előadások, viták hasznosságát bizonyára senki nem kérdőjelezte meg, még ha azok tartalmával, kimenetelével nem is mindig értett egyet.

Az Erdészettörténeti Szakosztály munkájával igyekezett kilépni a nagyobb nyilvánosság elé, hiszen a megismerés magában hordozza az átadás igényét is. Erre szintén már a megalakuláskor gondoltak, így kezdték el 1965-ben a szakosztályközlemények füzetét kiadni.

Ha végigtekintünk ezeken a kiadványokon, a sokszínűséget, a soktémájúságot állapíthatjuk meg. /Lásd a bibliográfiánkat./ Mindez vonatkozik a szerzők egyéniségére és a művek keletkezési körülményeire is. Gondoljuk csak meg, az első füzet a szocializmus alapjainak lerakása idején, a jelen, a XX. a piacgazdálkodás megteremtésére tett első lépések időszakában fogant. És a történetírás sem tudja saját korától elvonatkoztatni magát. Mindezek ellenére nemigen kell szégyellnie egyik szerzőnek sem magát, írásait ma is vállalhatja. Egy pártos, társadalommal foglalkozó tudomány esetében pedig mindez nem csekély dolog.

Mind a szakosztály működésével, mind a szakosztályközleményekkel kapcsolatban meg kell emlékeznünk pártolóinkról, támogatóinkról is. Voltak és vannak ebben az országban sokan, akik felismerték, hogy szakmai múltunk birtokba vétele nemcsak erdészeti, vadászati ügy, hanem nemzeti is. Erkölcsi és anyagi támogatásuk nélkül nem létezhettünk volna, mint ahogyan nélkülük a jövő sem képzelhető el. A támogatás, munkánk nyomon követése pedig komoly kötelezettségeket ró ránk.

Ezekkel a kötelezettségekkel, és ki-ki a lelkiismerete, ereje, ideje ismeretében lépjen a szakosztály a második huszonöt évébe.

dr.Oroszi Sándor
szakosztályelnök

GRÓF FORGÁCH KÁROLY AGANCSGYŰJTEMÉNYE AZ ORSZÁGOS
ERDÉSZETI EGYESÜLET SZAKMÚZEUMÁBAN

Bányai József

Az erdészeti egyesület tagjait már az 1870-es években foglalkoztatta egy saját székház felépítésének a gondolata. Miután 1884-ben sikerült egy, a főváros tulajdonát képező telket vásárolni - az Alkotmány utca és a Honvéd utca sarkán -, az épület terveinek elkészítésével Czigler Győző neves műépítészt bízták meg. A két év alatt felépült impozáns épületet az egyesület 1886. augusztus 1-jén vette használatba.^{1/}

A felépült székház lehetőséget adott egy erdészeti múzeum létrehozására. Az ötlet Piso Cornéltól származott, aki 1883-ban a következő indítványt terjesztette elő: "Hogy az orsz.erd.egy. minden irányban és tökéletesebben teljesíthesse maga elé kitűzött hazafias és tudományos feladatát, állíttassék össze és alapíttassék az egyesület kebelében a szakba vágó gyűjteményekből és egyáltalában az erdészeti szakhoz tartozó tárgyakból egy egyesületi szakmúzeum, mely czélszerű és gyakorlati berendezése mellett könnyen áttekinthető módon gyakorlatilag is erősítse és gazdagítsa egyfelől az egyesületi tagok ismereteit és nyújtson fogalmat másfelől minden érdeklődőnek azon tárgyakról, berendezésekről, és eszközökről, melyek az erdőgazdaság körében használtatnak." A múzeummal kapcsolatos érdeklődés különösen az 1885. évi Budapesti Országos Kiállítás idején élénkült meg. A kiállítás befejezése után a kiállítók jelentős része az erdészeti szakmúzeum részére felajánlotta kiállított anyagát, ill. annak jelentős részét. Az összegyűjtött tárgyakat 1887-ben helyezték el végleges kiállítási helyükön." A Czigler Győző által tervezett bemutató legnagyobb tételét a gróf Forgách Károly által ajándékozott trófeagyűjtemény jelentette."^{2/}

Forgách Károly cs. és kir. kamarás, a magyar főrendiház tagja, gr.Forgách Károly és br.Walterskirchen Filippina fia, 1825. szeptember 4-én született a Bécs melletti Mödlingben. Gimnáziumi tanulmányait Nyitrán végezte, majd Bécsben bölcsészetet, végül Győrött jogot hallgatott. Mint a ghymes-i ág feje haszonélvezője volt a ghymes-i és ghymes-kosztoláni hitbizományi uradalomnak. Már fiatal korában különösen az erdészettel - és ezzel kapcsolatban a vadászattal - foglalkozott. Komoly áldozatok árán a vidéken fővadállományt létesített, s a későbbi években - hazánkban elsőként - a muflont is meghonosította. Beutazta Olasz-, Francia-, Angol- és Németország nevezetesebb részeit és fővárosait. 1857-ben a Szaharában tett vadászati kirándulást. 1859-ben Portugáliát és Spanyolországot és a maroccai birodalomhoz tartozó Tangert és vidékét látogatta meg. 1869-ben Konstantinápolyba, s onnét Egyiptomba, a Níluson Asszuánig utazott. A közpályán nem működött, kivéve amikor 1891-ben a Nyitra megyei vöröskereszt-egylet elnökévé választották meg. Utazásairól és madártani megfigyeléseiről a korabeli újságokban több cikke jelent meg.^{3/}

Ghymes községben állt a gróf barokk stílusú földszintes kastélya. Az összes csarnokok, termek és szobák falait az uradalom vadászati emlékei és trófeái foglalták el. Ezek között rendkívül érdekes és ritka darabok is szerepeltek.^{4/}

Forgách gróf trófeagyűjteménye már a hatvanas évek legelején híres volt. Vadásztársa, Zerdahelyi Incze a korabeli vadászlapnak küldött tudósításában a következőket írta: "Ghymesen 23 bak esett lesen és lesjáraton; köztük egy különösen erős agancsút Bacskády lőtt, melly az ottani gyűjteményben is a legerősebbekkel vetekedik, pedig a gyűjteménynek hat darabja Európaszerte ritkítja párját."^{5/}

Gróf Forgách Károly 1886-ban agancsgyűjteményét - valószínűleg Xantus János javaslatára - a Nemzeti Múzeumnak adományozta. Továbbá felajánlott egy 1000 forintos alapítványt is, melynek kamataiból a gyűjtemény kezeléséhez, gondozásához szükséges költségeket fedezhették. Az Országos Erdészeti Egyesület egyik tagjának,

Piso Cornélnak tudomására jutott Forgách e terve, és beszámolt róla az egyesület 1886. évi december 12-én megtartott közgyűlésén. Elmondta, hogy tudomása szerint a Nemzeti Múzeum természetrajzi osztályán - az osztálynak a közeli jövőben történő teljes javítása és átalakítása miatt - nincsen elegendő hely a hatalmas agancsgyűjtemény elhelyezésére. Az átalakítások elvégzése után sem látott reményt arra nézve, hogy a gyűjtemény méltó helyet kapjon. E tények figyelembe vétele után Piso úgy vélte, hogy a becses agancsgyűjtemény még hosszú időn át ládába csomagolva fog a múzeum folyosóin heverni. Majd így folytatta: "Minthogy pedig a gondviselés megadta azt, hogy egyesületünknek sok évi fáradságos működés és küzdelem után most már saját díszes palotája van, a melynek termeiben nemsokára egy, az egyesülethez méltó szakmúzeum is be lesz rendezve, önkénytelenül az a kérdés merül fel, hogy vajjon egy oly terjedelmes agancsgyűjtemény, mint a minőt gróf Forgách a nemzeti múzeumnak felajánlott, nem találna-e méltóbb helyet az Országos Erdészeti Egyesület díszes termeiben?" Végezetül indítványozta a közgyűlésnek, hogy a választmányt, ill. az elnökséget hatalmazza fel a megfelelő lépések megtételére. Azaz a szóban forgó agancsgyűjtemény megszerzése céljából forduljanak Forgách grófhhoz azzal a kéréssel, hogy az agancsgyűjteményt az 1000 forintos alapítvánnyal együtt - a nemzeti múzeum igazgatóságának beleegyezésével - az egyesület szakmúzeuma részére átengedje. Kedvező válasz esetén az 1000 forintos alapítványt "Forgách Károly gróf erdészeti alapítvány" néven külön kezeljék, és gyarapítsák mindaddig, míg belőle az egyesület egy szakképzett múzeumi őrt alkalmazni nem képes. Piso indítványát a közgyűlés egyhangúlag elfogadta, és az igazgató választmányt a szükséges lépések megtételére felhatalmazta.^{6/}

Az egyesület következő, 1887. évi közgyűlésén Horváth Sándor titkár jelentette, hogy az egyesület elnöke a szükséges intézkedéseket megtette, és a Nemzeti Múzeum igazgatója a gyűjteményt készséggel átengedi. Forgách Károly gróf - az egyesület elnökétől kapott felvilágosítások után - levelet írt az egyesületnek. Tudatta,

hogy a kizárólag ghymeszi birtokán lőtt vadfajok trófeáiból álló gyűjteményét végrendeletileg a Nemzeti Múzeumra hagyományozta. Mindezt abból a célból tette, hogy az a nemzet tulajdonává válva, különösen az utókorra nézve kulturhistóriai értéket képviseljen. Agancsgyűjteménye azon részét, melyet vendégei és vadászszemélyzete lőtt - összesen 1756 darab agancsot - 1886 májusában a Nemzeti Múzeumba elszállította. Majd levelét így folytatta: "Mert az Országos Erdészeti Egyesület elnöksége által felszólítva lévén aziránt, hogy a m.n.múzeumnak szánt agancsgyűjteménynek az Országos Erdészeti Egyesület palotájába leendő áthelyezéséhez beleegyezésemet adnám, tekintve, hogy agancsgyűjtemény számára sokkal illendőbb helyiség egy országos erdészeti intézet, ebbeli beleegyezésemet szívesen megadom, csakis azon észrevételem van, hogy a gyűjtemény elhelyezése a múzeumi igazgatóság, mint a gyűjtemény virtualis tulajdonosával egyetértőleg történjék." Egyetlen kikötése az volt, hogy amennyiben az OEE feloszlana, a trófeákat juttassák vissza a Nemzeti Múzeumba. Az egyesület igazgató választmánya a feltételeket elfogadhatónak találta. Az elnökség Czigler Győző műépítésszel a gyűjtemény elhelyezéséről részletes tervet és költségvetést készíttetett.^{7/}

A következő közgyűlésen az egyesület elnöke tudatta a választmánnyal, hogy a felállítási terve és a költségvetés elkészült. Ezeket - az előző ülés határozata értelmében - a megfelelő felvilágosítások kíséretében gróf Forgách Károlynak megküldte. A gróf a levél kézhezvétele után - egy az elnökhöz intézett levelében - kijelentette,..."hogy a felállítási költség 1655 forint 20 krajcárban megállapított költségeit sajátjából fogja fedezni s ennél fogva a szükséges összeget azon értesítés megnyerése után, hova küldje a pénzt, azonnal rendelkezésre bocsátja."^{8/}

Az egyesület 1887. évi közgyűlésén a titkár tudatta gróf Forgách Károlynak az 1887. évi április 23-án a nyitrai közjegyző előtt 149. szám alatt kiállított nyilatkozatát. Ebben a gróf végérvényesen kijelentette, hogy a m.nemzeti múzeumnak hagyományozott agancsgyűjteményét a múzeum igazgatóságának beleegyezésével, az

Országos Erdészeti Egyesületnek engedte át, oly feltétellel, hogy a gyűjtemény örök időknön át csonkítatlanul megőrzendő, továbbá, hogy az egyesület esetleges feloszlása esetén a közgyűlés a gyűjtemény további sorsa felett szabadon nem rendelkezhet, hanem köteles azt további megőrzés céljából eredeti tulajdonosának, a Nemzeti Múzeumnak visszaadni.

Gróf Forgách Károly fenti nyilatkozatában említett feltételeit az egyesület alapszabályába kívánta felvételni. Az egyesület elnöksége a gróf kérésével egyetértett, és közvetlenül a könyvtárra vonatkozó szakasz után a következő új szakasz felvételét ajánlotta a közgyűlésnek elfogadásra:^{9/}

"Gróf Forgách Károly által alapított agancs-gyűjtemény. 102.§. Ghymesí és gácsi gróf Forgách Károly 1887. április 23-án közjegyző előtt kiállított nyilatkozatában beleegyezését adván ahhoz, hogy Ghymes, Ghymes-Kosztolán és Velsicz községek határában fekvő birtokain lőtt vadaktól származó agancs-gyűjteménye, melyet végrendeletileg a magyar nemzeti múzeumnak hagyományozott, a m. nemzeti múzeum beleegyezésével az Országos Erdészeti Egyesület székházában helyeztessék el: - a gyűjteménynek az a része, melyet a hagyományozó 1886. május havában a m. nemzeti múzeumnak már átadott, a m. nemzeti múzeumtól ennek beleegyezésével 1887. június havában átvétetett és az Országos Erdészeti Egyesület székházában helyeztetett el.

Ezen gyűjteménynek már átvett, úgyszintén a hagyományozó halála után később átveendő része is az egyesület hivatalos helyiségeiben felállítva, nyilvános gyűjteményként kezelendő s az egyesület fennállása alatt mindvégig csonkítatlanul megőrzendő.

Az egyesület feloszlása esetén, a gyűjtemény felett az egyesület közgyűlése nem rendelkezik szabadon, hanem a hagyományozó által 1887. ápril 23-án kiállított közjegyzői okirat értelmében köteles lesz azt a m. nemzeti múzeum igazgatóságának átadni."^{10/}

A közgyűlés az ajánlott szakaszt elfogadta, és gróf Forgách Károlyt erről értesítette.

1887 októberében az egyesület megjelentette azt a kiadványt, melynek segítségével a látogatók áttekintést kaptak a székház bel-

ső berendezéséről, ill. a múzeumi tárgyak elhelyezéséről. Forgách gróf trófeái, amelyeket 1849-1886 között a ghymesi birtokon lőttek, 82 szarvasagancsból, 345 dámlapátból, 56 muflonszarvból és 1273 darab őzagancsból állt. Az összesen 1756 darab trófeát évszám és vadászok szerint csoportosították, megszámozták, majd a következőképpen helyezték el: az elnöki előszobába 226 darabot, az irodai előszobába 289-et, az irodába 347-et, a titkári szobába 375-öt, a könyvtári szobába 384-et, a nagyterembe 126-ot, és végül az elnöki szobába 9 trófeát tettek. Megjegyzendő, hogy a gróf az általa személyesen lőtt vadfajok agancsait - mintegy 1500 darabot - egy későbbi időpontban szándékozott átadni.^{11/}

Az Országos Erdészeti Egyesület igazgató választmánya 1890-ben elhatározta, hogy... "Gróf Forgách Károlyt, tekintettel azon áldozatkészségre és figyelemre, melyet nagybecsű agancsgyűjteményének átengedésével az országos erdészeti egyesület iránt tanúsított, a legközelebbi közgyűlésen az egyesület tiszteletbeli tagjával való megválasztásra fogja ajánlani."^{12/}

A gróf 1891-ben 295, 1896-ban pedig újabb 198 trófeát küldött az egyesület múzeumának. A felállítás költségeit mindkét esetben - miként azt a törzsgyűjteménynél is tette - megtérítette az egyesületnek.

Sajnálatos tény, hogy az egyesület 1892-ben - fenntartási nehézségekre hivatkozva - az erdészeti szakmúzeumot lényegében felszolta. A későbbi Mezőgazdasági Múzeum pedig csak egy évtized múlva kezdett komolyabb gyűjtésbe.^{13/} 1901-re az egyesület odáig jutott, hogy gróf Forgách Károly agancsgyűjteményének további darabjait a székház helyiségeiben - helyszűke miatt - nem tudta elhelyezni. Miután a trófeák elhelyezésére vonatkozóan a Nemzeti Múzeum is kitérő, elodázó feleletet adott, a gróf a trófeákat a létesítendő Gazdasági Múzeum részére a földművelésügyi miniszternek felajánlotta.^{14/} Az Országos Erdészeti Egyesület múzeumában nyilvántartott 2249 darab trófeát végül 1904 májusában adták át végérvényesen a Magyar Mezőgazdasági Múzeumnak.^{15/}

Gróf Forgách Károly neve méltatlanul merült a feledés homályába. Hosszú élete során igen sokat tett a magyar vadgazdálkodá-

sért, elsősorban a muflon meghonosításával Magyarországon. Nevét az Országos Erdészeti Egyesület szakmúzeumának ajándékozott jelentős számú trófeájával, továbbá alapítványával is emlékezetessé tette.

1911. március 22-én rövid szenvedés után, végelgyengülésben hunyt el. Ghymesen a családi kriptában helyezték örök nyugalomra.^{16/}

Irodalomjegyzék

- 1/ KIRÁLY P.: Az Országos Erdészeti Egyesület története. /Bp. 1966./ 43.
- 2/ OROSZI S.: Első szakmai múzeumunk az egyesület székházában. Az Erdő. 1986. 436-438.
- 3/ SZINNYEI J.: Magyar írók élete és munkái. III. kötet. Bp. 1894. 634-635.
- 4/ BOROVSZKY S.: Magyarország vármegyéi és városai. Nyitra megye. Erdészet és vadászat nyitra megyében. Bp. é.n. 94.
- 5/ ZERDAHELYI I.: Nyitravidéki vadászatok. VVI. 1860. 28-29.
- 6/ E.L. 1886. 955-956.
- 7/ E.L. 1887. 66.
- 8/ Uo. 306.
- 9/ Uo. 833-834.
- 10/ Uo. 853.
- 11/ Az Országos Erdészeti Egyesület gyűjteményeinek jegyzéke 1887. október havában. Bp. 1887. 17-30.
- 12/ E.L. 1890. 55.
- 13/ Lásd 1/45.
- 14/ E.L. 1901. 1151.
- 15/ Magyar Mezőgazdasági Múzeum Adattára IX. 1904. május.

16/ Országos Széchenyi Könyvtár. Aprónyomtatvány gyűjtemény. XX. szí. For-Foz doboz.

A témával kapcsolatban lásd még: BÁNYAI J.: Különleges csigák. Muflontrófeák a gróf Forgách Károly-féle ghymeszi telepítésből. Venatus 1990. 2:4-5.

Rövidítések

Bp. = Budapest

E.L. = Erdészeti Lapok

Vvl. = Vadász és Versenylap

A MAGYARORSZÁGON /FEHÉRVÁRCSURGÓN/ ÉLŐ SZIKAVADÁLLOMÁNY
TELEPÍTÉSÉNEK TÖRTÉNELMI MÚLTJA, ÉLŐHELYE ÉS
ÁLLOMÁNYÁNAK JELENLEGI HELYZETE

Sándorfalvi László

1. Történelmi múltja:

Magyarországon a szikavad vadászterületen jelenleg csak egy helyen, mégpedig Fehérvárcsurgón található, amely Fejér megyében, a Bakony hegység nyúlványain terül el.

Az egykori fehérvárcsurgói vadaskertet, amely mintegy 700 ha-os terjedelemben létesült, az akkori vadászterület tulajdonos, gróf Károlyi Gyula hozta létre 1887 és 1890 között, abból a célból, hogy a tulajdonos alkalomszerű vadászvendégei a vadaskertben eredményesen vadászhassanak.

A szikaszarvas alfajai közül ebbe a vadaskertbe a j a p á n szika /Cervus nippon nippon/ került betelepítésre, a muflonnal egyidejűleg 1910-ben. A tenyészanyagot, a szikákat Ulmból a Hagenbeck-féle állatkereskedésből vásárolták, a muflonvad pedig Korzikáról és Nagyaományból került be.

Mindkét vadfaj jól akklimatizálódott, és hamarosan elszaporodott. A szépen gyarapodó állomány azonban az 1918-1920-as években visszaesett, az I. világháborút követő orvvadászat következtében. Az erőteljes vadvédelem eredményeként 1920 után a szikavad újbóli fejlődésnek, számszerű gyarapodásnak indult. 1935 után már szükségessé vált a rendszeres állomány szabályozó vadászat. Ebben az időszakban igen jó minőségű trófeákat zsákmányoltak. 1944-ig mintegy 200 db-os állománylétszám alakult ki.

Az 1944-45-ös években, a II. világháború folyamán a vadászterület a hadműveletek szinterévé vált, ami az élő vadállomány ki-
pusztulását jelentette. A háborút követően csak alig néhány példány maradt életben, az is szétszóródva a Bakony hegység nyúlványain. 1946-ban Fehérvárcsurgón 1 bikát és 2 tehenet észleltek. Ezt a kevés állatot az akkor alakult vadásztársaság azonnali védelembe vette és megtiltotta elejtésüket.

A vadászterület 1953-ban állami vadgazdasági kezelésbe került, tekintettel az ott élő szikavad védelme és állományának újbóli felfejlesztése érdekében. 1957-től a Mezőföldi Állami Erdőgazdaság, illetve mostani nevén a Mezőföldi Állami Erdő- és Vadgazdaság kezeli a vadászterületet az ott élő szikavad és egyéb csülkös vad állománnyal együtt. 1958-ban a Budapesti Növény- és Állatkertből 7 db, 1969-ben pedig 5 db szikavadat sikerült kapni, és a területre kiengedve, a vérfelfrissítést megoldani. Közben a vadászterület egy részét, mintegy 2500 ha-t újból bekerítették, ami lehetővé tette a szika- és egyéb csülkös vad nagyobb védelmi lehetőségét és gondozását.

A honos japán szika mellé 1975 decemberében Szovjetunióból behoztuk a Dybowski-féle szikaszarvast /Cervus nippon dybowski/ mégpedig 5 bikát, 18 tehenet és 5 borjút. Az állatokat a szükséges karanténos tartás után engedték ki, telepítettük meg.

A gondos vadvédelem és okszerű gazdálkodás lehetővé tette, hogy az 1945-től tilalom alatt lévő vadfajra 1978-tól kezdődően vadászni lehessen, természetesen szem előtt tartva az állományszabályozás céljait; kímélve a kapitális példányokat. Magyarországon a szikavad vadászati idenye az érvényben levő vadászati jogszabályok értelmében a bika, tehen és borjú egyaránt szeptember 1-től december 31-ig tart.

2. Élőhelye:

A fehérvárcsurgói vadászterület kedvező ökológiai viszonyokkal rendelkezik. Az erdő vadeltartó-képessége jó, sok a cserje, lágyszárú, vízben gazdag.

a/ Erdőállománya: Lombos erdő, amelynek fő állományalkotó fafajai: kocsányos és kocsánytalan tölgy, csertölgy, bükk, egyéb keménylombos fafajok és fenyő. Fő erdő-típus: a cseres-kocsánytalan tölgyesek /Quercus petraea cerris/ és kőris-molyhostölgyes karszt bokorerdő-típus /Quercus pubescentis/ és gyertyános-tölgyes /Quercus petraea carpinetum/.

- b/ Domborzati viszonyok: A Gaja-patak és a Móri-árok közötti rész sík jellegű, a bakonyaljai rész lankás, dombos. Legmagasabb pontja a Somhegy: 346 m. A völgyek északnyugat-délkelet irányúak. Jellemző a 200 m-es tengerszint körüli magasság.
- c/ Hidrológiai viszonyok: Több állandó patak és forrás található, továbbá időszakos vizei is vannak.
- d/ Éghajlati viszonyok: Összhatásukban kedvezőek a vadgazdálkodásra. Zordabb időjárás esetén a vad mindig talál védett völgyeket az erős szél, vagy nagyobb havazás esetén.
- e/ Talajtípusok: Kisebb mértékben váztalajok, valamint lejtőhordalék, Rendzina-talaj, agyagbemosódásos barna erdőtalaj, rozsdabarna erdőtalajok fordulnak elő.

A vadászterületen megfelelő mennyiségben van vadetető, sózó, dagonya és magasles. Mintegy 100 ha erdei vadföldet és vadlegelőt művelünk az eredményes vadgazdálkodás érdekében. Téli időszakban intenzív vadetetést végzünk.

3. A szikavad jelenlegi helyzete és állományának nagysága

Az 1985-ös vadlétszámbecslésünk alapján az alábbi mennyiségű szikavad él vadászterületünkön:

<u>Japán szika</u>	<u>Bika</u>	<u>Tehén</u>	<u>Borjú</u>	<u>Összesen</u>
/Cervus nippon nippon/	24	28	11	63
<u>Dybowski szika</u>	19	21	12	52
/Cervus nippon dybowski/				

Igy mindösszesen 115 db-os szikaszarvas állománnyal számolunk, ez lehetővé teszi, hogy évi 5-5 példányt terítékre hozhassunk.

Célunk a vadeltartó képességnek megfelelő állomány fenntartása mennyiségben és minőségben egyaránt.

Megfigyeléseink alapján közölhetjük, hogy a szika a vadászterületen jól megfér az egyéb csülkösvaddal, különösen a gimszarvassal. Gyakori látvány, a téli időszakban a gimszarvasrudlihoz

csatlakozott szikavad. Egyedül a nagyobb létszámú vaddisznóállomány válik hátrányára. Igen ragaszkodik a megszokott optimális környezetéhez, és méltó dísze az európai lomboserdőnek.

A Mezőföldi Állami Erdő- és Vagdazgaság továbbra is kiemelt és fontos feladatának tekinti a Magyarországon csak Fehérvárcsurgón élő szikavad állomány fenntartását, gondozását és minőségi fejlesztését.

MEGSZÓLALTAK A SOMHEGY-MELLÁRI SZARVASBIKÁK

id. Balsay Miklós

Isztimértől észak-nyugatra, a Somhegy-Mellár, Zsidár, Baláta elnevezésű silány, volt mezőgazdasági művelésű részen kezdte meg az 1955. évben új erdőtelepítési feladatát a Mezőföldi Állami Erdő- és Vadgazdaság.

Az említett részeknek zömmel Isztimér és Bakonycsernye szorgalmas sváb és tót gazdái voltak a tulajdonosai. Az erdőgazdaság az 500 ha húszszorosát telepítette be, de ilyen nehézségekkel, csaknem lehetetlenüléssel sehol másutt nem találkozott. Szakmai ügy, megérdelmi, hogy vele részletesen foglalkozzunk.

1955 őszén fogtunk hozzá az erdőtelepítéshez. Úgy terveztük, hogy 10 év alatt befejezzük, mely a szükséges pótlásokkal együtt évi 70-80 ha erdősítést jelentett. Az 1955. évi őszi talaj- és pajorfertőzöttségi vizsgálat után (2 m²-ként 1 bogár, gyenge közepes) még abban az évben, 60 ha fél területén, mély szántás után, géppel makkvetést végeztünk, és az egész 60 ha-t rozssal bevetettük. A 60 ha-on belül annak másik felét 1956 tavaszán hárs-, gyertyán-, juharcsemetével beültettük. Ez év májusában a rozsvetést learattuk. A rozsvetés, illetve erdőtelepítés jól sikerült, alig szorult pótlásra.

Az 1957., még inkább 1960. évi rajzásokat megelőző évi cserebogár-vizsgálat m²-ként 2-3 db-t talált, mely már az eredményes erdősítés folytatását veszélyeztette.

Az 1958. évben még működött - a Somhegy észak-nyugati lejtőjén, velünk határosan - a Balinkai Málnatermelő Tsz. Több évi vergődés után Kárpáti Dezső telepvezető 1961. évben a 170 ha-on már eltelepített málnást bezáratta. Az országos védekezési kísérletek ellenére ugyanis az üzem pajorkárosítástól való megmentése kilátástalannak bizonyult.

Mint hogy nekünk az erdősítést itt kellett végrehajtanunk, 1958 ősztől az ültetés technológiájába építettük be a pajorkár

elleni gödörporzást. 10.000 gödör = 1 ha-hoz 10 kg Hungária L-2 port használtunk. A kiásott ültetőgödört harisnyán át beporoztuk, majd a gödör melletti, nem porozott földdel a csemetét beültettük. (Igy 150 %-os pótlás mellett közepes sikerű, 70 %-os erdőt létesítettünk, 280 ha erdősítés/ha).

Az 1957., 1960., 1963. évi cserebogárrajzás - sorozatosan igen kedvező időjárás mellett - kitartóan tombolt. A fertőzés lényeges csökkentése érdekében az 1966. évi rajzáskor - a leghatásosabbnak vélt eljárást - a repülőgépes porzást határoztuk el. Gondos előkészületeket tettünk, ami főként a porzószer fajtájára, mennyiségére és megkezdésének időpontjára vonatkozott. Szerződünk a Törökbálinti Növényvédő Állomással. Rögzítettük, hogy a porozást 100 g Hungária L-2 szerrel, 500 ha alap és 200-300 ha erdőszegélyen, 10 napon át, összesen tízszeri, napi kb. 2 órás repüléssel /felszállással/ végezzük el. A műveletet - tekintettel a hím és nőstény bogár 50-50 %-os megjelenésére - április 27-től május 6-ig hajtottuk végre. Az időjárás kedvezett. A lassú, lengyel repülőgép a reggeli órákban igen sikeres porzást végzett. A kb. 700-800 ha ténylegesen porzott területen nem látszott a talaj, 2 ujjnyi vastagon borította azt a döglött cserebogár. Az 1966. évi porozás megmentette az addig elültetett kb. 400 ha eredményes erdőt, mert a területen nem petézett cserebogár. Annál inkább a nem porzott részeken. Az 1969. évi, újból hatalmas rajzás azonban - a természet különös "játéka" folytán - már életképes petét nem rakott. Az 1969. évben a 12 évig pusztított cserebogár-gradáció összeomlott. Azóta nincs számottevő pajorkárosítás.

1954 óta, előbb mint szolgálattevő, utóbb mint a Mezőföldi Állami Erdő- és Vadgazdaság nyugdíjasa és a Trófeabíráló Bizottság tagja, hivatalomban gyakran hallom, hogy a bika a Melláron, vagy a Somhegyen esett. Az eredményes vaddisznóhajtás Zsidáron történt. A 80-120 évenként megújuló tölgy, a 30 évenkénti akác, a 15 évenkénti szarvasbika, az öt évenkénti vaddisznó és ivadéka innen "tudja" meg, hogy velük erdészek és vadászok gazdálkodnak.

Életterüket, az új erdőt Katona Józsefnek és Németh Lajosnak köszönhetik, és főként Szabó Kálmánnak és Halmai Jenőnek, akik a repülőgépen kísérőként ülve, a sok magasfeszültségű "drót" között, 20-25 m magasságban mozogva - sokszor életük kockáztatásával - létesítették.

SOPONYA EGYKORI VADGAZDÁLKODÁSA

Sándorfalvi László

A jelenlegi vadászterület nagy része gr. Zichy János földbirtokosé volt, Soponya, régi nevén Nagyláng, központtal. Ugyancsak ide tartozott a jelentős nagyvadállománnyal rendelkező Timárpuszta is. Tekintettel a terület kiváló vadeltartó-képességére, a vadászatra mindenkor nagy súlyt helyeztek. Erdészeti tevékenység az erdőterületek csekély nagyságára való tekintettel alig folyt. Sajnos a Soponya község határában ma is meglevő Fácános kialakításának történetét nem lehetett felkutatni, ahol a vadászerdők, vadsűrűk klasszikus példái láthatók. A halastavak, nádasok és tocsogók a vizivadnak is elsőrendű életfeltételt adtak.

Az erdészet és vadászat közvetlen irányítását 1926-ig Raczka Ferenc főerdész végezte. Alárendelve 3 vadőr és 1 segéderdész volt. A Fácános erdőterületén részes fatermelés folyt, ami a száraz fák kitermelésére szorítkozott. A környező községekből, a téli időszakban ráérő parasztemberek tuskóirtással termelték a fát. Csak azok kaptak erre engedélyt, akik a téli vadászatok alkalmával hajtani elmentek.

A vadászat irányítását, Raczka főerdész nyugállományba vonulása után Dönrentey László vette át. /Az ő szóbeli közlése, visszaemlékezései nyomán készült jelen beszámoló./

A vad lelövését külföldi fizető vadászcsoporthoz, az uradalom vendégei és a személyzet végezte. Minden évben 3 vadászcsoporthoz /külföldiek, németek és angolok, ritkán franciák/ érkezett, külön nyúlra, fácánra és fogolyra. Lelövési ár volt: fácán = 5 P, fogoly = 3 P. Az uradalom évi terítéke pl. 1925. augusztus 1-től, 1926. január 15-ig: 22 őzbak, 2329 nyúl, 1158 fácán, 810 fogoly, 19 fürj, 4 szalonka, 48 vadliba, 231 vadkacsa, 136 szárcsa. Ragadozó és kártékony vad: 54 róka, 20 görény, 55 menyét, 66 kóbor eb, 48 kóbor macska, 20 sünn, 2 karvaly, 71 rétihéja, 234 szarka és varjú, 2 szajkó.

A fácán évi terítéke a későbbi években emelkedett, kb. 2000-3000-re. Másik jelentős vad a mezei nyúl volt. Ebből évente mintegy 4000 db-ot lőttek, de élve is fogtak, átlagosan 2000 db-ot. A fogoly lelövés terítéke 1500-2000 db. Minden télen fácánbefogás is történt, amelyet értékesítettek. Ezt bizonyítja az egykori "Nimród" vadászújság egyik hírdetése: "Zichy János nagylángi erdészete tenyésztésre alkalmas fácánokat és foglyokat ad el, az alábbi árak szerint: Fácánkakas decemberben 5 P, tyúk 7 P, fogoly 5 P, január hónapban 1-1 P-vel több. Erdészeti Nagyláng." 1930. november 20.

A fogoly befogása alacsony hálóval történt, legjobb foglyos hely a csőzi határban volt. /Ma vadásztársasági terület./ A vadászatok során néha a fácántyúkokat is lőtték. Átlagosan 8-10 puskás és 80-100 hajtó vett részt a vadászatokon, minden puskásnál váltott fegyver, töltőgetővel. A lőállások helyét számok jelezték. A vadászat, ill. a hajtások kezdetét és befejezését kürt szó jelezte. A téli nagyvadászatok háromnaposak voltak, a Fácános levadászása után a külső területeken hajtottak.

A vizivad vadászatának, noha bőven volt vad, alig volt jelentősége. Egy-két vendégen és a személyzeten kívül alig lőttek. Sok vadkacsa járt a tarlókra, liba pedig a halastavakra és a vetésekre. Széchenyi Zsigmond, aki gyakori vendége volt a tulajdonosnak, az "Ünnepnapok" c. könyvében így ír: "Emlékezetes libaleseket értem meg a Fejér megyei Nagyláng - ma Soponya néven ismert - halastavain is. Hosszú évekig jártam az ugyancsak szomszédságunkban eső Zichyek »lángi« otthonába, november-decemberi fácánvadászatra. S amelyikünknek kedve tartotta, vadászat végeztével kiszaladhatott még a tavakhoz is, esti lesre.

A nagylángi tavakra, a falu közelsége miatt, igen későn, csaknem sötétben húztak be a ludak. Két tó közötti gátra szoktunk elállni, onnét »verettük« a felettünk elszálló, sűrű homályban alig-alig kivehető csapatokat. Lövésünk találatát csak a tóba pottyanó liba loccsanása nyugtázta. Néha annyian jöttek, alig győztük őket. Sajnos rövid ideig tartott a mulatság, egykettőre ránk borult az éj-

szaka. Végül sosem tudtuk pontosan, ki hányat lőtt? Csak másnap reggel szedtük össze, kettőnk közös zsákmányát.

Naplóm tanulsága szerint 1924. dec. 18.-án reggel, hetvenkét libát emeltünk ki a halastóból: előző esti közös puskázásunk eredményét!"

Döbrentey László a fenti mennyiséghez hasonlót szintén elért. Lőállások a tavakon nem voltak, a nád takarásában várták a húzó vizivadat.

Az őz jelentős mennyiségben élt, de kapitális bak igen ritkán esett. Tudatos selejtezés, állomány-szabályozás nem történt. Legjobb bak Fövenypuszta térségében esett, Széchenyi Zsigmond lőtte. /Aranyérmes./ Ugyancsak jó bakott lőttek Felsőszentivánon /a mai Bodakajtoron/ 1928. április 28-án. A 381 gr-os bak az 1929. évi kiállításon ezüstérmét kapott. Vaddisznó két alkalommal fordult elő. 1926 telén fácánvadászati közben a soponyai Fácánosban egy kocát lőttek. Bolaváry István földbirtokos Fövenypuszta alatt erős kant ejtett el. /Kucsera F. közlése./

Egyébként a fácán félvad tenyésztését sikeresen végezték. A kikaszált tojások keltetését, ill. megmentését alkalmazták.

Télen rendszeres vadetetést, hótólást biztosítottak. Nagy mennyiségű lucernát és szemes takarmányt hordtak ki telente. 1940-41 telén a vad etetése és óvása ellenére erős vadelhullás lépett fel, a közismerten nagy tél miatt.

Vérfelfrissítést is végeztek, az Alföldről cserélt apróvaddal. A lőtt és élve befogott vad értékesítése Székesfehérváron és Budapesten történt.

RIASZT A MARTONVÁSÁRI VILÁGREKORDER ŐZCSALÁD

id. Balsay Miklós

1970-ben a budapesti vadászati világkiállítás rendezőségétől azt a megbízást kaptam, hogy vizsgáljam meg a martonvásári őzbak /elejtette: Cseterki Lajos 1965. július 29-én, 8 éves korában, Gyúró község határában/ élőhelyét, és tegyek jelentést a talajtani-, éghajlati-, táplálkozási-, a létszámviszonyokról, az őzállomány kezelési módszerekről, a kívánatos ivararányról és dolgozzam ki az állománypiramisok vázlatos ábráit is.

A kívánt adatokból - általában kedvező - 8 oldalas jelentést tettem.

Az 1965. év óta erdő- és vadgazdaságunk vezetői éberrel figyelik a martonvásári őzállomány fejlődését, mely az utóbbi 20 évben ahelyett, hogy szinten maradna, visszaesett. De csökkent a leadott, zsigerelt őzek átlagsúlya is.

E visszaesést, az etetés, gyógykezelés, gondozás ellenére, az őz túlszaporodása és a rossz ivararány együttesen okozza, mely kitűnik az alábbi feljegyzéseimből:

	ivar- arány	bak létszám	suta db	összesen	
1. 1965-ben, a világrekorder bak elejtésének évében	1.33	10	13	23	Gyúró
2. 1989. évben	1.85	23	43	66	"
3. Vadászati Osztályunk által becsült 1976-85 közötti 10 éves átlag	1.77	36	64	100	
4. 1971. II. 10-i javaslatom	1.33	22	28	50	62 ha/1 őz

E 4. alatti javaslatomat ma is fenntartom.

A 16 db többlet őz kilövését mégsem írnám elő azonnal, mert úgy tűnik, hogy fentieket a természet - a már korábban megindult romlási mérték mellett - 100-ról 66-on át 50-ig 1-2 év múltán kiegyenlítheti, bázisra alakíthatja. Ha ez a "kiegyenlítés" még sem következne be, azaz, az ember okozta túlszaporodás növekedne, akkor az 1990 februárjában megszámlolt 50 darabon felüli többletet is ki lehet lőni. /Ez a valószínű./

Mint említettem, kezemben vannak az akkori, a közbenső és legutóbbi létszámadatok. 1972-83 között kiestem a martonvásári közvetlen őz megfigyelésekből. 1984. óta, amióta a IV. sz. OTB tagja vagyok, újból megfigyeltem a martonvásári őzmennyiséget. Ez, valamint az innen leadott, kizsigerelt őzek átlagsúlyának a padása /1.40 kg/ igazolja, hogy túlszaporodás állott elő és az ivararány romlott meg.

Ez a megállapításom az országos mezei /síkvidéki/ őzállomány túlszaporodására és ivararány-romlására vonatkozik. /Az erdei, erdőközi őz mennyiségét, selejtezését a természet - a maga szabályai szerint - jól alakítja./

Minthogy a martonvásári "állapot" országosan is előfordul, szükségesnek tartom, hogy a síkvidéki, azaz mezei őzállomány létszámgazdálkodására néhány észrevételt tegyek:

1. Azt, hogy az ország vadásztársaságainak területéből mennyi minőségű "síkvidéknek" meg kell határozni, de ez többé-kevésbé meg is van. Itt 5 minőségi élőhely kategóriában: 40-50-60-70-80 ha/1 őz tűrhető meg.

Ez ma országosan: a síkvidéki őzállományra vonatkozólag /bak, suta, gida/ összesen 100 ezernél több nem lehet.

2. Rekorderek őzket - folyamatos agancsnövekedés mellett - nem lehet tervezni, de 2 éves kortól, évenként megújítva ki lehet jelölni. Nem ritkán előfordul, hogy ilyenek minősége évről-évre megváltozik.

3. Az őzek társas-, szociális helyzete, rangsora a mezei őzeknél kevésbé jelentős. Ez csak télen, az élelemszerzés idején tűnik elő, amikor az őzcsoport együtt van. Tavasztól őszig ez tartósan megváltozik, létszám megállapítására alkalmatlan.

4. A síkvidéki őz létszámát csökkenteni kell. Hogy ez mennyit jelent ezt az itteni 1. sz. felvetésemben írtam le. A nyugati vadász ma mohón csap le a magyarországi őzvadászatokra /bizonyítva azok olcsóságát, ezért tarthatatlanságát/. Ha majd mintegy felére csökken a nekik szánt trófeás bak és másfélszer nyírt fizet a korosabbakért, akkor áll helyre a magyar síkvidéki őz létszáma, és vele együtt a tarthatatlan ivararány. Ez főként rajtunk múlik - a jövő évi /1990. II. hó végi/ pontos létszámbecslésen.
5. Az őzbak minőségét én az agancs CIC pontszáma szerint értékelem.
6. Ha majd 3-4 éven belül vadászterületenként kialakul /beavatkozásunkra/ az őzlétszám, bázis, akkor majd az évi felnevelt szaporulatot - a selejtezési elvekre, arányos korosztályra és ivararányra tekintettel - feltétlenül ki kell lőni.
7. A síkvidéki őz létszámnövekedését az emberi kapzsiság okozta, melyet a természet drasztikusan állít helyre. /Több helyen ez a folyamat évtizedeket jelent, mint Martonvásáron történt./ Legalább annyit, mint amennyit - növekvő létszám mellett - küzdött, lépett fel ellene az ember. A természet szabályos megnyilvánulása, következménye: a sokféle betegség, degeneráció, az ellenállóképesség csökkenése. A leromlott élőhely nem tudja eltartani a megnövekedett őz mennyiséget. /Igy volt ez a nyúl-nál, mely megszűnőben van, és így lesz ez - ha nem vigyázunk - a szarvasnál kifejlődésben van./ Az ok az eltarthatóságon felüli túlszaporodás.
8. A 6 évesnél idősebb őzek kilövésének általános megszorítása még néhány évig indokolt lehet. A mezei őz létszáma meghaladta az eltarthatóságot. - 100 ezer lehet egyelőre a beállt bázis maximális létszáma. A megváltozott /romlott/ élőhelyi viszonyok miatt, időszakosan /nem csak télen/, etetni kell. Igen fontos például: a gyümölcsösök nyesedékének több héten át történő helyszínen hagyása, mert ez az agancsfejlődésre igen kedvezően hat.

9. A kizsigerelt és leadott őzek átlagsúlyának csökkenése, a kevesebb életképes, a több beteg és elhullott őz, mind a túlszaporodás visszajelzése. Nagyon rontott ezen az ember, amikor azt hitte, hogyha évről-évre több sutát hagy, jobban szaporodik az állomány.

- Hát jobban szaporodott, eltarthatóságon felül túlnépesedett, tönkre is ment bele! Ezeknek az "észrevételek"-nek leírása nem "stílusos".

- Az újból és újból leírt azonos fogalmakkal arra igyekeztem fordítani vadásztársaim figyelmét, hogy a súlyos probléma megoldása - az évek óta tartó mellébeszélés ellenére - egyszerű.

A túlszaporodott őz állományt, eltartható /bázisszintre/ kell apasztani, ennek jó ellátásáról gondoskodni, az évi szaporulatot pedig feltétlenül - a korosztályokra, ivararányra figyelemmel - ki kell lőni.

Ehhez ad még útbaigazítást:

Szidnai László a NIMRÓD 1988. évi számában a 348-350. oldalakon és

Farkas Dénes " " " " 199. oldalon.

ADALÉKOK A SOPRONI IFJÚSÁGI KÖRI HÁZ TÖRTÉNETÉHEZ
Megemlékezésül ifj. BÉKY ALBERT-re

Jérôme René

Főiskolai ifjúsági életünk központja - fellegvára - a harmincas években és negyvenesek első felében a soproni "köri ház" volt. Selmecről menekülve az Ifjúsági Kör tekintélyes székházat hagyott hátra. Homlokzatán az egyre fakuló felirat még évtizedekig hirdette hajdani magasztos hivatását. Sopronba érve még magának a Főiskolának az elhelyezése is nehézségekbe ütközött, nemhogy kaszinó várta volna a főiskolásokat. De ilyennel az első években nem is nagyon tudtak foglalkozni, súlyosabb feladatokat kellett elvégezniük. Megtették becsülettel, ami rájuk várt, és nagyrészt ezzel szolgálták meg végül is az elveszettek pótlását.

Az igény első jelentkezésével a Főiskola Évkönyve 1925-26-i kiadásában találkozhatunk:

"Ez évben sikerült a városban klubhelyiséget bérelni."

Az otthonszerzés gondolata erősen foglalkoztatta a tanári kart is. Legutóbb Boleman Géza professzor sürgette az 1928. évi rektori tanévnyitójában. Még hatásosabban tette magáévá az ügyet Sopron városa, és végül is 10 525 pengő értékű természetes segílyt szavazott meg ifjúsági otthon létesítésének támogatására. Ez adta valószínűleg az alapot a kormánnyal való tárgyalásra, ahol végül is az a határozat született, hogy támogatja a létesítést, de az ifjúságnak gyepelőben tarthatása érdekében tulajdonhoz nem, csak használathoz juttatja. Ennek eredményeként jelenhetett meg a Soproni Hírlap 1929. október 13-i számában:

"Új otthonhoz jutott a Főiskolai Ifjúsági Kör. Az ifjúság Selmecbánya elhagyása után otthontalan volt, a tegnapi napon ismét otthonhoz jutott. Krúdy Gyula dr. kincstári jogügyi igazgató, Böhm Ferenc főügyosztályvezető, Pethe Lajos miniszteri tanácsos és Boleman Géza főiskolai rektor jelenlétében megvásárol-

ták 60 000 pengőért a Rákóczi F.u.13. alatti Lenk-házat. A ház az államkincstár tulajdonában marad, a használati jogot átengedi a Főiskolai Ifjúsági Körnek. A használatbavétel előtt céljának megfelelően át kell alakítani, erre azonban jövő májusában kerülhet sor, mivel a lakások csak akkor válnak szabaddá."

Az átalakítás gyorsan mehetett végbe, úgyhogy a kör elnöke az 1929-30. évi jelentésében már közölhette a rektorral, hogy:

"Az ifjúsági kör háza fontos kérdése véglegesen megoldást nyert... A kör háza május hó folyamán beköltözhetünk és a kör régi helyiségeit a Főiskolai Fejlődéstörténeti Múzeumnak adjuk át."

Ezzel a kérdés még koránt sem zárult le. Az épületet be kellett rendezni. A berendezéssel részleteiben a Soproni Hírlap 1931. február 18. számában a D.A. /Deák Albert főiskolai hallgató, újságíró szerkesztő/ jelzésű cikk foglalkozik:

"Tegnap vált valóra a soproni főiskolások régi álma, az Ifjúsági Kör házában megnyíltak a diákkaszinó szépen berendezett helyiségei. Amiért az ifjúság vezérei évek óta fáradoztak megvalósult, mert olyan diákkaszinót sikerült létrehozni, amilyen kevés található az országban.

A Főiskolai Ifjúsági Kör már múlt év júniusában beköltözött a Rákóczi Ferenc u. 13. sz. emeletes épületbe, ami állami tulajdon, de az örök használati jog az Ifjúsági Köré.

Akkor csak irodahelyiséget sikerült berendezni, mert a játék- és olvasószobák berendezésére nem volt fedezete a Körnek. Az ifjúság elhagyatott helyzetében Sopron városától kapott segítséget, amennyiben a már előzőleg építési célokra megszavazott 10.525 pengő értékű természetbeni segítséget a város készpénzben utalta ki. Sopron város segítsége tette lehetővé, hogy az Ifjúsági Kör pályázatot írt ki a kaszinó helyiségek berendezésének megtervezésére. A 800 pengős pályadíjat Csepő-Heim József budapesti iparmű-

vész, a lillafüredi híres Palota-szálló berendezésének tervezője nyerte meg, szép, magyaros díszítésű bútorterveivel. A bútorokat kizárólag soproni iparosok készítették.

A nagy újságolvasó és kártyaterem bútorait Kintzky Antal asztalosmester készítette diófából. A zeneterem bútorait Rauch Lajos asztalos készítette mahagónifából és ugyancsak ő készítette a billiárd és sakkszoba bútorait cseresnyefából. Ezeken érvényesül legjobban a magyaros tervezés. A két tanulószoba bútorait Tóth Ferenc asztalos készítette tölgyfából. A bútorok 7 500 pengőbe kerültek. Valamennyi elsőrangú munka, legszebb a hatalmas támlájú elnöki szék.

A helyiségeket a könyvtárszoba zárja. A falakat valétaképek díszítik, amelyek között 50-60 éves képek is vannak. A zeneteremben rádió áll az ifjúság rendelkezésére, a billiárdszobában pedig két billiárdasztal.

Az ifjúság gyakori szomjúságát is számításba vette a vezetőség és büffét állított fel, ahol hideg ételek is kaphatók és borkimérés is van. A kaszinó helyiségei a legcélszerűbben vannak berendezve, az ifjúság máris otthonosan érzi magát bennük. A helyiségek berendezése összesen 10 000 pengőbe került."

Lelkiismeretesen pontos beszámoló. Tanusíthatom mint szemtanú és az események tevőleges résztvevője. Az 1930-31. évi turnusban a Kör elnöksége a következőkből állt: Illés Béla bányamérnök-hallgató elnök, ifj. Béky Albert erdőmérnök-hallgató alelnök, és erdőmérnök-hallgató jómagam mint titkár.

A primet az elnökségben rendkívüli szervezőkészségénél és agilitásánál fogva Béky vitte. Az "ifj." predikátumát a szakmában nagy tekintéllyel bíró édesapjától való egyértelmű megkülönböztetésül viselte. Személye az akkori ifjúsági életünk igen színes jelensége volt. Állandóan tette készen mindenben benne volt. Tehetséges muzsikus, az alkalmi zenekarok bőgőse, a soproni amatőr

operaegyüttes közreműködője, a selmeci Bursch-nóták magyarításának apostola. Az ő és Koschatzky László bányamérnök-hallgató munkájában jelent meg a "Mi nótáink" 1931. évi kiadása. Jó táncos, élénk társasági szórakoztató. Végigudvarolta az akkori hölgykorszorút, de érzelmileg mindig megőrizte függetlenségét. Kitűnő cimborá volt, arany zsebórája sokszor maradt főpincéreknél, kocsmabérlőknél zálogban az egész díszes kompánia hitelének biztosítékául /a következő héten mindig visszaváltottuk/. A Köri Ház alapításának levezetéséhez jobb intézőt kitalálni sem lehetett volna. A feladat mértékét a költség nagysága, a teljesítéshez igénybe vett idő hossza világosan érzékelteti. Mindkettőnknek ráment egy teljes listás évünk...

Csapó-Heim tervezési megbízatása nem volt véletlen. Jó kapcsolataink voltak a lillafüredi építkezést irányító FM Erdészeti Főosztályával, az itt kapott biztatásra magunk kértük fel őt pályázásra. Először tájékozódni, a helyszínnel ismerkedni jött el Sopronba. Csakhamar összebarátkoztunk vele és utána többször is örömmel jött. Hozta a műhelyrajzokat, ellenőrizte a mesterek munkáját és velünk szórakozott. Egyik ilyen alkalommal szombat este nem volt különösebb programunk, pedig az úgynevezett "polgári kimenőt" mindig szigorúan megtartottuk. Váltottunk hát hamar határátlépő engedélyt, és estére megleptük a bécsújhelyi turistabál rendezőségét. Nagy feltűnést keltettünk - Hrehocsik Lojzi kohómérnök-hallgató Aufhauer-ban, én meg zsinóros attilában, karddal az oldalamon, Csapó-Heim csak civilben. Bár el is kényeztettek, hajnalban fillér nélkül ácsorogtunk a vasútállomáson. A pénznem gondot nem okozott volna, mert az osztrák és a magyar pénz egyformán járta itt is, ott is / 1 Sch = 80 fillér/. Végző szükségünkben találomra megszólítottunk egy osztrák vasutast. Kiderült, hogy naponta jár át Sopronba és készségesen kiségtett bennünket...

A berendezés elkészültével végbement az ünnepélyes házbemutató. Ennek lefolyását illetően sem vagyunk egyedül a hat évtizednyi, egyre gyengülő emlékezetre utalva, frissen tudósít róla a SOPRONI HÍRLAP március 12-i száma:

"Az érkező vendégeket Illés Béla elnök és Béky Albert al-elnök, valamint társaik a legnagyobb szeretetreméltósággal fogadták és kalauzolták a barátságos hangulatú helyiségekbe. A megjelentek között láttuk Cotel Ernő rektoron kívül Kövesi Antal, Tettamanti Jenő, Kövesi Ferenc, Fekete Zoltán, Wendl Miklós, Hornoch Antal, Pattantyus Imre tanárokat, Hantos Ernő főerdőtanácsost, adjunktusokat és tanársegédeket csaknem teljes számban, Langer Jenő pénzügyigazgatót, Marschallko Kornél állomásparancsnokot, dr. Brüchner László prépostot, Schindler András h.polgármestert, Zachariás Antal rendőr főtanácsost, Koszterszitz József igazgatót és Közi-Horváth Józsefet a Szent Imre kollégiumból.

A helyiségek megtekintése után a vendégeknek teát szolgáltak fel, majd megszólalt Szecskey Laci kitűnő zenekara és a társaság a legfesztelenebb hangulatban sokáig maradt együtt."

Ehhez én Bánk bán szavaival csak annyit mondhatok: "hogy úgy van!" Kereken öt éven át élvezhettem a soproni körüli ház barátságos vendégszeretetét, itteni élményeim emlékeimben gyakran visszatérnek. A ház összetartó erejét, jelentőségét nem homályosította el a Szent Imre Kollégium előkelő összkomfortja sem. A valóban méltó környezetben a teljes önállóság generációk személyiségét formálta.

Még egyet kell megemlítsék: Kaszás József bányamérnök-őshallgató nevét. Büfészként atyailag gondoskodott rólunk. Ellátott olcsó enni- és innivalóval, eligazított kártyavitákban és békebíróként ügyelt a rendre. Emlékezzünk rá is!

ADATOK A TUZSON-FÉLE ALFÖLDI NÖVÉNYGYŰJTEMÉNY
KELETKEZÉSÉHEZ

dr. Oroszi Sándor

Még ma is több közgyűjteményben, így az Országos Erdészeti Egyesület könyvtárában is ott sorakoznak az "alfás" növénygyűjtemény dobozai, amelyek TUZSON János nevéhez fűződnek. A 22 dobozban 703 fajta tartalmazó exsiccatumot /"A Magyar Alföld növényeinek gyűjteménye. Flora Exsiccata Planitiei Hungaricae"/ tudományosan PRISZTER Szaniszló ismertette.¹ Ezek szerint a növényeket a budapesti Tudományegyetem Növényrendszertani és Növényföldrajzi Intézetében 1927-től 1937-ig gyűjtötték össze, adták ki. Magának a gyűjtemény összeállításának az ötlete természetesen korábban felvetődött. Próbáljuk most ezt nyomon követni.

A kecskeméti Alföldi Erdőtelepítési Kirendeltség vezetője, KALLIVODA Andor 1921 márciusában javasolta, hogy az alföldfásítás tudományos megalapozására készülő, tanulmányutakat tevő erdőmérnökök gyűjtsenek szikes területekre és homokra jellemző növényeket. Az így összeállítandó, mintegy 40-50 darabos gyűjteményt az alföldi erdőtelepítési helyi megbízottaknak küldenék széjjel, hogy ezzel is elősegítsék a munkájukat. De melyek legyenek ezek a jellegzetes növények? Homokra KISS Ferenc megfigyeléseit, 1913-ban publikált tanulmányát² ajánlotta, szikre pedig TUZSON János püspökladányi ismertetőjét.³

Ennek alapján bízták meg MAGYAR Pált - mint az alföldfásítás tudományos kutatására minisztériumi támogatással készülő ifjú segéderdőmérnököt - a növények gyűjtésével. Ugyanakkor megkeresték TUZSON-t is, aki rámutatott a munka nagyságára. Az "exsiccata-mű" összeállítása - írja - körülményes és terjedelmes felszerelést igényel, úgyannyira, hogy a megfelelő conserváló papiros, személyzet és gyakorlott systematikus és növénygeographus nélkül egy ilyen kiadása el sem képzelhető." Tehát az pláne nem, mint ahogyan

kezdetben hitték, hogy elég MAGYAR Pált ezzel megbízni. Ugyanakkor TUZSON felhívta a figyelmet arra is, hogy "egy ilyen speciális gyűjtemény kétségtelenül nemcsak a hazai tudományos és gazdasági köröket érdekelné, hanem a külföld részére is meg kellene a lehetőséget adni".⁴ Levelében mindenesetre vállalta a mű összeállítását - ha a Földművelésügyi Minisztérium pénzt tud rá adni. A továbbiakban azután évekig a szükséges pénz előteremtése okozott gondot.

A minisztérium ugyanis TUZSON-tól 1921-ben 50 darab homoki növényt tartalmazó részt rendelt meg, ugyanakkor MAGYAR Pál közreműködését is biztosította. Így készült el 1922-ben az első centuria. Ezeket 1923 februárjában KAÁN Károly azzal küldte szét, hogy a növények lapokon olvasható adatain kívül az alföldfásítási helyi megbízottak tanulmányozzák a már idézett KISS Ferenc-és TUZSON János-féle tanulmányt, illetve THAISZ Lajos dolgozatát is.⁵ Azt nem tudjuk, hogy ez a gyűjtemény összesen hány példányban készült /bár később panaszkodtak, hogy TUZSON a megrendelt 37 sorozatot "soha nem szállította le", tehát ennél kevesebb lehetett/, de a begyűjtött, bemutatott növények neveit ismerjük:⁶

1. Achillea asplenifolia	Atropis /Puccinella/ limosa
Achillea pectina /ochroleuca/	Beckmannia eruciformis
Alkanna tinctoria	Brachypodium silvaticum
Allium moschatum	Calamagrostis epigeios
Allium sphaerocephalon	Camphorosma ovata
Alyssum tortuosum	Carex nitida
Andropogon /Bothriothloa/	Carex stenophylla
Ischaemum	Centaurea tauscheri
Andropogon /Chrysopagon/	20. Cerastium anomalum
Gryllus	Chlora serotina /Blackstonia
Anthyllis polyphylla	acuminata/
10. Aster pannonicus	Corispermum nitidum
Aster punctatus /sedifolius/	Crepis rhoeadifolia

- Crypsis aculeata
Cynodon dactylon
Cyperus /Acorellus/ pannonicus
Cytisus /Chamaecytisus/
 austriacus
Dianthus diutinus
Dianthus serotinus
30. Epipactis palustris
Eraprostis minor
Erysimum canescens /diffusum/
Eupharbia gerardiana
Festuca pseudovina
Festuca vaginata
Fumana procumbens
Galium verum
Genista /tinctoria/ elatior
Gypsophila arenaria
40. Gypsophila paniculata
Heleochloa explicata
 /alopecuriodes/
Heliochloa schoenoides
Helichrysum arenarium
Holoschoenus vulgaris
Hordeum gussoneanum
Inula britannica
Inula salicina
Knautia arvensis
Koeleria gracilis
50. Kochia arenaria
Leontodon autumnalis
Leontodon hispidus
Lepidium crassifolium
Lepturnus /Pholiurus/
 pannonicus
Linum /hirsutum/ glabrescens
Linum perenne
Lotus tenuifolius
Lythrum salicaria
Lythrum virgatum
60. Medicago falcata
Medicago minima
Melapyrum arvense
Melica altissima
Melilotus albus
Mentha pulegium
Molinia coerula
Myosotis ramosissima
Nasturtium /Rorippa/ Kernerii
Nasturtium /Rorippa/ silvestre
70. Odontites serotina /rubra/
Ononis spinosa
Ornithogalum comosum
Orphantha /Odontites/ lutea
Peucedanum oreoselinum
Phleum phleoides
Plantago /Acorellus/ hungarica
Plantago maritima
Plantago Schwazenbergiana
Polygonum arenarium
80. Polygonum aviculare
Ranunculus repens
Salsola soda
Scabiosa canescens
Scabiosa ochroleuca
Sedum acre
Silene /psend-/ Otites
Silene conica
Statice /Limonium/ Gmelini

Suaeda maritima	Trifolium fragiferum
90. Syrenia angustifolia	Trifolium pratense
Tanacetum vulgare	Triglochin maritimum
Taraxacum /bessarabicum/ leptocephalum	Triglochin palustre
Tragopogon orientalis	Verbascum lychnitis
Tragus racemosus	100. Veronica spicata

/Megjegyezzük, hogy a jegyzékben lévő valamennyi faj az 1927-től kiadott exsiccatumban is szerepel./

A munka azonban folytatódott, amihez TUZSON kérte MAGYAR Pál további segítségét is. A minisztérium azonban azt írta neki, hogy MAGYAR 1923 tavaszán utóljára fog ebben a gyűjtésben dolgozni, azután az intézetnek saját erejéből kell a munkát folytatnia.⁷ Mindenesetre MAGYAR Pál minisztériumi jutalmat is kapott a szorgalmáért⁸ - és a minisztériumban várták, hogy végre elkészüljön a megrendelt, beígért 200 darabos gyűjtemény. TUZSON türelmet kért, mert még hiányzott néhány jellegzetes növény. Így ment el az 1924-es esztendő.

1925-ben papírra és nyomdai költségre utaltak ki TUZSON-nak pénzt, de az intézet nem szállította le a megrendelt 60 darab, egyenként 100 növényből álló gyűjteményt. Így látszik, hogy a minisztérium bizalma ekkor megrendült, mert egyelőre több pénzt nem utaltak. Mégis egy 30 darabos gyűjtemény, 60 példányban elkészült. Ezeket 1926-ban szétszították az erdészeti hatóságoknak.⁹ A növények jegyzékét nem ismerjük, csak feltételezzük, hogy az 1923-ban kiadott 100 fajból válogathattak most is.

1926-ban a minisztérium újra 100 darabos gyűjteményt rendelt meg, és ismét 60 példányban. "1927. évi április hó 8-án a tud. /omány/ egy./etem/ növényföldrajzi osztálya - írják egy 1931-ben kelt jelentésben - az erdészeti főosztályon benyújtotta az alföldi növénygyűjteménynek 30 db növényét tartalmazó első kötetét."¹⁰ Ez az az időpont, amelytől számíthatjuk a TUZSON-féle alföldi exsiccatum keletkezését, mert most már sorszámozva, többé-kevésbé rendszeresen jelentek meg az újabb centuriák.

A továbbiakkal kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy TUZSON ekkor 40 kötetes, mintegy 1200 növényfajból álló gyűjtemény összeállítására kért és kapott megbízást. A Földművelésügyi Minisztérium előre ki is fizette 22 sorozatnak az árát, de tudjuk, hogy 1937-ig csak 22 kötet készült el, amelyben 703 növény volt.

Mindezekből látható, hogy az alföldfásítási program milyen nagy lendületet adott az alaptudományoknak is. Hiszen egy 1200 fajból álló gyűjtemény felölelte volna a Nagyalföld egész növényvilágát. Ugyanakkor a tudomány közvetlenül is képes volt segíteni az alföldfásítások munkáját - ahogyan azt KALLIVODA Andor 1921-ben elképzelte.

Jegyzetek

- 1/ PRISZTER Szaniszló: A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve VII. /Bp., 1984./ 87-117.
- 2/ KISS Ferenc: Az alföldi homokterületek erdősítésénél követendő újabb eljárások. EL. 1913. 296-318.
- 3/ TUZSON János: A püspökladányi vallásalapítványi uradalom egyes részeinek befásítása. EL. 1920. 516-522.
- 4/ OL. K-184. 28705/1931/2. (5287/1921.)
- 5/ THAISZ Lajos: Az alföldi gyepek fejlődéstörténete és azok minősítése gazdasági szempontból. EL. 1921. 33-55.
- 6/ OL. K-184. 28705/1931/2. (20743/1923/A/3.)
- 7/ Uo. (20002/1923/A/3.)
- 8/ Uo. (10363/1924/A/3.)
- 9/ Uo. (20127/1926/2.)
- 10/ Uo. (28651/1931/2.)

Rövidítések

Bp. = Budapest

EL. = Erdészeti Lapok

OL. = Magyar Országos Levéltár

VADGAZDÁLKODÁS A MEZŐFÖLDÖN

Körmöczi János

Az 1836-ban készített "Statisztikai és geographiai leírás" így ír Fejér megyéről, ahol a terület bővelkedett vadállományban is: "Nagyobb vadállatok, mint őzek, szarvasok s.a.t. csordánként legelnek a' szép északi erdőségekben, azonkívül Gr. Eszterházy Miklós nagy kiterjedésű vadaskertet tart Csákvár mellett - vad réczóket, buvárokat, sneffeket, szárcsákat bőven találni a' velencei, pátkai, kajtori tavakban 's a' sárrétjében."

A Mezőföldi Erdő- és Vadgazdaság területén 1945 előtt a következő vadászterületek voltak:

Iszkaszentgyörgy és Guttamási gróf Pappenheim Szigfrid, a bo-dajki terület báró Grünfeld Sándor birtoka volt. Balinkát a Klosterneuburgi kanonokrend, Isztimért a m.kir. honvédelmi kincstár kezelte. A jelenlegi központi terület, Fehérvárcsurgó gróf Károlyi József, majd Károlyi István uradalma volt. A századforduló táján kb. 500 ha-os területet bekerítették, amelyet vadaskertként kezeltek. Ide 1910 körül szikaszarvast és Spanyolországból szakállas juhot telepítettek be. A juh betelepítés a hidegebb klíma miatt nem sikerült. A szika telepítése viszont sikeres volt. /Lásd erről jelen kiadványunkban Sándorfalvi László írását./

Károlyi József 1908 körül muflonokat telepített a vadaskertbe. 8 kost Korzikáról, 20 db juhot Nagyarponyból hozatott. 1923-ban az állomány kb. 250 db volt. Az 1945 előtti legjobb szarvúkos 85 cm volt, 25 cm-es vastagsággal. Az 1941/42-es tél a muflonállományban nagy károkat okozott. A birtokos a vadaskertet hazai és külföldi // vendégek vadásztatására használta, a kerítés nyomai itt-ott még ma is láthatók. A fehérvárcsurgói kastélyban ültek össze tanácskozni 1920 novemberében az antant képviselői. Ez alkalommal vadászatot is rendeztek, amely az esős-havas idő miatt nem sikerült.

Az 1930-as években a jelenlegi "régi Geri" vadászház helyén egy kis pihenőház épült, a gróf Geraldine nevű leánya részére. A mai timári vadászterület a felszabadulás előtt gróf Zichy János Mór községhez tartozó erdőbirtoka volt. Egy részén 600 ha-os vadaskertetet létesítettek, amit bekerítettek. A muflon betelepítésére 1934-ben került sor, ekkor 25 db-ot helyeztek el itt. A telepítés sikeres volt, mert az 1940-es években már díjas csigájú muflonkosok is terítékre kerültek. A szarvasállomány közepes minőségű, a területen 7-8 kg-nál nagyobb agancssúlyú bikákat nem ejtettek el.

A váli erdők nagy része 1878-ban került Dreher Jenő és családja birtokába, és maradt is az államosításig. A legdöntőbb változás a váli erdőkben az 1920-as évek végén és az 1930-as években játszódott le. Ugyanis nagyarányú erdőtelepítés kezdődött Fónagy István tervezésében és kivitelezésében. Az erdősítési munkákat nagyon gondosan végezték, és kitűnő nyiladékrendszer alakítottak ki, amelyet ma is láthatunk.

A martonvásári területről csak annyit tudunk, hogy kiváló apróvadász /főleg nyulas/ és őzes terület volt, előbb a Dreher család, később Sina báró tulajdona volt.

A soponyai vadászterület nagy része gróf Zichy János földbirtokosé volt, Soponya - régi nevén Nagyláng-központtal. /Övé volt a timárpusztai vadászterület is./ Tekintettel a terület kiváló vadeltartó-képességére, a vadászatra mindenkor nagy súlyt helyeztek. Sajnos a Soponya község határában ma is meglévő Fácános kialakításának történetét nem lehetett felkutatni, ahol pedig a vadászterdők, vadsűrűk klasszikus példái láthatók. /Soponyáról lásd jelen kiadványunkban Sándorfalvi László írását./

A háborús időkben a Fehérvárcsurgó vadaskertjében lévő vadállomány csaknem teljesen kipusztult. A muflon megmaradt két példánya a frontot követő 2-3 évben tűnt el teljesen. A szikaszarvasból 1 bika és 2 tehén maradt meg, ezek képezték a mai állomány "őseit". Mórhoz tartozó Timárpusztán is hasonló volt a kár, a vadállomány csaknem teljesen elpusztult, a kerítés tönkrement, a megmaradt muflonállomány szétszéledt.

A vadállomány helyzete a megye többi erdő- és mezőgazdasági területén a fentiekhez hasonlóan siralmas állapotban volt. Az első hároméves terv egyik feladata volt a megfogyatkozott vadállomány felfejlesztése. A tervidőszak végén már megállapították, hogy a vadállomány szaporodása jó. A megye területén 67 vadász-társaság működött. Ekkor állami vadászterület még nem működött.

A Mezőföldi Állami Erdőgazdaság részére akkor nyílt lehetőség a vadgazdálkodás folytatására, amikor területeinek egy részére a vadászati jogot is megkapta. Így 1957-ben a fehérvárcsurgói, 1958-ban a bárándi-soponyai, 1959-ben a timári és váli területek kerültek az erdőgazdaság kezelésébe. A martonvásári terület 1964-ben a Lovasberényi Vadgazdaság megszűnésekor került az erdőgazdasághoz.

Az átvett nagyvadas jellegű területeken azonnal megkezdődött a vadállomány szakszerű gondozása, fejlesztése, vadászati berendezések létesítése. Fehérvárcsurgóra 1958-ban 7 db szikaszarvast hoztak a budapesti állatkertből, később még 5 db-ot /1969/, 1958-ban átadták a Geri-szállási vadászházat, amely 6 vendég elszállásolására volt alkalmas. A külföldiekkel való bérvadásztatás visszaemlékezései szerint 1963-ban kezdődött meg. A szakszerű gazdálkodás eredményei hamarosan kézzelfoghatóan megmutatkoztak. Szarvasbika esetében az alábbi éremdíjazású agancsok kerültek terítékre 1963-tól 1970-ig:

Év	Arany	Ézüst	Bronz	Megjegyzés
1961	1	-	-	Nadler p.
1963	-	1	1	"
1964	-	-	2	"
1965	1	-	2	"
1966	1	1	1	"
1967	-	3	9	"
1968	-	7	14	Nemzetközi p.
1969	3	5	16	"
1970	4	6	23	"

A táblázatból jól kitűnik az érmesek számának az évekkel együtt történő fokozatos emelkedése.

Az apróvadás jellegű területeken is megindult a fejlesztés. 1958-61 között félvadtenyésztést folytattak, kotlóstyúkokkal kellették és nevelték a fácánt. 1958/59-ben felépült a bárándi, majd 1959/60-ban a soponyai vadászház. A mesterséges fácántenyésztést 1961-ben kezdték el Gödöllőről kölcsönként eszközökkel. 1962-ben már saját eszközökkel és az elmúlt év tapasztalataival majd' kétszeres eredményt értek el. Javítottak a törzsállomány életkörülményein, állandó állatorvosi felügyeletet biztosítottak, és a fel lépő betegségek ellen rendszeres gyógyszeres kezelést vezettek be.

Az intenzív apróvadtenyésztés szükségessé tette a vadászterület erdőinek megfelelő átalakítását, hogy azok alkalmasak legyenek a megnövekedett vadállomány tartására. Erre intézkedés született: a Mezőföld- Sárrét erdőgazdasági tájrészlethez /27C/ tartozó Aba, Káloz, Sárkeresztúr, Soponya és Tác községek határában - a Káloz és Sárkeresztúr községeket összekötő közlekedési úttól északra - lévő állami erdőket különleges rendeltetésű, az apróvad, elsősorban a fácán tenyésztésének és vadászatának legjobban megfelelő erdőkké kell átalakítani. Az 1965-ben megalakított Soponyai Erdészeti feladata lett a vadászterdővé alakítás, a vadtenyésztés és vadászati tevékenység ellátása mellett a kulturált, magas színvonalú vadgazdálkodás is. A fentiek mellett még feladata az erdő- és vadgazdálkodás érdekinek összhangba hozása is. A vizek és vízfolyások hasznosítása, a mezőgazdasági területeken a korszerű mező- és vadföldgazdálkodás.

Feltétlenül meg kell említenünk, hogy a martonvásári területről - ahol kiváló őzpopuláció élt - származott az 1983-ig világrekorder őzágancs. 1965. július 29-én ejtette el Cseterki Lajos vadászvendég. A trófea súlya kiskoponyával frissen 766,5 g volt. Az újvidéki nemzetközi kiállításig sokat beszáradt, bírálatkor /1967/ súlya csak 687,8 g volt. Pontszáma: 228,68 nemzetközi pont. /A martonvásári őzpopulációról lásd jelen kötetünkben id. Balsay Miklós írását./

Az apróvad-gazdálkodás eredményeit jelzi, hogy Soponyán 1970. II. 8-án megszületett az első 1000 db-os terítékű fácánhajítás. Az igazi fejlődésre a lehetőség akkor nyílt meg, amikor a korábbi erdőgazdaság 1969. jan. 1-jén Mezőföldi Állami Erdő- és Vadgazdaság lett. A kibontakozás időszakának nevezhetjük a negyedik 5 éves terv időtartamát 1971-75 között. Ennek alátámasztására szolgáljanak az alábbiak:

1971-ben átadásra kerül Kispusztán /Soponya mellett/ a Szárnyas Apróvadtenyésztő Telep, amely 12 millió Ft-os költséggel épült. Megvalósulásakor Közép-Európa legmodernebb zárttéri szárnyas apróvadtenyésztő telepének számított. Később újabb létesítményekkel bővítették.

1973-ban felépült 3,5 millió Ft-os költséggel a Szárnyas Apróvadfeldolgozó Üzem. Későbbiekben ezt is többször bővítették, korszerűsítették a változó élelmiszerhigiéniai előírások és az alapanyag mennyiségi felfutása miatt. Megindult Kispusztán a vadkacsa tenyésztése is. Az első törzsállomány Jugoszláviából származott. 1974-ben már 32.895 db 5 hetes kiskacsa került kihelyezésre.

1972-ben döntés született, hogy a gazdaság vaddisznóskertet létesít, és bekeríti a timári erdőtümböt. A feltételek /erdő, tisztások, víz/ mind adottak voltak.

A döntést tett követte és, 1973. július 31-én átadásra került a 12.024 fm dróthálóval bekerített terület, 12 vadbeugróval és egyéb vadászati berendezésekkel.

Az első vadászat 1975-ben - amely csak fél napig tartott - 20 db-os terítékű volt.

A gazdaság néhány éves terítékadatát a következő táblázat szemlélteti.

A gazdaság területadatai 1971-75 között

Évek	Bika	Szarvas Tehén	Borju	Bak	Őz Suta	Gida	Vaddisznó	Nyul	Fácán	Vizivad
1971	75	32	26	79	45	81	132		Nincs adat	
1972	33	45	55	73	46	80	115	87	7.068	22.374
1973	61	55	42	67	80	65	107		Nincs adat	
1974	63	90	60	125	52	51	88	363	4.174	29.014
1975	87	36	57	166	51	50	114		Nincs adat	

Az ötödik 5 éves terv során /1976-80/ a vadászati és vadgazdálkodási ágazat további nagy fejlődésen ment át, és így sok beruházást valósított meg. Ezek közül a legfontosabbakat emeljük ki.

Báránd és Soponya térségében befejeződnek a vadászerdő-kialakítások. Kispusztán fácánból 60.000 db keltetésére nyílik lehetőség, miközben az évi tojástermelés 180-200 ezer db-ra emelkedett. /Ebből 120-140 ezer naposcsibe kelt ki./ Eladásra került 30-50 ezer db naposcsibe. Kihelyezés évente a vadászterületre mintegy 50.000 db. Vadkacsa törzstartása is itt történik, tojástermelés 80-90 ezer évente, kelés 50 ezer db. Ezek nevelése a Kölesteleki telepen történik, amely 1976-tól üzemel.

A keresztezett kacsa /pecsenye kacsa céljára/ tojástermelése évi 350 ezer db /a törzs nagyságának függvényeként ez lehet több is/, ebből kikel 170-190 ezer db naposkacsa. Nevelésre részben tsz-ekhez kerül - szerződéses alapon - részben saját felneveléssel történik saját telepen, vagy a Nádasdladányban levő telepen, amelyik 1978-tól üzemel.

Az első 2.000 db feletti fácánteríték 1977.I.30-án volt Soponyán, míg az első 3.000 db feletti fácánteríték 1979.I.28-án.

1979-ben megépült az új, korszerű vadászház is Soponyán a régi szomszédságában. Ugyanakkor a nagyvadas vadászterületeken sem állt meg az élet. A növekvő vadkárok, illetve a bérvadászat eredményesebbé és hatékonyabbá tétele, a nagyobb árbevételre való törekvés a következő intézkedéseket hozta:

A Fehérvárcsurgó-Bodajk-Balinka községhatárban lévő központi erdőtömböt 1977-ben bekerítették 2,8 m magas vadvédelmi kerítéssel. A kerítés hossza 17.236 fm. Területe 1008 ha, ebből erdő: 845 ha, vadföld 63 ha, vadlegelő 104 ha. 1977. dec. 22-én megkezdtek a muflon újratelepítését a fehérvárcsurgói területre. Főleg Telkiből, de Markazról /Mátra/ és Pilismarótról /Pilis/ is hoztak állatokat. A tervidőszak alatt 157 db muflont vásároltak és telepítettek. Fehérvárcsurgón 1980-ban felépült és az őszi vadászati szezonban már működött a 18 személyes új vadászház, folyóvízzel és villanyvilágítással. A fehérvárcsurgói vadászterületen a hazai nagyvadfajok közül a däm vad kivételével valamennyi megtalálható

és vadászható. 1978-tól a MÉM az addig védett szikaszarvas vadászatát is engedélyezte, és a gimszarvassal egyező vadászati idenyt állapított meg.

Ugyancsak bekerítésre került 1978-ban a váli erdőtömb hasonló minőségű kerítéssel 12.744 fm hosszúságban. Az így létesített vadvédelmi terület nagysága 653 ha. Erdő: 576 ha, nyiladék-út: 30 ha, vadföld és rét: 47 ha. A tervidőszakban a kertbe 32 db vaddisznót telepítettek. Mivel a terület alkalmas volt dálnvad-tartásra, 1979. jan. 22-én megkezdték a dálntelepítést Gyulajból vásárolt állatokkal.

A tervidőszakban a váli területre 128 db dálnot telepítettek. Timáron a bekerített területen közben a vaddisznóállomány szépen gyarapodott. Évente 1 kétnapos vadászatra /hajtas/ volt lehetőség, ennek eredményei az alábbiak:

Időpont	1976	1977	1978	1979	1980
Vadászok száma	2	2	2	4	4
Nap	2	2	2	2	2
Kan	17	39	50	34	73
Koca	21	45	49	52	63
Süldő	25	24	32	13	44
Malac	-	-	-	-	-
ÖSSZESEN:	63	108	131	99	180

A gazdaság tervidőszak alatti évi teritékadatait a következő táblázat mutatja.

A Mezőföldi Állami Erdő- és Vadgazdaság terítékadatai és az érmes trófeák száma
vadfajonként 1976-1980 között

Évek	Szarvas				Dám			Muflon			Őz		Vaddisznó	
	Bika	Tehén	Borju	Szika	Bika	Tehén	Borju	Kos	Juh	Bárány	Bak	Suta		Gida
1976	74	41	100	-	-	-	-	-	-	-	138	74	74	155
1977	94	81	44	-	-	-	-	-	-	-	142	121	82	269
1978	109	82	45	9	-	-	-	2	-	-	142	150	139	262
1979	124	72	33	21	7	-	-	4	2	-	163	79	45	252
1980	116	87	41	31	10	-	-	20	1	-	128	63	62	290

	Fácán	Nyul	Vizivad	Egyéb	/Apróvadnál befogással együtt/
1976	9.295	339	27.840	732	
1977	15.788	147	36.182	412	
1978	14.146	84	27.698	326	
1979	13.911	103	25.224	341	
1980	8.238	167	23.455	2.336	

Az érmes trófeák száma a tervidőszakban vadfajonként

Évek	Szarvas			Dám			Muflon			Őz			Vaddisznó kan		
	Arany	Ezüst	Bronz	Arany	Ezüst	Bronz	Arany	Ezüst	Bronz	Arany	Ezüst	Bronz	Arany	Ezüst	Bronz
1976	2	8	6	-	-	-	-	-	-	1	2	3	1	1	1
1977	-	9	14	-	-	-	-	-	-	1	1	2	1	4	6
1978	2	10	12	-	-	-	-	1	1	2	1	3	2	4	11
1979	3	16	28	3	-	1	-	2	1	-	1	-	1	6	10
1980	2	14	24	6	1	-	2	3	2	2	3	1	4	5	6

Megfigyelhető, hogy a nagyvadlelövés tényyszámai szinte állandóan emelkednek, az apróvadé eleinte növekszik, majd 1977-ben elérve a csúcspontot, kissé visszaesett.

Az ötödik 5 éves terv során a vadgazdálkodási ágazat a különböző fejlesztésekkel, korszerűsítésekkel, beruházásokkal dinamikus fejlődött. Jellemzi ezt az is, hogy az előző tervidőszakhoz viszonyítva az árbevétel 2,6-szorosára emelkedett. A bevétel 80 %-át a nagyvadgazdálkodás adta, ez a lelövés mennyiségét tekintve a tervidőszakban másfélszeresére emelkedett. Ennek végrehajtása változatlan szakszemélyzeti létszámmal, de jóval több vadászvendéggel teljesült.

Az apróvadás jellegű, kiemelt célú vadászterületeiken tovább folytatták az intenzív fácán és vadkacsa tenyésztést, a vadfeldolgozó üzem alapanyag-ellátásának biztosítására növelték a keresztezett kacsa /pecsenyekacsa/ tenyésztését. A nevelés nagy részét - helyhiány miatt - szerződéses partnerekkel végeztették olyan módon, hogy napos vagy három hetes korú kacsát nevelésre átadták részükre, ők pedig felnevelés után a vadfeldolgozó üzembe szállították, ahol alapanyagként - minősítve - visszavásárolták.

Apróvad-kihelyezések

Évek	Fácán	Vadkacsa /reptetésre/
1981	54.335	29.660
1982	40.510	32.547
1983	59.464	35.846
1984	48.747	30.464

A tervidőszakban megkezdték Bárádon a fácán elő- és középnevelését fekvőkéményes fűtéssel üzemeltethető fóliasátras nevelési módszerrel. A tapasztalatok eddig kedvezőek, a fácán hamarabb megszokja környezetét, másrészt a kispusztai telepet tehermentesíti a csúcsidőszakban, nincs akkora zsúfoltság.

Folytatódott a martonvásári vadászterület fejlesztése, a helyi télesztől - állami támogatással - a vadászterdő /fácános/ mellett 48,5 ha jó minőségű mezőgazdasági földterületet vásároltak. Ezzel kívánják javítani a fácán megmaradási és megtartási lehetőségeit, továbbá fokozni a vadászati lehetőségeket, együttesen a "visszahozamolás" mennyiségét növelni.

A területen 1983-ban átadásra került egy új vadászház is horgásztóval.

A nagyvadas jellegű területeken tovább javult az állomány minősége, a fenntartandó és üzemtervben rögzített vadlétszámot sikerült elérni. Növekedett a bérvadászok száma és fokozatosan emelkedett az árbevétel is. 1982-ben Válban új vadászház épült 14 fő egyidejű tartózkodására alkalmas szállás-ellátási lehetőséggel.

Feltétlenül ide kívánczik, hogy Válban került terítékre /külföldi bérvadász/ a gazdaság összes területei közül a valaha is elejtett legnagyobb agancssúlyú szarvasbika. Elejtés ideje: 1981. IX.16. Páratlan 28-as, 13,82 kg, 12 éves, 242,45 nemzetközi pontszámmal.

Ugyancsak 1983-ban esett az év országosan pontszámban 3. helyezett dámbikája, külföldi bérvadász ejtette el. Az agancs súlya: 5,05 kg, 209,78 nemzetközi pontot kapott, kora: 10 év.

Folytatódott az élővadtelepítés is. A tervidőszakban /1984. év végéig/ Telkiből további 25 db muflont Fehérvárcturgóra telepítettek, továbbá Válba dáموkat vásároltak /főleg bikákat és bikaborjúkat/ Gyulajból és Kiskartalról, összesen 136 db-ot.

Az elmúlt években a társas vadászatokon is születtek szép eredmények. Például:

Soponya: 1982. jan. 2.	Teritéken: 2448 db fácán
Soponya: 1982. febr. 14.	Teritéken: 2663 db fácán
Soponya: 1984. jan. 15.	Teritéken: 2947 db fácán
Fehérvárcturgó: 1982. jan. 12.	Teritéken: 52 db vaddisznó /24 db kan/
1984.I.13-14.	Teritéken: 105 db vaddisznó /46 db kan/

AZ ORSZÁGOS TERMÉSZETVÉDELMI TANÁCS 1947 ÉS 1949 KÖZÖTT^X

dr. Nagy Domokos Imre

Az OTvT 1947 és 49 közötti működéséről vajmi keveset tudunk eddig. Csak Zoltán néhány egykorú publikációjára támaszkodva Oroszi Sándor mindössze annyit tudott néhány évvel ezelőtt összeszedni, hogy az OTvT 1947-ben alakult újjá, 1948 márciusában teljes ülést tartott, s elsősorban a Kisbalaton problémáját látták aggasztónak. Kicsivel előbb említette meg a szerző csatlakozásunkat a nemzetközi természetvédelmi mozgalomhoz.¹

Nyilvánvaló volt, hogy levéltári kutatások nélkül nem lehet többet megtudni, azonban ez sokáig megoldhatatlan volt. Részben, mert az 1945 utáni levéltári anyag kutatása köztudottan nehézségekbe ütközött, részben, mert a természetvédelmi szervek anyaga alig néhány éve került levéltárba, s részben azért, mert 1989 őszéig a levéltári őrizetben lévő anyag is megoszlott az Új Magyar Központi Levéltár és az Országos Környezetvédelmi és Vízügyi Levéltár /OKVL/ között. Ekkor vette át az anyagot az OKVL, azonban változatlanul olyan állapotban van, hogy ha nem lettem volna öt évig levéltáros, majd utána közel annyi ideig az OTvT munkatársa, 1989 nyár elején kezdett kutatásaimmal valószínűleg semmire sem jutottam volna.

Az OTvT 1955. évi iktatókönyvében az 501. szám előtt a következő /úgy húsz évvel későbbi/ bejegyzés olvasható: "Csak innen van anyag!" Ez szerencsére nem igaz, de azon a legkevésbé sem lepődöm már meg, ha egy ügy összetartozó iratai három-négy különböző helyről, esetleg részben az OTvT részben az OKVL iratai közül kerülnek elő. Viszont újra megerősödött bennem az a korábbi érzés, hogy nem biztosan van ez véletlenül így.

Mindenesetre 1989 őszére sikerült megírnom a hazai természetvédelem 1945 és 1962 közötti nemzetközi kapcsolatainak történetét² - ehhez érdemi hozzátennivalót azóta nem találtam -, most

X

Elhangzott az 1990. október 10-i szaksztályülésen.

pedig megszülethetett az OTvT 1947-49 közötti működésének ismeretése. Az ugyan feltételezhető, hogy a továbbiakban értékes részletadatokat találhatok még, mivel azonban előkerült az 1948. márciusi tanácsülés teljes anyaga, két VB-ülés anyaga, továbbá a levelezés számos fontos darabja, úgy érzem, hogy a Tanács ekkori tevékenysége már megnyugtatóan áttekinthető.

Nagy Imre földművelésügyi miniszter utasítására már 1945 tavaszán készült egy tervezet a természetvédelmi munka újraindítására, sajnos ez végül is nem realizálódott. A megmaradt iratból azonban egyértelműen kiderül, hogy készítője "az Országos Természetvédelmi Tanács, legfőképpen pedig adminisztráló és végrehajtó szervezetének mielőbbi újraszervezését illetve megindítását" fontos és sürgős feladatnak tartotta.³

Érdemi intézkedésre azonban csak 1947 elején került sor. A Minisztertanács február 27-én hozott határozatot az OTvT működésének újramegzindüléséről. Ez úgy valósult meg, hogy a hazai természetvédelem egyik régi munkatársát, Molcsány Gábor erdőmérnök, ny. miniszteri osztályfőnököt megbízták az ügyvezető-alelnöki teendők ellátásával, s "a Tanács hivatali helyiségének kérdése pedig úgy oldatott meg, hogy a hivatal nevezett lakásának egyik szobájában helyeztetett el". A költségek közül az illetmény és a lakbér arányos része a Mállerd Központi Igazgatóságát terhelte, a fűtési és takarítási költségek viseléséről azonban nem rendelkeztek. Ez ügyben később felterjesztést intéztek az FM-hez, de a válasz nem ismert. A tényleges hivatali működés április 1-jével vette kezdetét.⁴

Molcsány nagy lendülettel látott a munkának neki. A régi OTvT iratanyaga szinte teljesen elpusztult, de megkísérelte az irattár és a törzskönyvek lehetőség szerinti rekonstrukcióját. Ugyancsak fontos feladatnak tekintette annak számbavételét, hogy a védett értékek közül melyek pusztultak el, károsodtak, maradtak meg, s melyek azok, melyek védelemre érdemesek. Érthetően elsősorban az erdészeti szerveket kereste meg, melyek ekkoriban a természetvédelem letéteményesei voltak. S bár az erdészeti irat-

táruk is súlyos károsodást szenvedtek, végül is segítségül híva Földváry publikációit, ez a munka lényegében sikerült.⁵ Elkészítette az új természetvédelmi törzskönyv tervezetét is, melyet jóváhagyásra felterjesztett az FM-be.⁶

Közben maguktól is jelentkeztek a természetvédelem lelkes és szakértő hívei, hogy felajánlják együttműködésüket. "Rövidesen össze fogjuk írni a mecseki, illetve megyei védelemre érdemes tényezők adatait, és ezeket ajánlólag közölni fogjuk Önökkel" írta levelében dr. Szabó Pál Zoltán, a Dunántúli Tudományos Intézet igazgatója.⁷ "Nagyon megtisztelve érezném magam, ha a természetvédelmi tanács törekvéseinek előmozdítása érdekében közreműködésemet igénybe méltóztatnék venni" - fejezte be levelét már akkor is régimódinak ható udvariassággal dr. Boros Ádám, a neves botanikus, aki akkor a Gyógynövénykutató Intézet igazgatója volt.⁸

Molcsány ekkoriban még abban reménykedett, hogy a munka teljes lendülettel megindulhat. Úgy tervezte, hogy a teljes - 40-60 tagú - tanács kéthavonta, "a szűkebb végrehajtóbizottság pedig havonta legalább kétszer" fog ülésezni. Számításai szerint az ügyvezető-alelnök illetményein kívül az éves költség 6108.-Ft + 3600 Ft kiszállási díjat tehet ki, továbbá szükségesnek tartott még 50.000.- -ot kisajátítási és hasonló jellegű kártérítési költségekre.⁹ A tervezetet 1947 szeptemberében készítette.

Október végén beadvánnyal fordult az FM-hez, hogy a 233.161/1944.FM. rendelet 10 §-a értelmében "mivel a kinevezett Tanács működését rövid időn belül megkezdi", rendeljenek ki titkárt az OTVT-hez. Személy szerint Dermendzsin József erdőtanácsost kérte, "aki mint előadó évek óta foglalkozik természetvédelmi kérdésekkel".¹⁰ A válasz mindeddig nem került elő, de a meglévő iratokból látható, hogy Dermendzsin mintegy másfél évig valóban segítette Molcsány munkáját.

December 29-én a Mállerd Igazgatótanácsához fordult azzal a kéréssel, hogy "a havi ellátmányt a személyi kiadások figyelmen kívül hagyásával" kétezer forintra emeljék fel, mert "sikerült egy átfogó képet összeállítani" és "most már megindulhat a további

munka, melyet a természetvédelmi tárgyak újbóli országos összeírásával kívánunk megkezdeni", azonkívül folytatni kell a korábban már védetté nyilvánított értékek helyszíni ellenőrzését, és újra meg kell indítani a védetté nyilvánítási munkálatokat is.¹¹

Közben sajtó alá rendezte "A természetvédelemre vonatkozó törvényes rendelkezések" c. kiadványt, mely végül is 1948 elején jelent meg 200 példányban. A költség kb. 1200.-Ft volt.¹²

Február 23-án módosító javaslatot tett a természetvédelmi törzskönyvek vezetésével kapcsolatban, ezt azonban - mivel a gyakorlatban nem vezették be - nem érdemes részletesen ismertetni.¹³

1948. március 4-én sikerült megtartani az újraalakult OTVT első - és mint később kiderült, ezen változatában utolsó - teljes ülését, melyen 38 fő vett részt, 8 tag kimentette magát. Szerencsére nemcsak a jegyzőkönyv maradt meg, hanem dr. Tasnádi-Kubacska András elnöki megnyitójának és Molcsány Gábor beszámolójának a szövege is, mégpedig az általuk használt példányok eredeti javításaikkal.¹⁴ /Ezért volt megállapítható, hogy eredetileg az ülést még 1947 végére tervezték, de megtartása - általunk még nem ismert okok miatt - több hónapot csúszott.¹⁵

Az ügyvezető-alelnöki beszámoló igen részletes. Kiderül, hogy Molcsány többször is részt vett helyszíni bejárásokon és tárgyalásokon a balatonfelvidéki bazalthegyek ügyében. Így pl. 1947. IX. 6-án a Gulács, 1948. II. 15-én a Badacsony vidékén, ahol a vállalkozók és vállalatok a bányák bővítésére kértek engedélyt. "Mind a két Rt. kérelme jelenleg a földművelésügyi Miniszter Úr előtt vár döntésre. Reméljük, hogy bármennyire is fontosak e bányák szociális és munkáskérdései, és a 3 éves terv végrehajtásához bármennyire is fontos a kőellátás biztosítása, a döntésnél a természetvédelmi érdekek sem fognak háttérbe szorulni".¹⁶ Ez azonban kétségesnek ígérkezett, mert az egyik bánya bérlője "munkások százaik nevében tiltakozott, mondván, hogy a munkás emberek tömege veszíti el kenyerét" - s amikor kiderült, hogy még 60 főről sincs szó, akiket a szomszéd bánya azonnal átvenne, a bérlő úr "a munkásságot felbízta, ahogyan ő fejezte ki magát 'fellázította', hogy ne engedjenek."¹⁷

A Molcsány szavaival "kényes kérdésnek" nevezett ügyek közé tartozott a Kisbalaton helyzetének rendezése is. A földosztásról szóló 600/1945.ME. rendelet és a végrehajtásáról intézkedő 5600/1945.FM. rendelet 51. §-a értelmében a Kisbalatont természetvédelmi területként a Mállerd kezelésébe adták. Azonban "az 1946. évi 14.080 ME.sz. rendelettel életrehívott Magyar Állami Hal- és Nádgazdasági Üzem viszont erre a területre, hivatkozva ennek a rendeletnek a későbbi keltére, jogot formál, s azt saját kezelésébe kívánja átvenni, és hal- és nádgazdálkodás céljaira hasznosítani. A múlt évi október hó 4-és 5-én megtartott helyszíni szemle és értekezlet a kérdést nem tisztázta, mert hiába érveltünk azazal, hogy a Kisbalatonnak, mint a természet különleges, tudományos szempontból felbecsülhetetlen és pótolhatatlan területének elsősorban a természetvédelem érdekeit kell szolgálnia. Ennél a területnél nem a művelési ág a döntő, hanem az előbb hivatkozott rendelet alapján is a természetvédelem. Az értekezleten megértésre egyáltalán nem találtunk. Pedig ha idegen birtokossal szemben sikerült 1922-ben a mindjobban pusztuló Kisbalatont a további pusztulástól megegyezéses alapon megvédeni, ma az állam, mint tulajdonos mást nem tehet, mint a védelmet fokozottabb mértékben és hathatósan kiépíttí." De ezt a részt csak azzal tudta zárni: reméli, hogy a Tanács "közeljövőben teendő előterjesztése alapján a földművelésügyi miniszter úr döntése kedvezően fogja ezt a kérdést megoldani".¹⁸

Ijesztő mélységeit dokumentálja ezzel kapcsolatban a hazai természettudományos félműveltségnek és a természeti értékek iránti érzéketlenségnek az az anekdotába is illő eset, melyet elnöki megnyitójában Tasnádi-Kubacska András ismertetett.

"Az egyik nagy állású, okos, és természettudományos dolgokban felvilágosult barátom közben járt nálam a Nádértékesítő Szövetkezet ügyében. 'Miért ellenzitek olyan nagyon az avas, régi nád kitermelését a Kis Balatonon? Az újonnan alakult nádkitermelő társaság egyik fő embere felvilágosított arról - mondotta - hogy a nád annál jobban nő, mennél inkább vágják!' És nem tudtam meg-

győzni az illetőt, hogy mi nem a nád növést vagyunk hivatva őrizni, hanem a madárvilágot, az pedig éppen, sőt kizárólag csak a tavalyi, avítt nádiban fészkel."¹⁹

/Az 1947. évi őszi értekezletről, és az ott többségi álláspontként érvényesült áltárgyilagos technokrata véleményről az egykorú helyi sajtó alapján Csupor Tibor is beszámol könyvében.²⁰ Utólag szerencsésnek tartjuk, hogy a Kisbalaton Leccapoló Társulat és a Hal- és Nádgazdasági Üzem érdekei többhelyütt ütköztek egymással, így részben hatástalanították egymást./

A továbbiakban Molcsány sajnálattal számolt be arról, hogy a tervezett költségvetést erősen megkurtították, majd örömmel említette a Nemzetközi Természetvédelmi Unió megalakulását. Még bevezetőben ismertette, amit a védett értékek állapotáról tudott. Beszámolóját végül az azóta szállóigévé vált mondattal zárta: "ami a természet alkotásaiból elvész, azt emberi munkával soha helyre nem állíthatjuk".²¹

A jegyzőkönyvből nem derül ki, hogy a beszámolóhoz hozzászólt volna valaki. A továbbiakról csupán annyi van benne, hogy az igazoltan távollévő dr. Vadász Elemért alelnökké megválasztották, továbbá döntöttek a 14 tagú végrehajtóbizottság összetételéről.

A Tanács ezután soha többé nem ült össze, mert a meginduló átszervezések összetételét bizonytalaná tették. Molcsány megpróbálta tisztázni a helyzetet, de sikertelenül.²²

A VB első ülését 1948. június 8-án tartotta. Az első és legfontosabb napirendi pont a Kisbalaton védetté nyilvánítása volt. Molcsány részletesen ismertette az OTvT és a Hal- és Nádgazdasági Üzemek /illetve a mögötte álló FM Halászati Ügyosztály/ közötti jogértelmezési vitát, továbbá azt, hogy a Kisbalaton vízellátásának biztosítására több különböző terv is született - ebben, szembe fordulva a Leccapoló Társulattal -, egyetértettek, azonban a kb. egymillió forintot kitevő költségek miatt nem látta egyiket sem megvalósíthatónak. Végül is a VB a Kisbalatont védetté nyilvánította, illetve javasolta az FM-nek a védetté nyilvánítást. A

védett területen belül minden gazdasági tevékenységet be óhajtottak tiltani.²³

Következő napirendi pontként feloldották a védettség alól az igencsak lepusztult állapotban lévő zengővárkonyi szelidgesztenyést. A kérelem indoklását ugyan sokban megalapozatlannak látták, azonban a helyszíni szemlén kiderült, hogy "az idős fák annyira megviseltek, hogy hosszú ideig való fenntartásukra semmi kilátás nincsen".²⁴

A nyíregyházi Sóstói-erdő és a Mecsekben lévő Szent Jakab-hegyi avargyűrű védetté nyilvánítása ügyében további tárgyalásokat láttak szükségesnek.²⁵

Az eljövendő pártállami megoldásokra utalt Tasnádi-Kubacskának az a bejelentése, "hogy Vértes László tanácstaggal rövid időn belül fel fogják keresni Rákos Mátyás miniszterelnökhelyettest, eléje fogják tární a helyzetet, és tájékozódni fognak az MKP álláspontja felől".²⁶ A későbbiek ismeretében valószínűnek tartható, hogy ez a megbeszélés létrejött.

Június 15-én kelt az a felterjesztés, melyben a VII. 31-ig terjedő költségvetési évre még 5843 Ft 60 f kiutalását kéri Molcsány. Ebből 5000 Ft-ot Bátorliget érdekében. Az iratok közül /eddig/ korábbi Bátorligetre vonatkozó irat nem került elő. A pénzből 1500-at a bátorligeti élővilág kutatásának támogatására szántak, négyezret pedig a tönkretett kerítés részleges helyreállítására. Erre sürgős szükség volt, mert "a területet a felfogadott őr megvédeni képtelen. Húsz-harminc, sőt negyven darab szarvasmarhát hajtanak be egyszerre a területre, sőt az állandó sásvágást sem tudja megakadályozni. Feljelentései eddig eredménnyel nem jártak. Ha ez az állapot fennmarad, Bátorliget teljesen tönkremegy, és elveszíti természettudományi szempontból felbecsülhetetlen értékét."²⁷ A választ nem ismerjük, de 1948 folyamán még nem voltak a Tanácsnak anyagi nehézségei.

Közben tovább folyt az adatgyűjtő munka. Barthos Gyula főerdőtanácsos számos madárvédelmi jellegű intézkedés tervezetét küldte meg különböző érintett szervezeteknek, de ezek a javaslatok végül is mind az OTVT-nél kötődtek ki.²⁸

1949. május 20-ra végre sikerült összehívni újra egy VB-ülést. Ekkorra már a Tanács anyagi helyzete erősen romlott, mert a titkár és a gépirónő tiszteletdíját hónapok óta nem folyósították, "úgyhogy azóta csak szívességre vagy a magam gépírási tudására vagyok utalva" - mondta a VB ülésen Molcsány.²⁹ Az ülés jegyzőkönyve ugyan nem maradt meg, de Molcsány valamennyi napirendi ponthoz precíz előterjesztést készített, melyek egy kivételével megmaradtak. Így az ülés nagyjából rekonstruálható.

Első napirendi pontként a már idézett "Bejelentések" szerepeltek, melyben a működési nehézségek ecsetelése mellett még a következőkről volt szó:

- Nincs módunk részt venni a Fontainebleauban az UNESCO által rendezendő nemzetközi természetvédelmi konferencián.

- Bátorligeten a területcseréhez a szükségesnek csak kb. 1/3 részét kitevő állami tartalékterület van. Ki kellene választani a leghamarabb megszerzendő földeket.

- A szegedi Fehértó szárazon áll. A Halgazdasággal összefogva lehetne vizet szivattyúzni bele, azonban ehhez 7000 forintra lenne szükség. /1 m³ víz = 1 fillér./

- Tervbe vették a Budai Hegyvidék kopárainak befásítását. Nehogy pótolhatatlan természeti értékek is veszendőbe menjenek, megkeresték az Erdőgazdaságot, hogy hol és mekkora területet vonjanak ki az erdősítési tervből. /Nagyszénás-Kisszénás 170 kh, Sashegy 10 kh, Hármashatárhegy 20 kh, Csiki hegyek 50 kh és Fekete-hegyek 40 kh./

- "Sajnálattal" jelentette be, hogy az FM engedélyt adott a badacsonyi bazaltbánya bővítésére.

- Bemutatta Barthos Gyula általam már említett madárvédelmi javaslatait, melyeket értékesnek, de nehezen megvalósíthatónak tartott. A javaslatokat tanulmányozás céljából Ebergényi Samu és Szederjei Ákos tanácstagoknak adták ki.

- Végül beszámolt a természeti értékek számbavételének állásáról.³⁰

Részletesen először a kámoni arborétum ügyét tárgyalták. Az államosításkor a park erdészeti kezelésbe került, ahol a lehetőségekhez képest fejlődött. Azonban felmerült az a terv, hogy átadják kertészeti kezelésbe, továbbá "a szombathelyi népi szervek" az arborétum egy részét temető céljaira akarták kiigényelni. Ezek ellen természetesen az OTvT tiltakozott, hiszen "egy ilyen értékes arborétumot a köz érdekében inkább fejleszteni volna kívánatos, mint megcsonkítani".³¹

Harmadikként az alcsúti park ügye került tárgyalásra. A parkot és a romokban heverő kastélyt átgondolatlan rendelettel a hajdúhadházi állami gyermekotthon használatába akarták adni. Joggal jegyezte meg az előterjesztésében Molcsány: "nem tudom, hogy a gyermekotthon mit fog kezdeni vele".³² A hozott határozat egyelőre nem került elő, de gyermekotthon nem lett az egyetlen épen maradt fallal rendelkező kastélyromból.

A negyedik napirendi pont a zirci angolkert sorsa volt. Ezt az államosítások során eredetileg meghagyták a cisztercita rend tulajdonában, mert miként az Országos Földhivatal is megállapította: "az erdők igénybevételeire vonatkozó jogszabályok erre a területre nem alkalmazhatók". Azonban a törvényesség lazulása és az "antiklerikális harc" élesedése következtében a helyzet tovább romlott, és a Zirci Nemzeti Bizottság támadást indított a park megszerzése és felosztása érdekében. Az Országos Földhivatal ugyan felkínálta a lehetőséget az OTvT-nek a park megszerzésére, de - mint Molcsány megfogalmazta - a Tanács ekkor nem volt "abban a helyzetben - legalábbis a mai körülmények mellett - hogy a park átvételét vállalhassa". Éppen ezért azt javasolta, hogy a vitatott rész az államerdészet kezelésébe kerüljön, és azután az egész terület nyilvánítsák védetté.³³

Ezenkívül még a szentgáli tiszafás ügye volt napirenden, de ezt csak Molcsány egy ceruzás jegyzetéből tudható meg.³⁴ A vonatkozó iratok egyelőre nem kerültek elő, és a szakirodalomban sem találtam rá utalást.

Az OTvT anyagilag fokozatosan lehetetlen helyzetbe került. Az Erdőközpont az 1.430/1949. Korm. sz. rendeletre való hivatko-

zással közölte az FM-mel, hogy mivel "nincs olyan jogszabály, amely a természetvédelmi feladatok ellátását az erdőgazdasági nemzeti vállalatok, vagy az ezek fölé rendelt Erdőközpont feladatkörébe utalná", nem hajlandó tovább fedezni a természetvédelem költségeit. Ezt az FM "tudomásulvétel végett" közölte a Tanáccsal.³⁵ Igaz ugyan, hogy a Gazdasági Főtanács - melynek ekkor a kormányénál reálisabb volt a hatalma - 1967/1949. GF sz. határozatával az OTvT fennmaradását szükségesnek mondta ki,³⁶ ez azonban nem változtatott azon a tényen, hogy még a telefonszámát sem tudták kifizetni. Ezzel kapcsolatban augusztus 10-én felterjesztéssel fordultak az FM-hez, hogy a legfontosabbak fedezésére 3200.- Ft-ot utaljanak ki a Tanács számára. Ezt a levelet már nem Tasnádi-Kubacska András elnök, hanem a sokkal jobb informális kapcsolatokkal rendelkező Vadász Elemér alelnök írta alá.³⁷ Éppen úgy, mint azt a Tárcaközi Bizottsághoz intézett levelet is, melyben - már a jövőre gondolva - a Tanács részére hivatali gépkocsit igényeltek.³⁸ De ugyancsak Vadász Elemér írta alá azt a "Kedves Barátom!" megszólítású iktatószám nélküli /"félhivatalos"/ levelet is, melyben az anyagi ügyek rendezését sürgette.³⁹ A helyzet azonban az év végéig érdemben nem változott, bár időközben benyújtottak egy pótköltségvetést.⁴⁰

Ezek után azt sem lehetne csodálni, ha az OTvT hagyott volna mindent menni a maga útján. De nem ez történt. Határozottan - és mint látható lesz az "új korszaknak" megfelelő eszközökkel is - folytatta a küzdelmet. Ebben az időben oly nagy méreteket öltött a hivatalosan engedélyezett madártojás és -fiókagyűjtés, hogy a szegedi Fehértón és a Kisbalatonon már az állományt veszélyeztette. "Több kárt az állatkertiek egy nyáron, mint a kányák húsz év alatt" - magyarázta Fekete István regényében Matula Tutajosnak.⁴¹ /Fekete István Vertse Albert sógora volt, így pontosan értesült mindenről, de a regény írásakor, az 1950-es évek közepén - mint nekem elmondta - nem írhatta meg a tiszta igazságot az "alakuló népi demokrácia" kezdeti időszakáról. Így tette az eseményt korábbi időszakra./

A valódi események nagyjából a következőképpen rekonstruálhatók:

1949. június 7-én az OTVT erélyes hangú levélben tiltakozott a Mállerd Vadászati Osztályánál, miután ifj. dr. Tildy Zoltán és dr. Homoki-Nagy István személyes tapasztalatai alapján egyértelművé vált, hogy mindkét területen az Állatkert nevében és a Vadászati Osztály engedélyére hivatkozva újra intenzív tojás- és fiókagyűjtés folyik. Leszögezték a levélben, "hogy természetvédelmi területeken a madártojások gyűjtését meg kell akadályozni, ilyenre engedélyt az Állatkert sem kaphat, és a törvény rendelkezései szerint ezekre a tiltott területekre a Vadászati Osztály sem adhat ki gyűjtési engedélyt". A levelet /természetesen?/ Vadász Elemér írta alá.⁴²

Ezek után igencsak kellemetlenül érintette az OTVT-t, hogy az FM 1949 nyarára is engedélyezte az Állatkertnek a gyűjtést. Az engedélyben többek között 6 batla, 4 kiskócsak és 2 nagykócsag szerepel, bár ez a 8739-2/1949 sz. alaprendelet még tartalmazza azt a kitételt, hogy "az említett állatok gyűjtését a Kisbalaton területén nem engedélyezhetem".⁴³ De még tudomásul sem vehették jóformán a változó helyzetet, kézhez kapták a 8739-4/1949 sz. módosítást, melyben a Kisbalatonra vonatkozó gyűjtési tilalmat az FM feloldotta.⁴⁴

Igy azon sem lehet csodálkozni, hogy az Erdőközpont is meglehetősen agresszív hangnemben válaszolt a vádakát visszautasítva és a felelősséget magáról elhárítva. Az előbbieken említett FM-engedélyek ismeretében le kell szögezni, hogy részben jogosan. A levél végén azonban olvasható egy biztató mondat a halászati szerveknek a Kisbalatonról illetően változó álláspontjáról.⁴⁵

Ez valószínűleg összefügg azzal a ténnyel, emelyről így írtak a június 7-i levélben:

"Nemrégiben jelentést tettünk Rákosi Mátyásnak a KISBALATON feldúlásáról, és ő nyomban intézkedett, hogy az ügyet vizsgálják ki, s az eljárást indítsák meg."⁴⁶

Új idők - új módszerek? De jó ügy érdekében.

+

Ennyit sikerült összeszednem az OTvT gyenge három évre terjedő működéséről. Úgy látom, hogy munkáját, mint "reakciós szervezetet" eleinte gyanakvás övezte. 1949-ben az MKP ráérezett a természetvédelem támogatásában lévő propagandalehetőségre, de az érdemi változással meg akarta várni a teljes hatalomváltást. Az FM 1949 végéig egyetlen felterjesztést sem intézett el, és 1949 végével az új jogszabályokra való hivatkozással mindent visszaküldött a Tanácsnak.⁴⁷

Dolgozatomban kifejezetten az OTvT belföldi tevékenységét igyekeztem bemutatni. A nemzetközi kapcsolatok alakulásáról korábbi munkámban részletesen írtam. Nem foglalkoztam jelenleg azokkal a fél- vagy nemhivatalos akciókkal, melyekkel lelkes természetvédők a jogszabályi rendezésig is védeni próbálták - nemegyszer eredményesen - a veszélyeztetett értékeket. Ezek közül jelenleg háromról van tudomásom:

Szóbeli közlés alapján tudunk Fehér Dániel professzor soproni próbálkozásairól.⁴⁸ Sterbetz István könyvéből ismerjük a Sasér megmentését.⁴⁹ S végül levéltári adatok vannak a Kecskemét melletti koháryszentlőrinci gémtelep megmentéséről.⁵⁰ Remélhetőleg még több adat is elő fog kerülni.

Jegyzetek

A hivatkozott levéltári anyagok zöme az OKVL-ben van, így ezt külön nem jelzem, viszont az anyag rendezetlensége miatt megadom a jelenlegi raktári jelzetet is.

- 1/ OROSZI Sándor: A magyar természetvédelem kezdetei. Bp. 1986. 142-144. old. CSÁK Zoltán: Néhány szó a MÁLLERD természetvédelmi munkájáról. Eg. 1947/5-6: 11. - Nemzeti parkok Angliában és nálunk. Eg. 1948/1: 2. - Nemzetközi természetvédelmi mozgalom. Eg. 1948/5-6: 2-3. - Beszámoló az Országos Természetvédelmi Tanács működéséről. Eg. 1948/9: 9-10.

- 2/ NAGY Dömökös Imre: A magyar természetvédelem nemzetközi kapcsolatai 1947-1962. OEE-EK XVIII: 39-50 és XIX: 103.
- 3/ "A földreform-rendelet végrehajtása során szükséges természetvédelmi intézkedések megtétele" OTvT 10. d. 23/1 t. Az iraton lévő feljegyzés szerint a mellékletek már a hatvanas években hiányozhattak.
- 4/ 8/1948 OTvT /:OTvT 12. d. 24/5 t.:/
- 5/ MOLCSÁNY Gábor beszámolója 3-7. old. Tü. jkv. mell. 1948. III. 4. /:OTvT 12. d. 24/4 t.:/. A felmérő levelezésre példák: 38/1947 OTvT /:OTvT 15. d. külön dosszié:/; 102/1947 OTvT /:OTvT 24. d. 22/c t.:/; 42/1949 OTvT /:OTvT 24. d. 22/lv t.:/
- 6/ 61/1947 OTvT /:OTvT 10. d. 23/2 t.:/
- 7/ 17/1947 OTvT /:OTvT 10. d. 23/1 t.:/ Az összeírásról további adat jelenleg nincs.
- 8/ 18/1947 OTvT /:OTvT 12. d. 24/1 t.:/
- 9/ 86/1947 OTvT /:OTvT 12. d. 24/költségvetések t.:/
- 10/ 115/1947 OTvT /:OTvT 12. d. 24/1 t.:/
- 11/ 146/1947 OTvT /:OTvT 12. d. 24/5 t.:/
- 12/ 127/1947 és 9/1948 OTvT /:OTvT 10. d. 23/2 t.:/
- 13/ 28/1948 OTvT /:OTvT 10. d. 23/1 t.:/
- 14/ OTvT 10. d. 24/4 t.
- 15/ MOLCSÁNY beszámolója 7-8. old.
- 16/ im. 9-10. old.
- 17/ TASNÁDI-KUBACSKA András elnöki megnyitója 1-2. old. A második idézet a kéziratban zárójelben van, lehet, hogy kihagyta.
- 18/ MOLCSÁNY im. 10-12. old.
- 19/ TASNÁDI-KUBACSKA im. 2-3. old.
- 20/ CSUPOR Tibor: Kis-Balaton. Bp. 1983. 127-131. old.
- 21/ MOLCSÁNY im. 14-17. old.
- 22/ OTvT Tüj kv. 1950. I. 9. 2-3. old. /:OTvT 12. d. 27. t.:/
- 23/ OTvT VBüj kv. 1948. VI. 8. és 1. mell. /:OTvT 12. d. 24/4 t.:/
- 24/ uott. 2. mell. VÖ. 107/1947 OTvT /:OTvT 24. d. 22/lz t.:/
- 25/ Jakabhegy előzményei: 111/1947, 120/1947 és 108/1948 OTvT /:OTvT 25. d. 25/2 t.:/

- 26/ OTvT VBü jkv. 1948. VI. 8. 1. old.
- 27/ 102/1948 OTvT /:OTvT 12. d. 24/5 t.:/
- 28/ 103/1948, 189/1948 és 192/1948 OTvT /:OTvT 11. d. 23/1 t.:/
- 29/ OTvT VBüj kv. 1949. V. 20. 1. mell. 1. old. /:OTvT 1d. 2.
24/4. t.:/
- 30/ Uott. 2-3. old. Vö. NAGY D.I.: im.
- 31/ 65/1949 OTvT /:OTvT 12. d. 24/3 t.:/ "Az ügyv. alelnök javas-
lata alapján készült felterjesztés."
- 32/ OTvT VBüj kv. 1949. V. 20. 3. mell.
- 33/ Uott. 4. mell.
- 34/ Uott. 1. mell. 3. old. alján.
- 35/ 89/1949 OTvT /:OTvT 12. d. 24/5. t.:/
- 36/ Említve: 95/1949 OTvT /:OTvT 12. d. 24. t.:/ A határozat szö-
vege ismeretlen eddig.
- 37/ 129/1949 OTvT /:OTvT 12. d. 24/5. t.:/
- 38/ 146/1949 OTvT /:OTvT 12. d. 24/5. t.:/
- 39/ VADÁSZ Elemér - ismeretlenhez. Bp. 1949. XI. 28. /:OTvT 12.
d. 24/5. t.:/
- 40/ 152/1949 OTvT /:OTvT 12. d. 24/5. t.:/
- 41/ FEKETE István: Túskevár. Bp. 1957. 165. old.
- 42/ 97/1949 OTvT /:OTvT 12. d. 23. t.:/
- 43/ 107/1949 OTvT /:OTvT 11. d. 23/1. t.:/
- 44/ 110/1949 OTvT /:Uott.:/
- 45/ 119/1949 OTvT /:Uott.:/
- 46/ 97/1949 OTvT, továbbá: OTvT Tüj kv. 1950. I. 9. Kenyeres La-
jos és Tildy Zoltán hozzászólása.
- 47/ OTvT Tüj kv. 1950. I. 9. 3. old. és 1950. III. 6. 6. 1. old.
- 48/ CSAPODY István szóbeli közlése alapján OROSZI: im. 142. old.
- 49/ STERBETZ István: Ahogy a Tisza természetvédelme kezdődött.
In: A természet szolgálatában. Bp. 1975. 137-141. old.
- 50/ Pest megyei Levéltár: Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye vadá-
szati /fő/felügyelőjének iratai 120/1947.

Rövidítések:

- d = doboz
Eg = Erdőgazdaság /Folyóirat. Budapest/
t = tétel
Tűjkv = tanácsülési jegyzőkönyv
VBűjkv = végrehajtóbizottsági ülési jegyzőkönyv

MAGYARORSZÁG ERDŐGAZDASÁGA AZ 1850-ES ÉVEKBEN

/Rudolf Ritter von Feistmantel 1805-1871/

Kolossváry Szabolcsné

Magyarországon az 1848-1849-es polgári forradalom leverését követő és az osztrák-magyar 1867. évi gazdasági kiegyezésig tartó időszak egyetemes történetírásunk szerint az önkényuralom időszaka. Gazdaságtörténet-írásunk szerint fejlődésnek indult a kapitalizmus, nagy lendületet vett az agrártermelés, a tőkés ipari üzemek száma növekedett. Ekkor kezdődött meg az egész gazdasági fejlődést meghatározó nagyobb arányú vasútépítés, amelynek kiteljesedése az 1867 utáni időre esett és lehetővé tette az ország nehezen hozzáférhető erdőségeinek nagyarányú kitermelését is a csatlakozó kisvasutakkal, részben utakkal. Ausztria-Magyarország az 1850-es években bekapcsolódott a világkereskedelembé, amelynek Magyarországot illetően fő árucikkei a nyerstermékek voltak. A magyar erdőgazdaság a főleg Németországba irányult kivitelben még jelentős részben erdei melléktermékekkel /hamuzsír, gubacsliszt stb./ vett részt, de már fontos szerepet töltött be a fa, a nyugati keresletnek megfelelően, főleg a tölgy.

Az 1850-es években a magyar erdőgazdaságra is jelentős hatással volt Feistmantel Rudolf, korának egyik vezető osztrák erdőszpolitikusa, akinek nevét mindenekelőtt a hozzáfűződő 1852. évi birodalmi erdőtörvény tette ismertté. Ezt 1858-tól Magyarországra és az un. magyar tartományokra is kiterjesztették, de hatályát 1861-ben a magyar és az erdélyi országbírói értekezlet javaslatára megszüntették. Ausztriában - a kornak megfelelő módosításokkal - még a második világháború után is érvényben maradt.

Feistmantel a mariabrunni erdészeti tanintézetben szerzett erdőmérnöki /Waldamtsingenieur/ képesítést, és 1835-től szorosán véve 1847-ig a selmesbányai erdészeti tanintézet, illetve Bánya-

és Erdőakadémia /Berg-und Forstakademie/ tanára volt. Itteni működéséhez fűződik az állami erdészeti felsőoktatásnak a kor színvonalán való megszervezése.

Szakmai és erdészpolitikai irányelveit az 1835-1838 között négy kötetben Bécsben közzétett összefoglaló művében fektette le, amely "Die Forstwirtschaft nach ihrem ganze Umfange und mit besonderer Rücksicht auf die österreichischen Staaten" címen jelent meg. Ez nemcsak előadásai alapjául szolgált, hanem erdészeti gazdaság-politikai elvei kifejezésre jutottak az 1852. évi birodalmi erdőtörvényben, majd ennek nyomán bizonyos mértékben az 1879. évi hazai erdőtörvényben is - amely 1938 őszéig volt érvényben -, sőt tovább élnek korunkba átmentően is.

Feistmantel elvei leginkább könyvének abból a részéből ismerhetők meg, amelyben az erdészetet mint állami feladatot tárgyalja.¹ Alapvető tétele, hogy az erdők elsősorban az állam tulajdonába valók. Nézete szerint ez gyakorlatilag úgy valósítható meg, ha ehhez az állam a megfelelő birtokpolitika anyagi feltételeit megteremti. A községi és a testületi birtokosok érdeinek állami felügyelet alá vételét törvényekkel és rendeletekkel biztosítani lehet /mint ezt a dualizmuskori erdészeti politika meg is tette/, ha pedig a nemzetgazdaság érdeke úgy kívánja, a magánbirtokosoknak a tulajdonukban álló erdők használata feletti rendelkezési szabadságát korlátozni kell.

Feistmantel munkájában már szerepel az un. feltétlen és nem feltétlen erdőtalaj fogalma. Ez a Divald Adolf által az 1860-as évek első felében elveiben kidolgozott és a magyar Gazdasági Egylet /a későbbi OMGE/ választmánya elé terjesztett, majd Bedő Albert által tető alá hozott 1879-es erdőtörvényben is megtalálható. Feistmantel nézete azonban a nem feltétlen erdőtalajról az volt, hogy az ilyen, mezőgazdasági művelésre alkalmas erdőtalajon álló erdőket - ha nem is hoznak jövedelmet - a nemzetgazdaság érdekében fenn kell tartani népjóléti, közegészségügyi jelentőségük, közvetlen környezetükre kifejtett kedvező hatásuk miatt. Úgy vélte továbbá, mivel a magántulajdonban levő, jövedelmet nem hozó

erdők fennmaradását nehéz biztosítani, legcélszerűbb, ha ezeket az állam veszi birtokába, és új erdőket is lehetőleg az állam hoz létre. Ezzel az állam az erdők harmónikus, tervszerű területi megoszlásáról, valamint az erdőgazdaság ésszerű, a nemzetgazdaság érdekeinek megfelelő kezeléséről tud gondoskodni.

Az 1852. évi és az osztrák tartományokban 1853-ban életbe lépett birodalmi erdőtörvény - mint minden más ilyen jogalkotás - az erdőpusztítás ellen, az erdőfenntartás jegyében született meg. Magyar viszonylatban ismeretes, hogy a faárak mintegy a XVIII. század utolsó évtizedétől növekedni kezdtek, az erdők nagy területen való összefüggő kitermelése a megjelenő vállalkozók révén fokozódott, a magánerdők és a nagy nemesi megosztatlan közbirtokosságok erdeinek állapota a könnyebben hozzáférhető helyeken a helytelen kezelés - vágásterv hiánya, az ezektől való eltérés, a felújításról való gondoskodás elmulasztása, a sarjerdők és a tűzifatermelés terjedése stb. - következtében romlott. Egyes közlések szerint a kor kívánalmainak megfelelő erdőtörvény gondolatával az osztrák kormány már 1798 óta foglalkozott.²

Mint Tagányi Erdészeti Oklevéltárból ismeretes, a magyar országgyűlés 1791. március 12-én hozott 57. törvénycikkelye³ intézkedett először államhatalmi joggal az erdők pusztítása ellen az erdőfenntartás érdekében. Ezt tekinthetjük tehát az első magyar erdőtörvénynek. Kétségtelenül általános, rövid jogalkotás volt, amely az erdők felügyeletével a vármegyéket bízta meg, ami nem tekinthető újdonságnak, mivel a magyar országgyűlés már az 1715. évi 94. cikkelyével bevezette a megyei erdőfelügyeletet azzal, hogy erdőkárok ügyében az alispánok bíraskodási illetőségét mondta ki.⁴ Az 1791. évi törvénycikkely - még a II. József kori elveknek megfelelően - kiemelte a megosztatlan, rendezetlen /vágásterv nélküli/ erdők ügyét, amelyeket a birtokosok között megosztani rendelt, és oktalan pusztítás esetén zár alá vételüket helyezte kilátásba. Ezt az erdőtörvényt az 1807. évi 21. tc. megújította. Ez is az erdők - jelentőségének hangsúlyozása után - felügyeletét továbbra is a megyék kötelességévé tette, és elrendelte, hogy

erdőpusztítás esetében bárki erdejét vegyék zár alá. A törvények rendelkezései tehát a nemesi vármegye retortáján szűrődtek át.

Az 1840-es években megélénkülő gazdasági élet arra készítette a magyar udvari kancelláriát, hogy 1845. december 27-én rendeletet intézzen a Helytartó Tanácshoz, szólítsa fel a Magyar Gazdasági Egyesületet egy megalkotandó új erdőtörvényhez részletes javaslat kidolgozására. A törvény szükségességét így indokolja:

miután az erdők a mostani törvények által visszaélések s pusztítások ellen biztosítva nincsenek, a státus pedig törvény nélkül nem lenne jogosítva a magánbirtokosok erdőkezelésébe beavatkozni, a királyi kincstár részéről gyakorolt okszerű kezelési rendszer az erdei gazdaság elhanyagolt állapotján általánosan nem javíthatván, e tekintetben csak új, a jelen viszonyokhoz szabott törvények alkotása segíthet, melynek oltalma alatt az erdőket gazdaságosan használni s célszerűen művelni lehessen..."⁵

A bécsi udvar tehát a megalkotandó részletes törvénnyel a magánbirtokosok erdőkezelését kívánta szabályozni, miután a kincstári erdőkben a gazdálkodást megfelelőnek tartotta. 1848-ban egy erdőtörvény-tervezet is készült, amelynek megvitatására Bécsben 1849. március 19-re a szakmai gazdasági egyesületek számára értekezletet hívtak össze. Ezen Magyarország és Erdély kivételével a tartományok képviselői megjelentek."⁶

A bécsi kormány által tervezett új erdőtörvény kidolgozása idején Greiner Lajos, a Coburg-uradalmak erdőmestere, a Magyar Gazdasági Egyesület erdészeti szakosztályának vezetője 1845-ben "Biztosítva vannak-e erdeink a mostani törvények általi visszaélések és pusztítások ellen" címen tett közzé tanulmányt. Ebben olvashatjuk: nem tagadhatjuk el fájdalmunkat ..., hogy magánybirtokosaink túlnyomó része erdei gazdaságuk elhanyagolt s pangó állapotján erélyesen javítani, bár a maguk saját érdekében is képesbülnének."⁷ 1846-ban az egyesület Magyar Gazda c. folyóiratában nagybirtokosok és erdészeik tollából több javaslat jelent meg, majd a folyóirat 1846. évi 55. és 56. számában összefoglal-

ták a Magyar Gazdasági Egyesület erdészeti szakosztályának nézetait és javaslatait a magyarországi erdők fenntartásáról.

A XVIII. század második felétől kezdődő és az 1840-es évektől meggyorsuló gazdasági fejlődés biztosítására elkerülhetetlené vált a jobbágyfelszabadítás. Az 1848-as törvényhozás erdőtörvényt nem alkotott. Az erdők ügyeivel az 1848. április 11-én tartott országgyűlés foglalkozott. Az 1848:10. tc. /4., 7. és 8. pont/ megerősítette a legutóbbi erdőtörvényt, azaz az 1807. évi 21. tc-t azzal, hogy "A megyéknek az erdők jókarban tartására felvigyázni ezentúl is szorgos kötelleségükben álland"⁸, a volt jobbágyok részére kihalásért erdőreszekkel, az egyes jobbágyi haszonvételekkel és az erdei kihágások büntetésével csak érintőlegesen foglalkozott. Kilátásba helyezte, hogy a legközelebbi országgyűlésnek az erdőkről részletes törvényjavaslatot fog előterjeszteni. A volt jobbágyokat megillető erdészeti vonatkozásokkal az úrbéri kérdésekről szóló 1849. évi törvénytervezet foglalkozott, amelyből már nem lehetett törvény.

Az 1853. március 2-i cs.kir. nyílt parancs intézkedett ezután részletesen a volt jobbágyokat az egykori földesuraik erdeiből megillető haszonvételekről, ezek megváltozásáról. Ennek 10-13. §-ai kiegészítésül szolgáltak az 1858-tól Magyarországon is életbe lépni rendelt birodalmi erdőtörvényhez. A pátens az erdőket és a legelőket illetően döntő lépést tett előre. Azzal, hogy kötelezővé tette az erdő és a legelő elkülönítését a földesúr és a jobbágyok között, a földesúri és a paraszti birtok egybekapcsoltságát, a határhasználat közösségét számolta fel, ami jelentős feltétele volt a kapitalista agrárfejlődésnek. A legelő- és erdőelkülönítések során a volt úrbéres parasztság tulajdonába jutott területet 2,7-4 millió kat. holdra becsülték. Az úrbéri pátens erdőgazdasági szempontból igen lényeges intézkedés volt, hogy nem engedte meg a volt jobbágyok számára kihalásért erdők közöttük felosztását, hanem ezeknek közösen, községi erdőként való kezelését írta elő. Ennek ellenére a tagosítás és a határrendezések során sok helyen az erdő elaprózódása, és ennek következtében kivá-

gása következett be. Galgóczy Károly véleménye szerint "Rosz /sic!/ következtetést eddigelé a tagosztály csak az erdőpusztításokra nézve mutat, olly helyeken, hol az erdő tagosztály következtében nagyon elapróztatott."⁹

A Bécsben 1848 után felállított földművelési és bányászati minisztériumban Feistmantel Rudolfot az erdészeti technikai ügyekkel bízták meg. Az irányítása alatt állt osztály dolgozta ki az 1852. évi birodalmi erdőtörvényt. Ezt az 1857. június 24-én kelt cs.kir. nyílt parancs 1858. január 1-jétől kiterjesztette Magyarországra, a szerb vajdaságra /beleértve a Temesi Bánátot/, az erdélyi nagyfejedelemségre és Horvát-Szlavónországra.¹⁰ A törvény erősen sértette a birtokosok érdekeit, mert különbségtétel nélkül bárki erdejére kiterjedt, nem vette figyelembe a nemesi előjogokat. A megfelelő nagyságú erdőknek vágásterv szerint, szakértő erdőtiszt általi kezelését írta elő, tiltotta az erdők feldarabolását, a rendelkezések ellen vétőket pénzbüntetéssel sújtotta, a vármegyék eddigi erdőfelügyeletét megszüntette. Minden erdőügy legfelső szinten a birodalmi belügyminisztériumhoz tartozott, az erdészeti utasítások be nem tartása esetén a járási, kerületi, megyei törvényszékek jártak el. Általában az erdészeti ügyekkel foglalkozó állami közegek körébe mindazok a közigazgatási hatóságok tartoztak, amelyek rendőrhatalósági minőségűek voltak. Az erdőügyek felügyeletével és az erdővétségekkel kapcsolatos segédszemélyzethez sorolták az erdőtiszteket, az erdőfelügyelőket, a mező- és szőlőpásztorokat, a vadvédelmi és erdőkerülőket, a községi előljárókat, valamint a csendőröket és a pénzügyőröket. 1857. július 1-jén bel- és igazságügyi miniszteri rendelet jelent meg az erdő- és vadvédelmi szolgálatról, az erdő- és vadőrök felesketéséről, valamint az erdészeti hatóságokról, ezek illetékességéről.

A birodalmi erdőtörvény az erdőket tulajdonjog szerint a következőképpen osztályozta: 1. birodalmi, illetve állami erdők és olyan erdők, amelyek igazgatását közvetlenül az állami hatóságok végzik; 2. községi erdők, vagyis a városi és falusi községekhez tartozó erdők és faültetvények; 3. magánerdők, azaz az egyes ál-

lampolgárok, továbbá különböző szerzetesrendek, kolostorok, javadalmak és alapítványok, valamint olyan testületek /pl. erdőközirtokosságok/ erdei, amelyek tulajdonjoga magánjogi viszonyokon alapul.

A törvény céljának az erdők és a faültetvények tulajdonának, fenntartásának oltalmát, valamint a faszükségletek biztosítását jelölte meg.

Kimondta, hogy minden erdőterületet más célra, mint faternyésztésre tilos használni. Az engedélyt ennek be nem tartására a községi magánerdők esetében a kerületi hatóság adhatja meg. Ha az eredeti erdőterületet a birtokos vagy a birtokosok önhatalmilag más célra fordítják, a büntetés minden alsó-ausztriai hold után /1200 n.öl/ 5 forint. A kitermelt erdőrészek felújítandók. A felújításra és a telepítés felnevelésére határidőt a szakértők szabnak meg. Ha ezt a birtokos nem tartja be, az előzőben említett pénzbírság megismétlendő. Az állami és a községi birtokokon az újonnan kivágott erdőrészeket legfeljebb 5 év alatt újra kell erdősíteni. A régi kopárok közül évenként akkora terület rész erdősítendő, ahány év a vágásforduló. A magánerdők esetében, ha fútóhomokról, elemi csapás ellen tilalom alá vett területéről van szó, a körülményektől függően hosszabb határidő engedélyezhető. Általában az újraerdősítés elmulasztása pénzbírsággal büntetendő, és kényszer útján végrehajtandó.

Az erdőpusztítást, azaz a további faternyésztés veszélyeztettségét, minden ausztriai hold után 10 forint bírság terheli. Hatósági engedélyt lehet kérni azonban akkor, ha az erdőterületet szántónak, kertnek, legelőnek, szőlőnek kívánják hasznosítani, abban az esetben, ha az erdőgazdászati közlekedési eszközök hiányában ráfizetéses. Tilos a legeltetés a felújítandó vagy felújult területeken.

Azokat az erdőket, amelyekre erdei szorgalmak állnak fenn, gazdasági kezelésbe kell venni, és ezekre a felek kívánságára a járási politikai hatóság által jóváhagyott vágástervet kell készíteni. A törvény hangsúlyozza, hogy a községi erdőket nem szabad

felosztani, erre engedélyt csak a legfelső országos hatóság adhat.

A részletintézkedések közé tartozik például, hogy a szélnek kitett hegyoldalakon un. széltakaró erdő hagyandó vissza, az erózióknak kitett helyeken vagy kis vágásterületek létesítendőek, vagy a fa kiszálalandó. A földomlásos folyók partja fásítandó, tuskóirtás nem végezhető. Favágás ősszel és télen történhet, a fa levágás után az erdőből azonnal kiszállítandó. A fadóntás során a környező újulat fenntartandó. Az említett határozatok és a politikai hatóságok rendelkezései ellen cselekvő erdőbirtokost 20-tól 200 forintig terjedő bírság terheli. Intézkedés történt arról is, hogy az állami és a magánjavak hó- és sziklaomlásos, futóhomokos erdeit a járási vagy a kerületi politikai hatóságok ellenőrzése és engedélye nyomán tilalom alá lehet helyezni /véderdők, futóhomokon álló erdők/.

A törvény előírta, hogy tulajdonjogra tekintet nélkül az erdőkre vágásterv készítendő. Annak érdekében pedig, hogy az erdők gazdasági kezelésére vonatkozó határozatok megtartassanak, az országos hatóság által megállapítandó elegendő nagyságú erdőkre államvizsgát tett erdőgazdákat kell alkalmazni.

A törvény második része az erdőtermények szállításáról szól, különösen a vízi szállítás műszaki és jogi vonatkozásairól. A harmadik rész az erdőtűzről és a rovarkárról szól, ennek során behatóan foglalkozik az erdőtűz büntetéséről és az oltás rendjéről.

A negyedik rész a "erdővéd"-szogálattal foglalkozik. Eszerint a személyzet a következőkből áll: államvizsgát tett szakértő erdőgazdákból, államvizsgát tett erdőtisztekből és a szorosan vett erdővéd-"szolgákból". A törvény kimondta, hogy aki az erdővéd személyzetnek nem engedelmeskedik vagy ellenáll, fogsággal, vagy 5-30 forinttal bünttendő; aki szidalmazza őket, 3 nap - 1 hónap büntetés sújtja. Az erdészeti személyzet fegyverét csak saját védelmére használhatja. Szabályszerű egyenruhát, vagy közhírré tett főveget vagy karszalagot hord.

Végül a törvény ötödik része az erdőtulajdon biztonságára el-

leni kihágásokról, valamint a nyílt parancsban megjelölt kihágások kivizsgálására és büntetésére rendelt hatóságokról, továbbá az általuk követendő eljárásokról intézkedik.

Az 1848 után kibontakozott és az 1870-es évekig tartó agrárkonjunkturában az Osztrák Birodalom két fele között az árucseré-forgalom megnövekedett. Az erdőbirtokosok fokozták a fakitermelést, kihasználva főleg a tölgyfa iránti nyugati keresletet. A fából szerzett jövedelmet leginkább mezőgazdasági beruházásra fordították, a mezőgazdasági növénytermesztést terjesztették ki. A lerontott erdők legeltetésre szolgáltak. Mivel a birodalmi erdő-törvény erősen megkötötte volna a birtokosok kezét az erdők feletti korlátlan rendelkezésben, a Lajtán-túli birodalmi piacnak pedig elsőrendű érdeke volt a magyarországi agrártermékekkel való ellátás, de az adott kül- és belpolitikai viszonyokra tekintettel is, 1861-ben a bécsi kormányzat - a magyar és az erdélyi országbírói értekezletnek javaslatára - a birodalmi erdő-törvényt Magyarországra és Erdélyre vonatkozóan visszavonta.

A fakitermelés 1848 után a könnyebben hozzáférhető helyeken feltételezhetően igen jelentős lehetett, ezt azonban az egymásnak ellentmondó statisztikai adatokkal kellően bizonyítani nem lehet. Részben az 1851. évi ideiglenes adósorozati bizottság, részben az osztrák J. Hain adataira támaszkodva, Galgóczy Károly az akkori közigazgatási kerületekből, állt Magyarországon az erdő művelési ág területét 8,5 millió kat. holdra /1600 n.öl/ az erdők tiszta jövedelmét pedig 7,2 millió pengőforintra becsülte.¹¹

Más adatok szerint az 1850-1852. években a magyar tartományokban a fakitermelés átlaga 11,6 millió bécsi öl /1 bécsi öl = 80 köbláb tömör tűzifarakat, 1 köbláb = 0,03157 m³/ volt, amelyből Magyarországra 9,0, Horvát-Szlavóniára 1,2 millió bécsi öl esett. Egy bécsi öl fa értékét átlag 4 pengőforintra tették.¹²

Az 1849-1863-ra vonatkozó osztrák statisztikai adatok¹³ szerint az említett időszakban a magyar tartományokban az évenként átlagosan kitermelt fatömeg 12,3 millió bécsi ölt tette ki, ami

mintegy 31 millió m³-nek felelhet meg. Feistmantel Rudolf¹⁴ a magyar tartományokban az 1858-1863. években kitermelt famennyiség átlagos pénzértékét 41,4 millió forintra, az erdei mellékhasználatokból származó jövedelmet pedig 1861-re vonatkozóan 16 millió forintra tette. Ezek szerint az erdők tehetősséggel járultak hozzá a krónikus pénzhiányban szenvedett földbirtokosok gondjainak enyhítéséhez. Összehasonlításként megemlítendő, hogy például az 1851. évi ideiglenes adósorozati bizottság szerint az akkori kerületekből állt Magyarországon a szántóföldek tiszta jövedelme 49,1 millió /az erdőké pedig a már említett 7,2 millió/ pengőforintot tett ki.¹⁵

Az 1879. évi, néhány erdészeti szakember által elsőnek nevezett magyar erdőtörvényről szakirodalmunkban már annyi szó esett, hogy erre kitérni helyszűke miatt is itt nem szükséges. Csupán jellemzőként említendő meg, hogy hatályát, azaz az állami erdőfelügyeletet, csak a jogi személyek birtokára terjesztette ki, ellenben az ország erdőterületének 33 %-át /4,4 millió kat. hold/ kitevő magánerdők birtokosait ettől mentesítette, nem kötelezte üzemterv készítésére és az erdőknek szakértő erdőtiszt által való kezelésére.

Az 1848 utáni polgári és gazdasági átalakulással kapcsolatban a bécsi kormány Magyarországon erdészeti intézkedéseit az állami tulajdonú erdőkre vonatkozóan valósíthatta meg. Ennek során rendezni kellett az un. bányaerdők ügyét.

Még a XIX. század közepén a Habsburg-birodalomban faszén üzemű kohászat dívott, aminek ellátására - az előző századok hagyományainak megfelelően - a bányászat kizárólagos céljaira fenntartott un. rezervált bányaerdők szolgáltak, ami gyakorlatilag a bányászat fennhatóságát jelentette az erdők felett. Ezekben az erdőkben elsősorban tűzifatermelés folyt faszénégetés céljára, holott már a XVIII. század második felében is nagy kereslet mutatkozott az iparifa /pontosabban szálfá/ iránt, és idővel ennek kereskedelme mind jövedelmezőbbé vált. A bányaerdők nagyságáról tájékoztatásul az a kimutatás szolgálhat, amely 1817-ből származik,

és a magyar udvari kamara alatt működött három országos erdőfelügyelő /budai, kassai, temesvári/ alá beosztott birtoktesteket sorolja fel.¹⁶ E szerint ha csak az állami montánumokat vesszük, a három kerületben összes területük mintegy 481 ezer kat. holdat /joch/ ért el. Ezenkívül számos magán- és közbirtokossági erdősegből hasítottak ki, illetve vettek bérbe a nemesérc-előállítás céljából zárolt erdőket. Ha az 1840-es évek első feléből származó különböző statisztikákat vesszük,¹⁷ így például Fényes Elek szerint Magyarország 46 megyéjének összes erdőterülete kb. 9 millió kat. hold volt, s ebből mintegy 2,1 millió kat. holdat képviseltek az állami erdők. Ebből a területből legalább 800 ezer kat. holdra tehetjük a bányakereseket. Mivel a XIX. század közepére Magyarországon is a nemesérc-bányászat és kohászat erősen hanyatlott, így faigényük is csökkent, tehát a zárolt erdőkben jelentős fakészlet halmozódott fel.

Feistmantel működését 1847-ben a bécsi udvari bányászati és pénzügyügyi kamara mellett felállított központi bányafelügyelőségen folytatta a Tanintézet elhagyása után. Itt ő volt az első erdőszaki szakember, akit alkalmaztak. Feistmantel már 1837-ben - még tanári működése alatt - emlékiratot terjesztett az uralkodó elé az osztrák-magyar állami erdők ésszerű szervezetéről. A tervet arra irányult, hogy a kincstári erdőgazdaságot a bányászat fennhatósága alól mentesítsék. Feistmantel síkra szállt az erdőszaki önállóságáért, és a kormányzat keretén belül egy külön erdőszaki osztály létesítését javasolta erdőszaki szakemberek vezetése alatt.¹⁸

A földművelési és bányászati minisztériumban, majd a pénzügyminisztériumban a Feistmantel vezette erdőszaki osztályok jelentős tevékenységet fejtettek ki az államerdőszaki igazgatás újjászervezésében, ezzel kapcsolatosan a bányakeresek kezelésének a bányászati adminisztrációtól való elválasztásában, valamint az állami erdők üzemtervezésében, az ehhez szükséges erdőrendezési utasítás kimunkálásában.

Az államerdőszaki szervezetének kiépítése terén talán az első intézkedések egyike volt az az 1850-1851-ben kiadott utasítás,

hogy az erdészeti és az uradalmi bevételeket és kiadásokat külön, és nem együttesen kell vezetni. Az 1853-54. évben minden állami birtokon a számadások különválasztása lépett életbe.¹⁹ A számvitel különválasztásával az erdészet önálló gazdasági ágazat lett.

Az 1867 után felállított kir. erdőhivatalok alapjai nagyrészen az 1855-ben szervezett cs.kir. erdőhivatalok voltak, amelyeket ekkor elsőfokú erdészeti hatóságoknak nyilvánítottak.²⁰ Az állami erdőhivatalok ekkor a budai erdőfelügyelőség irányítása alá tartoztak. Ez 1858-ban intézkedett az államerdészeti költség-előirányzat kidolgozásáról, bevezetéséről.²¹ A bécsi pénzügyminisztérium 1858. október 31-i érvénnyel a buda erdőfelügyelőséget feloszlatta, és a magyarországi öt országos pénzügyigazgatóságon /Budán, Pozsonyban, Sopronban, Kassán és Nagyváradon/ erdészeti osztályok létesültek.

Divald /Erdődi/ Adolf adatai szerint²² az 1867. évi kiegyezés előtt az összes állami erdő 3,8 millió kat. hold volt, ebből a pénzügyminisztérium alá 2,0 millió kat. hold, a hadügyminisztériumhoz /ménésigazgatóságok, végvidékek/ 1,8 millió kat. hold tartozott. A pénzügyi szervezeten belül a pénzügyi felügyelőségek kerületeibe osztott erdők Magyarországon 635,4 ezer, Horvát-Szlavóniában 64,2 ezer kat. holdat tettek ki. Ennél jóval nagyobb területet foglaltak el ugyancsak a pénzügyminisztériumi szervezeten belül a bányaigazgatóságok kerületeibe osztott erdők. Ezek Magyarországon 817,3, Erdélyben 485,5 ezer, összesen tehát 1,3 millió kat. holdra terjedtek ki. A bányászat a fát csekély önköltségi áron vette meg.

Feistmantel 1854-ben fatermési táblákat tett közzé, amelyeket kivonatos alakban az 1881-1918-ban évenként megjelent Erdészeti Zsebnaptár közölt.

A pénzügyminisztérium 1856. augusztus 24-én az állami erdők felmérésére, fatömegbecslésére és üzemtervezésére részletes utasítást adott ki,²³ ennek alapján a magyar állami erdők üzemtervezése is megkezdődött. A felmérés a kataszteri felvételeket is fi-

gyelembe vette. Az üzemtervek 20 évre szóltak. A kincstári erdők egyetemes, színvonalas módszerrel végzett üzemtervezése és térképezése úttörő jelentőségű, ezért nem érdektelen az utasításnak legalább a fejezetek alapján ismertetése.

1. Általános rendelkezések.

2. Az erdők felmérése és térképezése: A korábbi felvételek felhasználása. Új területfelvétel és az erdők ábrázolása. A kataszteri felvételek felhasználásának eljárásai. Új és pontosabb erdőfelvételek készítése. Az üzemosztály /Hauptabtheilung oder District/ fogalma és kialakítása nagyrésztben sík terepen, továbbá tagolt terepen, valamint szétszórt erdőkre. Az egymástól eltérő erdőállományokból tagok /Unterabtheilung oder Section - a korabeli magyar szaknyelven "metény"/ kialakítása. Az állományok korának meghatározása. Az üzembrészek /osztatok, azaz erdőrészek/ felvétele. Az üzembrészek jelölése. Előírások erdőtérképek készítésére.

3. Állománybecslés: Célja, szempontjai. A fakészlet és a növedék viszonyok pontosabb meghatározása. A fakészlet meghatározása törzskiszámítással és próbaterületekkel. Összehasonlító értékekkel való becslés. Adatok gyűjtése helyi fatermési táblákhoz, az adatok feldolgozása. Fatermési táblák szál-, közép- és sarjerdőkre. Az egyes fatermési táblákban érvényesítendő speciális szempontok. A fatermési táblákban a gyérítési fatömeg előirányzása. A növedékviszonyok pontosabb kimutatása. A fatömeg és a növedék folyamatos nyilvántartása.

4. Az üzemszisztem kidolgozása: A természetendő fafajok, az erdőalak /üzemmód/, a vágásforduló megválasztása. Különböző szempontok az erdők kezelési és használati módját illetően. Tartamos és szünetelő üzem. Az erdőfelújítás módozatai. A vágásvezetés és az üzemmódok módozatai. A fa feldolgozása és szállítása. Egyéb üzemek /árutermelő üzemek/. Üzemosztályok és gazdasági komplexumok képzése. A hozadékszabályozás módojai. A fahozadék összesítő kimutatása. Hozadékszabályozás az egyes gazdasági időszakokra az állományok előzetes besorolása alapján. Intézkedések azokról az erdőről, amelyekből egy meghatározott időn belül egy megadott mennyi-

ségű fát kell kitermelni. A fakészlet kimutatása a következő vágásfordulóig keletkező növedék és a még foganatosítandó évi felhasználatok figyelembe vételével. A kevésbé felhasználható faválasztékok számbavétele. A gyérítési hozadékok figyelembe vétele. Az apadék figyelembe vétele. A különböző anyagi javakból származó pénzbevételek, a kiadás, a várható bevételek.

5. Üzemtervek készítése: Szükségességük és különbözőségük. Az állományok korosztályainak megoszlása. Fahasználati terv készítése. Erdősítési terv készítése.

6. Előírások az erdőrendezési személyzetnek: Az erdőrendezési munkálatok feldolgozása. Revízió.

Az utasítás nyomán az állami erdőkben a rendezési munkálatok nagyobb részét az 1860-as évek végére befejezték, és 1880-ban kezdtek hozzá az első 10 év revíziójához.²⁴

Az osztrák erdőrendezés adatai lehetővé tették, hogy már az 1870-es években statisztikákat tegyen közzé a pénzügyminisztérium erdészeti osztálya /pl. a kincstári erdőkből eladni tervezett erdőterületekről és ezek fatömegéről/, de ez az erdőrendezés szolgáltat feltételezhetően alapul ahhoz, hogy Bedő Albert 1885-ben közzé tehesse többkötetes nagy erdőstatisztikáját, és erdőterképét, hiszen a dualizmuskori erdőrendezési utasítás 1881-ben jelent meg.

Végezetül meg kell említeni, hogy Feistmantel Rudolf alapító tagja és elnöke is volt az Osztrák Birodalmi Erdészeti Egyesületnek, amelynek munkájában haláláig részt vett. A Magyarországon élő erdészeti szakemberekből és más értelmiségiekből 1851-ben alakult Ungarischer Forstverein, illetve Magyar Erdész-Egylet - önállóságának fenntartása mellett - ehhez az Osztrák Birodalmi Egyesülethez csatlakozott. A magyar egyesület tiszteletbeli tagjává választotta Feistmantelt. A Magyar Erdész-Egylet 1866. december 9-én tartott rendkívüli közgyűlésén alakult meg az Országos Erdészeti Egyesület.

Feistmantel 1871-ben bekövetkezett haláláról az Egyesület közlönye, az Erdészeti Lapok a halálozási rovatban rövid hír formájában emlékezett csak meg, holott Feistmantel - akit az uralko-

dó érdemei elismeréséül lovagi címmel tüntetett ki - a selmecbányai erdészeti felsőoktatásban végzett munkáján kívül és a hazai erdészettörténetírásunk által kellőképpen nem nyilvánított munkásságot fejtett ki Magyarország érdekében

Jegyzetek

- 1/ Ez egyik fő témája volt a kameralizmusnak.
- 2/ MÉSZÁROS Az új erdőtörvény a polgári magánjog és nemzetgazdasági érdekek szempontjából. Pest. 1857. 41. p.
- 3/ TAGÁNYI K.: Magyar Erdészeti Oklevéltár. Budapest. 1896. II.k. 219. sz. Továbbiakban: T.
- 4/ T.I.k. 335. sz.
- 5/ T. III.k. 72. sz.
- 6/ Lásd 2/40-43. p.
- 7/ T. III.k. 70. sz.
- 8/ T. III.k. 73. sz.
- 9/ GALGÓCZY K.: Magyarország, a szerb vajdaság és a temesi Bánság mezőgazdasági statisztikája. Pest. 1855. 117. p.
- 10/ Lásd 2/57-119. p., T. III.k. 82. sz.
- 11/ Lásd 2/23. p., 297. p. - 1873-ban a földadó szabályozása során 14 erdőbecslési felügyelőt állítottak munkába. A földadó szabályozásáról kiadott erdőbecslési utasításban az erdők jövedelmi osztályokba sorolására nézve a birtokosok számára kedvező rendelkezéseket vettek be. Az Országos Erdészeti Egyesület története. Budapest. 1900. 10. p.
- 12/ Lásd 2/39. p.
- 13/ Sp.P. /Sporzon?/: Mező- és erdőgazdasági viszonyok az Osztrák Birodalomban, különösebb tekintettel Magyar- és Erdélyországra. Erdészeti Lapok. /Továbbiakban: E.L./ 1867. 74-7. p.
HUNFALVY J.: Erdészeti viszonyok az osztrák birodalomban. E.L. 1867. 502. 4. p.

- 14/ Lásd 13/HUNFALVY
- 15/ Lásd 9/257., 297. p.
- 16/ T. III.k. 42. sz.
- 17/ Lásd JÜRASZEK J.: Zeitschrift über den schlechten Zustand der ungarischen Privatwälder, oder: Die Hauptursachen welchen auf dessen Herabkommen den meisten Einfluss haben, der wahren Aufrechthaltung und dem Aufblüten der Wälder entgegen sind, nebst einiger Bemerkungen. Pest, 1846.
- 18/ FEISTMANTEL R.: Ein Vorschlag zur zweckmässigen Einrichtung des österreichischen Forstwesen aus dem Jahre 1837. Österreichische Zeitschrift für Forstwesen. Wien. 1937. 233-60. p.
- 19/ T. III.k. 76. sz.
- 20/ T. III.k. 78. sz.
- 21/ T. III.k. 78. sz.
- 22/ DIVALD A.: A magyar birodalom álladalmi erdőségei kezelésének eredményei 1867-ig és lépések egy jobb jövő felé. E.L. 1868. 145-204. p.
- 23/ T. III.k. 80. sz. Könyv alakban: Vorschrift für die Vermessung, Schätzung und Betriebseinrichtung der Reichs-Forste. Giltig für alle Kronländer. Von Finanzministerium. É.n. Végrehajtásáról adalék: ERDŐDI A.: Zólyom megye erdőségei. E.L. 1862. 291-302. p.
- 24/ V.ö. WEISZ F.: Az első fél fordaszék után eszközölt átvizsgálásnál észlelt kezelési hiányok felderítése. E.L. 1879. 705-12. p.

A MAGYARSÁG SZEREPE A SOLYMÁSZAT EURÓPAI
ELTERJEDÉSÉBEN^X

dr. Csőre Pál

Lindner professzor a Deutsche Falkenorden /a Német Solymászrend/ fennállásának 60. évfordulója alkalmával 1984. október 25-én tartott előadásában nagy vonalakban felvázolta a solymászat európai elterjedésének történetét. Ebben azonban a magyarságról egyetlen szót sem szólt. De nem csak ő az, aki nem tud semmit arról, hogy ebben a magyarságnak is szerepe volna, hanem pl. Birkhan, H. "Wie kam die Falkneri nach Europa?" című, a Zeitschrift für Jagdwissenschaft-ban megjelent cikkében is hiába keressük nemzetünk ebbéli szerepének nyomait. Ha már külföldön nem is tudnak erről, legalább mi tekintsük át a solymászat történetét egészen röviden, de a magyarság szerepére valamelyest részletesebben kitérve.

A solymászat kialakulásának idejét hozzávetőlegesen sem lehet ma már meghatározni. Abban viszont meglehetősen egységes a szakirodalom, hogy valahol a dél-nyugat ázsiai sztyeppéken kezdődhetett egykor ragadozó madarakkal való vadászat. Innen terjedt volna el Indiába, azután másik irányba a Földközi-tenger medencéjébe. Hammer-Purgstall szerint - aki nemcsak orientalista volt, hanem a solymászat történetének is különös figyelmet szentelt - törökök voltak azok, akiktől a solymászat művészetét a mongolok és az arabok eltanulták. Mindenesetre tény, hogy ez a művészet, vagy mesterség tovább terjedt, és első európai nyomait Görögország területén leljük meg, noha sem itt sem a rómaiaknál nem gyakorolták.

Egy eredetileg az ősi bagdadi könyvtárban őrzött solymászati könyv állítása szerint Demetrios Poliorkétes /Kr.e. 354-283/ gö-

X

Elhangzott az 1990. október 10-i szaksztyályülésen.

rög király lett volna az első itt, aki sólyommal vadászott. Ő sokat háborúskodott életében, de végül is I. Ptolemaios egyiptomi uralkodótól vereséget szenvedett. Itt kell mindjárt megjegyezni, hogy a Ptolemaiosok közül a VI., akinek a Philometor melléknevet adták, adott utasítást a sólymok tartásáról, neveléséről és gyógyításáról szóló könyv megírására. Ezt a feladatot Symmachus, Theodotion és Aquila teljesítették, akiknek művéből európai szerzők még több mint egy évezred múlva is merítettek.

A másik emlék, amely figyelmünket Görögországra irányítja, az a lelet, amelyet a Peloponézoszi Argos-ban találtak. Ez a mozaikkép viszonylag jó állapotban maradt fenn, és solymászatot ábrázol. A vadász kesztyűs bal kezén ragadozó madarat tart. A pórázon vezetett, majd a nyúl után eresztett kutyák a mozaik további részén, végül a vadkacsára csapó sólyom kitűnő bemutatása ennek a vadászati módnak.

Nem akarok kitérni Aristoteles és Plinius leírásaira, annál kevésbé, mert ők nem is valódi solymászatot írnak le, se más ókori szerzőre, mivel ez nem sok újat mondana a fentiekben előadottakhoz képest. Viszont meg kell emlékezni Észak-Afrikáról, ott is elsősorban Karthagóról, mert utóbbi nevezetes állomáshelye a solymászat továbbterjedésének. Itt találtak ugyanis egy nagyméretű mozaik maradványát, amelyen egy solymász bal kezén ragadozó madarat tart, másik alaknak pedig a vállán ül egy ilyen madár. A másik fennmaradt ábrázolás vadászjelenetet mutat be, ahol a ragadozó madarat abban a pillanatban láthatjuk, midőn lecsap a nyúlra, miközben lovon ülő vadász és kutyák követik. Mindegyik lelet az V. századból való. A solymászat ezen régi emlékeinek feltűnését Karthago egykori területén azzal magyarázzák, hogy 439-ben a vandálok foglalták el ezt a vidéket, akik keletről vándorolva Európán át, végül is ide érkeztek, melynek során magukkal hozták vadászszokásaikat is. Érdekes, hogy Szt. Ágoston, aki az V. század elején itt élt, úgy emlékezik meg a vandálokról, hogy ezek nem szeretnek mást csak kutyáikat és vadászmadaraikat.

A másik két germán néptörzs, amely szerepet játszott az V. század folyamán a római birodalomban, a nyugati és a keleti gótok

voltak. Ezek is Kelet-Európából indultak el, ahol megismerkedtek a solymászattal. Az előbbieket hosszabb ideig tartózkodtak Thracia területén. Mivel pedig az ókori szerzők a ragadozó madárral való vadászatnak egy kezdetleges formáját erre a vidékre utalva említik, lehetséges, hogy itt is kapcsolatba jöttek ezzel a vadászati móddal. A gótok már a IV. században összeköttetésbe kerültek a hunokkal, egészen Attila haláláig részt vettek harcaikban. Így lehetséges, hogy ez a nép a hunoktól is vett át solymászati szokásokat.

A kelták szerepéről megoszlanak a vélemények. Ők nagy vadászok voltak, akik ezt sportszerűen űzték. Arról azonban nem tudunk, hogy a solymászatot is gyakorolták volna. Kronasser /Die Herkunft der Falkenjagd/ mindenesetre feltételezi ezt. Megállapíthatjuk tehát, hogy a ragadozó madárral való vadászat a Földközi-tenger medencéjében a Krisztus utáni első évszázadokban ismertté vált. Emlékei elsősorban a keleti részekben /Balkán félsziget, Kisázsia, Egyiptom/ bukkannak fel, de nyomára akadunk Karthago helyén is. Itália viszont kimarad ebből, innen semmi emlék nem jelzi, hogy a solymászatot itt is gyakorolták volna. Valószínűleg nem az ismeretek hiánya, hanem az a körülmény játszott ebben szerepet, hogy nem becsülték, közömbösek voltak vele szemben.

Az V. századtól - mint az már a fentiekből is kitűnik - egyszerre megsokasodnak a solymászat létezésére vonatkozó adatok. A germán néptörvények majd mindegyike ímlít sólyom lopást és az ezért kiszabható büntetést, ill. kártérítést /pl. a Lex Salica, a Lex Burgundinorum, stb./. A solymászat nemcsak ismert volt ekkor már Nyugat-Európában, hanem valószínűleg eléggé elterjedt is lehetett, mert az Agda-i zsinat 506-ban a szerzeteseknek megtiltotta ennek gyakorlását. Ezen vadászati módnak magas fejlettségi fokát pedig egyes kifejezések sejtetik. Így pl. a "Hapuchhund" /"Hapichhund"/, canis acceptoricus /német földön a héjának volt nagy szerepe/. Azután a középkorra jellemző kategorizálás, amely nemcsak fajok szerint tett különbséget a madarak között, hanem használhatóságuk szerint is. Pl. Kranicher /chranocharii/, to-

vábbá "Gänsehabicht", "Entenhabicht" stb. elnevezések bizonyítják ezt. A frank birodalomban Nagy Károly idejében az egyik fő udvari tisztség a solymázmester volt. Ugyanebben az időben már Angliában is ismert volt ez a vadászati mód.

Kétségtelen, hogy a solymászat Észak-Afrikából - talán éppen Szicilián keresztül - már az ókor végén, a középkor elején terjedt Nyugat-Európába, de annak későbbi fejlődésébe már egyéb keleti elemek is beleszóltak.

A magyarság számára ez már a honfoglalás előtti időben sem lehetett ismeretlen. Hiszen azokról a tájakról jöttünk, ahol valamikor a solymászat bölcsője ringott. Bár tárgyi emlékeink nincsenek, egykorú források sem beszélnek róla, de az összes körülmények ismeretében mégis biztosra vehetjük. Az Uraltól délre elterülő vidékek, azután a Don és a Dnyeszter síkságai rendkívül alkalmasak erre a vadászatra. A török nép volt az, amely eredetileg kifejlesztette a solymászatot, és tőlük vették át az ebben a térségben megfordult népek, így például a mongolok is. Hatalmas solymász hadseregükről Marco Polo is megemlékezik.

A magyar solymászat történetét, korábbi emlékek hiányában csak a királyság megalakulása utáni időktől követhetjük nyomon. Ez szoros kölcsönhatásban volt a többi európai ország uralkodóinak és előkelőségeinek ezzel a szórakozásával. Elősegítette a tapasztalatok kicserélését a különböző fejedelmi udvarok kapcsolata, illetve az a szokás, hogy az uralkodók egymásnak vadászmadarakat küldtek ajándékba. Ehhez hozzájárult még az is, hogy más országokba tett látogatásuk alkalmával solymászathoz értő hivattalános vadászokkal kísértették magukat. Az uralkodó családok között létrejött házassági kapcsolatok pedig azt eredményezték, hogy a solymászkíséret, követve a hercegnőt, ott is maradt a király /a férj/ országában. Az Árpád-házi királyok keleti kapcsolatai jól ismertek, de talán még nagyobb jelentősége volt a Dél-Itáliával, elsősorban Sziciliával ilyen vonalon való érintkezésnek. Az előbbinél utalnom kell arra, hogy már I. András király /1046-1060/ felesége, Anasztázia, orosz hercegnő volt. Öccse, I. Béla pedig

lengyel hercegnőt Adelhaidot, vette feleségül. Kálmán királyunk második neje, Eufemia II. Vladimir kijevi fejedelem leánya volt. Álmos herceg, Kálmán király öccse szintén orosz hercegnőt vett feleségül Predszlava személyében.

Álmoshoz fűződik történelmünk első solymászat ábrázolása a Képes Krónikában. II. Géza /1141-1162/ felesége Eufrozina ugyan csak orosz hercegnő. Ami a dél-itáliai összeköttetéseket illeti, Kálmán király első felesége a nálunk sokáig Busilla néven emlegett, helyes nevén Felicia, II. Roger szicíliai normann király testvére. Imre királyunk /1196-1204/ II. Alfonz aragon király lányát vette feleségül. Imre halála után Konstancia Sziciliába költözött, ahol II. /Hohenstaufen/ Frigyes, akkor még csak szicíliai király felesége lett. II. Frigyes írta korának legnagyobb solymászkönyvét. P. Crescentius az Anjou családból származó II. /Sánta/ Károly megbízásából írta meg Ruralium commodorum c. könyvét, amelynek 10. kötete a solymászattal is foglalkozik. Károly felesége, Mária V. István magyar király lánya volt. Károly nővérét Isabellát pedig V. István fia, a későbbi IV. László vette feleségül.

Nagy Lajos király itáliai hadjárata során katonái érintkezésbe kerültek olasz solymászokkal, amint azt egy trevisoi festmény szemléletesen bemutatja. De voltak ugyanakkor solymászati vonalon keleti kapcsolatai is. A király 12 északi sólymot és 8 solymászt kapott a szuzdali fejedelemtől - írja Lelovich György /Nimród, 1986.IV.27./ a forrás megjelölése nélkül. Az utóbbi adat azt mutatja, hogy nemcsak a solymászatot, hanem gyakran a vadászsolymokat terjesztették csere vagy ajándékozás útján. Ez pedig délről északra, keletről nyugatra és viszont egyaránt történt. Nem biztos, hogy a magyarok a dél-itáliai solymászoktól tanultak csupán abból következtethető, hogy ez a vadászati mód Szicilián keresztül terjedt észak felé. Ennek ugyan vannak bőven írásbeli nyomai, de jöhettek keletről a Kárpát-medencén keresztül, vagy a hunok és a magyarok közvetítésével szokások, vadászati módok, bár ennek nyomai sokkal halványabbak. Kézai írja, hogy Attila pajzsán a turul madár volt látható.

A "turul"-t többféleképpen értelmezték. Anonymus az Árpádok eredetmondájának elbeszélésekor az "astur" szót használja, amit héjára lehet magyarázni. Tudjuk, hogy a középkori európai solymászatban a héja nagy szerepet játszott. Ma a nyelvészek álláspontja, hogy a "turul" szó "Sashoz vagy sólyomhoz hasonló madár" /TESZ/ jelentésű. Annak ellenére, hogy felismerik a szó török eredetét a "togrul" közelebbi meghatározását nem tudják elvégezni. Pedig ezt Vönöczky-Schenk Jakab már néhány évtizeddel ezelőtt kielégítően tisztázta. A turul, a zongor, meg a torontál sólyomfajok török nevei voltak Turkesztán és Afganisztán területén. A törököktől vették át a mongolok és a perzsák a solymászat ismeretét és az egyes sólyomfajták neveit. De ugyanezt kell megállapítanunk ebben a térségben egykor tanyázott őseinkről is, akik ezeket az ismereteket nyugat felé közvetítették. Figyelemre méltó az a kép, amelyet Bendefy László közöl könyvében /Gyeretyán országa, Bp. 1942./. Egy magyar díszruhába öltözött perzsa nemest láthatunk itt. Ez is mutatja a solymászat elterjedésének irányait, de egyúttal Bendefy egyéb feltételezéseit is igazolja a magyarság több részre szakadásáról, és egyes törzseknek a Kaukázus vidékén tartózkodásáról.

Nyilvánvaló, hogy egy nép eredetmondája kiváló tulajdonságokkal rendelkező állatfajhoz fűződik. Több szerző, így pl. Hammer-Purgstall többször hangoztatják, hogy a turul a legnemesebb sólyomfaj. Így érthető, hogy a szeldzsuk-török birodalom alapítóját is "Toghrul"-nak hívták. Vönöczky szerint ez a madár a havasi sólyom egyik alfaja volt: az altáji havasi sólyom /Falco rusticolus altaicus M./. A különböző források ismételten hangsúlyozzák, milyen értékes és ritka madár volt a turul. Méltó volt tehát arra, hogy egy néptörzs vezérének totemállata legyen. Így vált azután szimbólummá és mitosszá a magyaroknál, hatását megőrizve úgyszólván a mai napig. /Itt kell megjegyezni, hogy sok turulábrázolás, amelyek már az újabb időkben keletkeztek, teljesen hamis felfogásban mutatja be madarunkat. A budai várban például egy keselyűt látnunk, amely tudvalevőleg dögevő madár. Őseink nagyon elcsodálkoznak, ha ilyen szobrot látnának, amely egyáltalán nem hasonlít

sólyomra, de még más vadászmadárra sem./

A "zongor" szintén személynév is volt a törököknél, de egy sólyomfaj nevéből vette eredetét. Vönöczky szerint ez a sarki sólyom neve, azonos a kerecsennel /*Falco rusticolus islandicus*/. Afganisztánban ma is *senquar*, *sunqar* a neve. Két faja volt: egyik a fekete pettyes Kara Sonkur, a másik a fehér Ak Sonkur. Mind a kettő hadvezérek és hősök neve is; ez utóbbi az előkelőbb.

A "torontál" szintén keleti származású név /*trumtai*/, amely a Basnameban előfordul, mint a kis sólyom /*F. columbarius aesalon*/ a neve. Magyarországon a honfoglalás után évszázadokig fennmaradt.

A torontál és a zongor szavak szerepelnek a régi szótárainkban is. A Besztercei Szójegyzék például eképpen adja meg a torontál jelentését: "istiulo", a Sclägli Szj.: *ifinilo*, a zongor pedig: *grifalco* mind a két szótár szerint. Utóbbi kétségtelenül a kerecsensólyom neve. A TESz-ben csak a torontált találjuk, jelentését így adja meg: kis sólyomféle madár, /helyesen: a kis sólyom!/. A torontál emlékét ma már csak az egykori vármegye neve őrzi.

Mindezek alapján aligha férhet kétség ahhoz, hogy a magyarság a törököktől tanulta a solymászatot és hozta magával a Kárpát-medencébe. Így nyilván lényeges szerepet játszott ennek a vadászati módnak az európai elterjedésében. A solymászat "művészetét" az uralkodóházak érintkezése fejlesztette arra a fokra, amelyre a középkorban Európában eljutott.

Nem csak a solymászati ismeretek terjedtek ilyen módon, hanem nagyarányú ragadozómadár-kereskedelem fejlődött ki, amelybe Európa úgyszólván minden országa bekapcsolódott. A Német Lovagrend által alapított Marienburgi solymásziskola 1396 óta egyike volt a legnagyobb szállítóknak. A madarokból a következő évtizedekben a legtöbb közép-európai királyi udvarnak küldtek. 1408-ban a pápának is szállítottak több mint 80 sólymot. Mivel a legkedveltebbek voltak az északi sólyomfaj-ak /izlandi-, grönlandi- stb./, az ezek iránt megnyilvánult nagy kereslet kielégítésére főleg Izlandról hozattak, néha egész hajórakományt kitévő madarat. Itt a hollandiai Valkensward-i sólyomiskola járt az élen, amely évszázadokig működött Európában.

Mátyás királyunk felesége, Beatrix királyné 1488-ban északi solymokat /"girifalchi"/ hozat Erdélyből és Oroszországból, és küldi őket Italiába Herkules ferrarai hercegnek és kér tőle, mint nagy vadásztól jól betanított vándorsólymokat /"falconi peregrini"/. Hobusch említi, hogy Magyarországról ajándékként elősorban a belgiumi királyi udvarba küldtek sólymokat.

El kell azonban ismerni azt is, hogy a solymászat fejlődésében nagy jelentőségük volt a kereszties hadjáratoknak is. Ezek során a hadvezéreknek /akik gyakran maguk az uralkodók voltak, mint például II. Frigyes/ kapcsolatba kerültek Közel-Kelet solymászatával.

A középkori solymászatról jó tájékoztatást nyújt az irodalma, amely a XIII. századtól szép számmal tartalmaz értékes műveket. Ezek legnagyobb része tanító célzattal íródott, nem a solymászat lefolyását ismerjük meg belőlük, hanem a ragadozó madarak tartásáról idomításáról és főleg betegségeinek gyógyításáról szerzünk ismereteket. A vadászok a ragadozó madárral való vadászatot a gyakorlatból sajátították el, nem könyvből tanulták, talán nem is tudtak olvasni.

Elsőnek, mint a kor egyik remekművét, II. Frigyes könyvét kell említenünk /De arte venendi cum avibus/, amely a császár gazdag személyes tapasztalataira épülve, korát megelőző alkotásnak tekinthető. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül kortársának, a híres skolasztikus filozófusnak, Albertus Magnus-nak művét sem /De falconibus/, aki a sólymok fajairól ad leírást, nem feledkezve meg természetesen a héjákról sem. Petrus Crescentius élete vége felé írta meg nagy művét, amelyben megemlékezik a solymászatról is, de ez már a XIV. század eleje. Ennek a századnak a végén élt Nagy Lajos vadász mestere, Magyar László /Ladislaus Hungarus/, aki könyvet írt a solymászatról. Valószínűleg őt említik a bécsi egyetem első tanárai között 1385-ben "Ladislaus de Ungaria" néven. Az Anjou családból származó nagy magyar király lelkes híve lehetett ennek a vadászati módnak. Kiváló solymászának, Marcellnek megnevesítéséről szóló, 1360-ban kiadott oklevele juttatja talán a legszebben

kifejezésre ezt, midőn a solymászat "művészet"-ét említi, amely-lyel Marcell neki sokszor szerzett gyönyörűséget.

Bármilyen magas fokú volt is ebben a korban a magyar vadászati kultúra, Magyar László művét is utolérte a könyvek végzete - elveszett. Csupán annyi vigasztalásunk lehet, hogy e munka egyes részletei fennmaradtak Eberhard Hicfeltnek 1430-1450 között írt "Aucupatorium herodiorum"-ában. A XV. században jelenik meg az első francia és az első angol írásmű a solymászatról /Le livre du Modus et de la Royné Ratio... 1486 és Barnes J. The Boke of St.Albane... ugyanebben az évben./ Érdemes talán megemlíteni, hogy Lorenzo Medici 1478-ban írta 45 stanzából álló "La Caccia con Falcone" című költeményét, valamint azt hogy 1480-ban nyomtat-ták ki az első ilyen tárgyú könyvet, az ismeretlen szerző tollá-ból származó "Beizbüchlein"-t. Magyar László könyve tehát ezeket mintegy száz évvel megelőzte.

Hicfelt Aucupatorium-ában a régi hagyományokat követi midőn először a sólymok természetéről és szokásairól, azután szelidíté-sükről és tanításukról, végül betegségeikről és azok gyógyításai-ról értekezik. Munkája ügyesen komfilált mű, amelyben lépten-nyo-mon hivatkozik különféle szerzőkre és solymászati "szakértők"-re Symmychustól kezdve Magyar Lászlóig. Minket természetesen az utób-bi, elveszett munkájából származó idézetek érdekelnek. A rendel-kezésre álló régi német szöveg tulajdonképpen az eredeti latin nyelven íródott munka fordítása, amelynek a mai fogalmakkal való azonosítása és magyar nyelven való visszaadása több helyen komoly fejtörést okoz. Eddig csak a XXVII. és XXX. fejezetben található hosszabb idézet lefordítására vállalkoztak /A Vadászlapban 1892. 35.1., Zay Miklós és Bástyai L. Vadmadárból vadászmadár, 10.1./, de Hicfelt összesen 10 helyen idézi honfitársunkat.

Egyelőre csak példaképpen közlök néhány sort:

"Ladislaus Ungarus tehát a következőket írja: a fészekből szedett sólymot, ha azt fiatal korában kézen hordják, hogy megszelidüljön, nem szabad lefogyni engedni. Ha mindjárt kezdetben jól bánsz vele és jól tartod étellel, akkor jól is fejlődik és jó szokásokat vesz

fel. Attól is őrizkedj, hogy forró évszak idején is kézen hordozd.

Ha gyors és ügyes sólymot akarsz, akkor - ha már megtanítottad arra, hogy béklyó nélkül is engedelmes és rámeleg a csalogatóra - gyalogos solymással hívasd a csalogatóhoz, amihez minden solymász jól ért." /Bástyai L. fordítása./

Másik helyen ezt olvassuk: "Ha paripádon ülve solymászni megy, daruval vagy egyéb madárral kell próbát tenned, de vigyázz, nehogy a sólyom csalatkozzék. Láss hozzá serényen, de azért maradj ne küldd préda után kénytelen-kelletlenül. A legjobb idő a vecsernye tája, úgy naplemente előtt, mikor langymeleg van s nem fujdogál a szél. Hogy ha azután beáll a télvíz és sólymodat a zúgba kell tenned, ne legyen az se kövér, se túl sovány; a kamrát amelyben tartod, ne járják a szelek, de azért túl meleg se legyen" /Elég szabad fordítás Zay Miklóstól./

A sólymok betegségeinek gyógyításánál ekként idézi Magyar Lászlót: "Ha sólymod náthás, amit arról veszel észre, hogy orrlyukai eldugultak és nehezen vesz lélegzetet, váladék jön az orrából, akkor végy cukrot és világos bort, hogy a bor erejét a cukorral enyhítsd. Egy kis csövön keresztül fújd a sólyom orrlyukába. Ezután a sólyom elkezd ide-oda forgolódni s akkor ugyanezen csövecskén át fújd ki a nedvességet az orrából. Ezt ismételd míg a madár rendbe nem jön."

Majdnem minden betegségre van megfelelő gyógyszer. Pl. a kolerára marhahúst tejbe áztatva kell neki adni. Ha a sólyom fejében a morbum caducum jelentkezik, forró vassal kell a csőrén keresztül a nyavalyát kiégetni, akkor meggyógyul.

Hazánk solymászati kulturájának magas fokát nemcsak ez az egy írásmű jelzi. Az Árpád-házi királyok korában különféle solymásztisztségek alakultak ki, ami azt sejteti, hogy a magyar uralkodók legtöbbje szenvedélyes vadász, solymász volt. Már III. Béla király /1172-1196/ pénzein megjelenik a sólyom-ábrázolás. A király kíséretében majdnem mindig ott voltak a solymászok, mikor az az országot járta. Ezzel függ össze, hogy az Aranybulla is említést tesz

róluk, mint olyanokról, akik nem szállhatnak meg a nemesek birtokain azok beleegyezése nélkül.

Sorolhatnám solymászatunk emlékeit még hosszan, de ez meghaladja ennek a kis tanulmánynak a kereteit, amelynek célja inkább a solymászat elterjedése európai összefüggéseinek bemutatása.

Irodalom

ALBERTUS MAGNUS: Von den Falcken und Habichten. 1756.

BÁSTYAI L.: Vadmadárból vadászmadár. Bp., 1955.

BENDEFY L.: Gyeretyán országa. Bp., 1942.

BIRKHAN, H.: Wie kam die Falkneri nach Europa? /Z.schr. Jagdw. 1972.3./

BORETIUS, A.: Capitularia regum Francorum. Hannoverae, 1883.

CRESCENTIUS, P.: Commodorum ruralium libri

DOMBROWSKI, E.: Geschichte der Beizjagd. Wien, 1886.

FRIEDRICH DES ZWEITEN: Kunst zu Beitzen... 1756.

HAMMER-PURGSTALL, J.: Falknerklee. Pesth, 1840.

HAMMER-PURGSTALL, J.: Geschichte des Osmanischen Reiches. Pest, 1827.

HICFELT, E.: Aucupatorium herodiorum. /In: Dombrowski Altdeutsches Weidwerk. Wien, 1886./

HUSZÁR L.: Sólyomábrázolások középkori pénzeinken (Aquila 1960/61.196.)

KRONASSEN, H.: Die Herkunft der Falkenjagd /Südost Forsch. 1953.67./

LELOVICH Gy.: Solymászat az 1930-1955. években /NIMRÓD F. 1982. okt./

LINDLER, K.: Beiträge zu Vogelfang u. Falkneri in Altertum. Berlin-New-York, 1973.

LINDNER, K.: Vor der Kulisse von Clementswerth. Deutsche Falkenorden, 1984.

ROTH, K.: Geschichte des Forst-u. Jagdwesens in Deutschland. Berlin, 1879.

TESz = A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára Bp.
1967-1976.

VÖNÖCZKY-SCHENK.: Die Geschichte der ungarischen Falknerei /Aquila
1958.161./

VÖNÖCZKY-SCHENK.: A magyar őshaza solymásznevei New-York, é.n.

ZAY M.: A solymászat múltjáról /Vadászlap, 1892. 35./

AZ OEE ERDÉSZETTÖRTÉNETI SZAKOSZTÁLYA KÖZLEMÉNYEI
I-XX. FÜZETEINEK TARTALOMJEGYZŐKE

dr. Nagy Domokos Imre

A Közlemények húsz száma összesen 13 kötetben jelent meg. A tükörnagyság viszonylag hamar kialakult a ma is ismert méretre. /Sorok száma x betűhelyek száma./ Az I. számnál ez 3200 "n" /betűhely/, a II-nál 3400 "n", a III-IV-nél 2600 "n", azóta 2400. Ez azt jelenti, hogy egy 40.000 "n"-es szerzői ív a Közleményekben 20 oldal helyett kb. 16-17 oldal. Ha az egyes kötetek terjedelmét összeadjuk - levonva a számozási előírásokat - 1760 oldalt kapunk. Ez átszámolva a végleges tükörrre éppen 1800 oldalt jelent.

A Közleményekben pontosan 150 publikáció látott napvilágot 59 szerző tollából. Egy összeállítás elvileg név nélküli, de ezt az illető kötet szerkesztői készítették. A szerzők közül azonban 37 mindössze egy-egy publikációval szerepel. 11-en 2-3-mal, és ugyancsak 11-en négygel vagy annál többel. Közülük tíznél több publikációval csak a jelenlegi szám szerkesztői jelentkeztek. Mivel honoráriumot csak egyszer, 1975-ben volt módja a Szakosztálynak fizetnie, a megjelenési gyakoriság inkább azt jelenti, hogy a szerzőnek mennyire volt szívügye a Közlemények életbenmaradása. Két elhunyt lelkes és nagytudású szerzőnk: Reuter Camillo és dr.Fodor Tamás valószínűleg jóval több publikációval szerepelnének...

Átlagot számolva kiderül, hogy egy füzet 90 oldalon jelenhetett volna meg, egyenként "hét és fél" dolgozattal.

A 150 publikáció közül 2 kifejezetten külföldi témával foglalkozik, 2 nemzetközi kapcsolatainkkal, a többi 146 viszont mind hazai témával.

A 150-ből 24 a forrásközlés és - ismertetés, 119 a feldolgozás és 7 a könyvészeti összeállítás.

A forrásközlések és - ismertetések közül:

12 dokumentumközlés

6 elbeszélő forrás /visszaemlékezés és önéletrajz/

6 kivonatolt forrásismertetés.

A feldolgozások közül:

11 módszertani téma

108 történeti téma. Ebből:

50 erdészettörténet

2 faipar és -gazdaságtörténet

18 vadásztörténet

7 természetvédelemtörténet

10 oktatástörténet és diákmozgalmak története

7 egyesülettörténet

6 életrajz vagy pályakép

8 különböző érintkező témákkal foglalkozik.

A közlemények közül - a biográfiák nélkül - 56 foglalkozik egy-egy szűkebb területtel /földrajzilag/. Ebből 28 a Dunántúllal, 8 a tágabban vett Felvidékkel /az Északi Középhegységet és Kárpátalját idevéve/, 24 az Alfölddel /ideértve a pestkörnyéki dombokat és az egyetlen dolgozattal szereplő Partiumot/. Erdéllyel egy sem.

Végül büszkeséggel kell megállapítanunk, hogy Közleményeink jóval ismertebbek lettek, mint az alapítók remélték. Szerepel az Országos Széchényi Könyvtár által kiadott periodika-bibliográfiában, az OSZK cédulakatalógusában és a több nyelven megjelenő Nemzetközi Agrártörténeti Bibliográfiában. A hetvenes évek második felében kisebb riadalmat keltett az Egyesület egyes vezetői körében, hogy a Washingtonból a Kongresszusi Könyvtár jelentkezett, beszerezni óhajtván a kiadványt.

Tehát érdemes volt néha elkeseredetten is küszködni, mert nemzetközi szinten is hozzátettünk valamint a magyar tudomány híréhez.

Az egyes füzetek adatai

szám	év	jellel/nyomda	terjedelem	példányszám
I.	1965	stencil	40 old	100
II.	1966	rota/MTESZ HNY	56 old	400
III-IV.	1968	rota/MTESZ HNY	91 old	360

szám	év	jelleg/nyomda	terjedelem	példányszám
V-VII.	1972	rota/EMSZI	139 old	500
VIII-X.	1975	rota/MTESZ HNY	349 old	600
XI-XII.	1978	rota/??	259 old	kb. 500
XIII-XIV.	1987	rota/MTESZ HNY	127+X old	250
XV.	1987	rota/MTESZ HNY	123 old	250
XVI.	1988	rota/MTESZ HNY	96 old	2000
XVII.	1989	rota/MTESZ HNY	145 old	150
XVIII.	1990	rota/MTESZ HNY	112 old	150
XIX.	1990	rota/MTESZ HNY	103 old	150
XX.	1990	rota/MTESZ HNY	110 old	kb. 150

Szerkesztő:

I.	dr. Csőre Pál
II.	dr. Csőre Pál
III-IV.	dr. Csőre Pál
V-VII.	dr. Csőre Pál
VIII-X.	dr. Csőre Pál, /dr./ Nagy Domokos Imre
XI-XII.	Kolossváry Szabolcsné
XIII-XIV.	dr. Hiller István
XV.	Balogh Béla, dr. Kovács János, dr. Oroszi Sándor, dr. Szemerédy Miklós
XVII.	dr. Kovács János, dr. Oroszi Sándor
XVIII.	dr. Nagy Domokos Imre, dr. Oroszi Sándor
XIX.	dr. Csőre Pál, dr. Nagy Domokos Imre, dr. Oroszi Sándor
XX.	dr. Csőre Pál, dr. Nagy Domokos Imre, dr. Oroszi Sándor

A kiadvány mérete általában A/4 volt. Kivétel az A/5 nagyságban megjelent XI-XII. szám, azonban a jóval kisebb betűnagyság miatt a 2400 "n"-es tükröt sikerült ennél is tartani.

Ugyancsak a XI-XII. szám az egyetlen, ahol az impresszum kiadási éve nem felel meg a valóságnak, ugyanis csak 1980 végére látott napvilágot valójában.

Tartalomjegyzék

ÁGFALVI Imre dr.

Az Erdészettörténeti Szakosztály megalakulása. I: 3.

Az erdőrendezés és az erdészettörténet. /Az erdészeti üzemi-tervek forrásértékéről./ II: 3-12.

Erdészettörténeti áttekintés. III-IV: 57-60.

BABOS Imre dr.

A ráckevei volt királyi uradalom peszéri és adacsi erdeinek történetéből /1895-1945/ V-VII: 53-60.

BALOGH Béla

A debreceni erdők és a Hortobágy szerelmese. Tikos Béla élete és munkássága. /1885-1974/ XVI: 40-48.

BALOGH István dr.

Egy adat a debreceni erdők történetéhez. /~~XVI. század~~/ XVI: 11-14.

BALSAY Miklós id.

Megszólalnak a Somhegy-Mellári szarvasbikák. XX: 19-21.

Riaszt a martonvásári világrekorder őzcsalád. XX: 25-28.

BARTHA Dénes

Az erdészeti növényföldrajzi megfigyelések kezdetei Magyarországon. /1862-1912/ XVI: 87-96.

BÁLINTNÉ MIKES Katalin

Gróf Koháry István és Kecskemét város haszonbérleti szerződése a pestmegyei Vacs pusztáról 1693. augusztus 27. VIII-X: 43-53.

BÁNYAI József

Gróf Forgách Károly agancsgyűjteménye az OEE szakmúzeumában. XX: 7-14.

CSAPODY István dr.

Sopron város /és volt urbéres községei/ egykori erdeinek története. III-IV: 3-16.

A századforduló erdőgazdálkodása a soproni városi erdőkben. VIII-X: 111-119.

Az erdészeti vegetációkutatás története, jelenlegi helyzete és gyakorlati alkalmazása. XI-XII: 49-86.

CSÖTÖNYI József dr.

Töredékek. /OEE vonatkozású reflexiók/ XIII-XIV: 109-110.

CSŐRE Pál dr.

A királyi erdők és az azokban folytatott gazdálkodás a középkorban. I: 9-16.

Erdéztörténet. /Vázlatos áttekintés/ I: 27-34.

A "vad és az erdő". III-IV: 67-69.

Az erdei fák szerepe a régi határleírásokban és ennek erdő-történeti jelentősége. V-VII: 17-26.

Vadászati szervezet Magyarországon a középkorban. V-VII: 105-113.

Beszámoló az OEE Erdészettörténeti Szakosztályának munkájáról. V-VII: 133-139.

A vadkártérítések története. VIII-X: 221-238.

A rendszeres erdőgazdálkodás kialakulása a tata-gesztesi uradalomban /XVIII. század/ XIII-XIV: 5-16.

A tata-csákvári uradalom erdőgazdálkodása a XIX. század elején. XV: 52-73.

Kísérlet a vadászati jog szabályozására a múlt század közepén. XVII: 5-11.

Egy elfelejtett polihisztor, Gáty István élete és munkássága. XVII: 85-100.

Erdőgazdasági eszmék a reformkori Magyarországon. XVIII: 51-64.

A magyarság szerepe a solymászat európai elterjedésében. XX: 83-94.

CSÓRE Pál dr. - OROSZI Sándor dr.

Erdőgazdálkodás az alapítványi erdőkben, különös tekintettel a Pilisre. XIX: 5-55.

DOMONKOS János dr.

Németh József, a Batthyány-uradalom "vadmesterének" naplója. XVII: 22-34.

ERDÉLYI Zoltán dr.

Erdő és néprajz. II: 12-17.

FANCSIK János dr.

Barangolás a Karancs-Medves erdeiben. XVIII: 65-69.

FEISTMANTEL Rudolf

lásd HILLER István dr. /Emlékirat ismertetés/

FODOR Tamás dr.

Egy majdnem elfelejtett kutyafajta, az erdélyi kopó. V-VII: 114-123.

A magyar vadászknológia múltjából. VIII-X: 249-255.

Adatok a magyar vadászati szaksajtó történetéhez. XI-XII: 145-150.

FÜLÖP Éva Mária dr.

Adatok a Tihanyi Apátság erdőgazdálkodásához. XV: 74-93.

FÜLÖPP Zoltán

lásd KOVÁCS János dr. /Visszaemlékezés/

GÓLYA János - MÁRKUS László dr.

Tudományos iskolák a magyar erdőszetben. XV: 107-111.

HAJDU István dr.

Áttekintés az 1950 utáni gépesítésről. XIII-XIV: 76-81.

Erdei állatok szerepe az elmúlt századok gyógyászatában.

XIII-XIV: 121-123.

Álmoskönyv-fejtés - erdész módra. XIII-XIV: 124-127.

Vadról, vadászról, vadászatról. /Viccgyűjtemény/ XVII: 137-138.

HEGYI Imre dr.

Népi természetismeret és az erdei melléktermékek. VIII-X: 168-169.

Népi erdőgazdálkodás a Bakonyban. XI-XII: 205-240.

"A bányászati és erdészeti felsőoktatás kialakulása" című kiállítás a Központi Bányászati Múzeumban. /Megnyitó beszéd 1983. VIII. 25./ XIII-XIV: 103-106.

Történeti adatok az északi Partium 18-19. századi erdőgazdálkodásához. XVI: 23-26.

HEYKÁL I. Ede

lásd KORMOS László dr. /Önéletrajz közreadása/

HILLER István dr.

A faipari oktatás kezdetei Selmecebányán. V-VII. 61-68.

Az Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárának műemlékállományáról. V-VII: 124-132.

A fával foglalkozó tudományok kezdete. Duhamel du Monceau. VIII-X: 139-145.

A magyar erdészeti könyvtárügy. VIII-X: 147-158.

A magyar vadászati felsőoktatás történetéből. VIII-X: 257-265.

Előszó helyett. /Dokumentumok a Közlemények kiadási nehézségeiről/ XIII-XIV: I-X.

150 éves javaslat az erdők államosítására. /Rudolf Feistmantel 1837-es emlékiratának ismertetése/ XV: 94-106.

HUSZÁR Károly

Vadászati motívumok a magyar címerekben. V-VII: 87-104.

JERÔME René

Főiskolai hallgatók sztrájkja Sopronban. 1924. szeptember - november. XVIII: 25-33.

Adalékok a soproni Ifjúsági Köri Ház történetéhez. /Megemlékezés ifj. Béky Albertre/ XX: 29-33.

KAPUSI Imre dr.

A Püspökladányi Arborétum. XVI: 82-86.

KIRÁLY Pál

A japán-magyar erdészkapcsolatok történetéből. /1885-1966/ III-IV: 61-66.

KISS István dr. N.

Erdőhasznosítás és -közigazgatás Magyarországon, 11-20. szá-
zad. XIX: 65-102.

KOLLWENTZ Ödön dr.

Az alsó- és középfokú erdészeti szakoktatás története.

II: 17-50.

Az erdőgazdasági szakmunkásképzés Baranyában. III-IV: 81-86.

A közös gazdálkodású erdők története, különös tekintettel Ba-
ranya megye erdőbirtokosságaira. XI-XII: 5-48.

Ásotthalom jelentősége az alsófokú erdészeti oktatásban.

XIII-XIV: 52-64.

Erdészeti egyesületek Magyarországon. /1945-ig/ XV: 38-51.

Visszaemlékezés a Debreceni Magyar Királyi Erdőigazgatóság-
nál az alföldfásítás szolgálatában eltöltött négy évről. /1935-
-1939/ XVI: 27-34.

Partos Gyula születésének centenáriuma. XVII: 131-136.

KOLOSSVÁRY Szabolcsné PERÉNYI Márta

Az erdészettörténeti kutatás nemzetközi helyzetéről. I: 4-9.

Magyar erdészettörténeti bibliográfia 1945-1964. I: 35-40.

Ungarischer Forstverein - Magyar Erdészegylet - Országos Erdészeti Egyesület. III-IV: 35-56.

A magyar fakereskedelmi politika 1920-1938 között. VIII-X: 121-137.

A faipar története Magyarországon /A XIX. századtól/ XI-XII: 171-203.

Magyarország erdőgazdasága az 1850-es években /Rudolf Ritter von Feistmantel 1805-1871/ XX: 67-82.

KOMLÓS Géza dr.

A rőjtökmuzsaji "Nagyerdő" történetéből. /1852-1945/ III-IV: 17-25.

A XVII-XVIII. századi legeltetések a rőjtöki Nagyerdő mai területén. V-VII: 37-48.

A makkoltatás, mint erdei haszonvétel a XVII-XVIII. században. /A gr. Széchenyi-uradalomban/ VIII-X: 29-41.

KORMOS László dr

Adatok a Debreceni Református Kollégium tócoskerti faiskolájának történetéhez. /1815-1894; benne közzétéve Heykál I. Ede önéletrajza/ XVI: 15-22.

KOTLÁR Károly

A magyar vadászat történetének rövid összefoglalása. /A Magyar Mezőgazdasági Múzeum 1987. X. 30-án nyílt kiállításának vezérfonala/ XV: 112-123.

A Magyar Mezőgazdasági Múzeum vadászfegyver- és -eszköztörténeti gyűjteménye. XVII: 17-21.

A Windischgrätz-trófeagyűjtemény. XVII: 35-37.

KOVÁCS János dr.

A magyar erdőföldrajzi névgyűjtés kérdései. VIII-X: 159-168.

öt erdőföldrajzi névgyűjteményről. XI-XII: 123-131.

Az erdei vasutasaink korelnöke emlékezik. /Fülöpp Zoltán hangszalagon lévő emlékei/ XIII-XIV: 96-102.

Emlékezés a debreceni "Zsuzsi" vasútra és krónikására levél- és irattári források alapján. /1881-1948 + Csorbai László 1902-1962/ XVI: 35-39.

Az erdő- és vadásztiszti egyenruha, mint vasúti menetkedvezményi "igazolvány". XVII: 66-56.

Egy rendhagyó erdei szállítópálya Kárpátaljáról. /1941-1944/ XVIII: 111-112.

KÓCZIÁNNÉ SZENTPÉTERI Erzsébet dr.

Vadászkocsik a történelemben. XVII: 12-16.

KÖRMÖCZI János

Vadgazdálkodás a Mezőföldön. XX: 39-51.

LÁMFALUSSY Sándor

lásd. SZAKÁCS László. /Okmányközlés/

MAGYAR Eszter dr.

Az erdészettörténeti kutatás módszertani kérdéseiről. VIII-X: 3-28.

Az óbuda-visegrádi koronauradalom 18. század végi erdőrendtartása. XVII: 68-77.

MÁRKUS László dr.

A tájképek és térképek az erdőttörténeti kutatás szolgálatában. II: 51-56.

Az erdőmunkásokról szóló törvény 75 éves. XI-XII: 103-110.
lásd még GÓLYA János. /Közreműködés/

MÁRTON Ferenc

Magyarország legöregebb "fája", az ipolytarnóci óriásfenyő. XVIII: 70-80.

MÉSZÁROS Gyula

Szemelvények a magyar erdészeti oktatás kezdeteihez. XVII: 78-84.

MÓDY György dr.

Elpusztult árpádkori falvak kutatásának újabb eredményei a debreceni erdőpusztán. XVI: 49-57.

NAGY Domokos Imre dr.

Iratok a szentgáli nemesi közbirtokosság erdészeti- és vadászattörténetéhez. 1670-1866. VIII-X: 55-97.

Ujfalvi Sándor, a hazai vadászat történetének első kutatója. VIII-X: 239-248.

A magyar vadászirodalom történetének vázlata. VIII-X: 277-296.

A vadászirodalom történeti forrásértékének kérdéséhez. VIII-X: 297-309.

A Dunakanyar Tájékoztatóban megjelent erdészettörténeti vonatkozású írások. VIII-X: 335-339.

Az OEE Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményeinek tartalomjegyzéke 1965-1975. VIII-X: 341-349.

A Szentgáli Nemesi Vadászkompanya szabályzata. /1827/ XI-XII: 133-144.

"Toldi farkasa". Részlet a magyar vadászat historiográfiájából. XI-XII: 151-170.

Vadászati felügyelői jelentések 1946-ból. XVII: 38-53.

Tannenbergy György XIX. századi kamarai erdőmester pályaképe. XVII: 101-112.

Az OEE Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei I-XV. számának tartalomjegyzéke. XVII: 139-145.

A magyar természetvédelem nemzetközi kapcsolatai. /1947-1962/ XVIII: 39-50. + hibaigazítás: XIX: 103.

1946-ból való dokumentumok a pilisi erdők pusztításáról. XIX: 56-64.

Az Országos Természetvédelmi Tanács 1947 és 1949 között. XX: 52-66.

Az OEE Erdészettörténeti Szakosztálya Közleményei I-XX. füzetekinek tartalomjegyzéke. XX: 95-109.

NAGY Domokos Imre dr. OROSZI Sándor dr.

Válogatás az erdészettörténeti pályázatok anyagából. XVIII: 81-110.

NAGY Imre

Erdéssz pályám. XIII-XIV: 82-95.

NAGYSZALÁNCZY Eleonóra

Az 1935. évi IV. törvénycikkről. XI-XII: 87-101.

NEMKY Ernő dr.

Az Erdészeti és Faipari Egyetem sportkörének története. III-IV: 71-79.

NEPPER Ibolya dr., M dr.

Az ördög árka /IV. századi római védvonal/ XVI: 58-60.

NÉMETH József

lásd DOMONKOS János dr. /Napló közreadása/

OROSZHEGYI Mihály

lásd REUTER Camillo. /Ismertetés/

OROSZI Sándor dr.

A Debrecen-környéki erdők történeti áttekintése. XIII-XIV: 42-51.

Deméndi erdőirtási szerződések. /1846-1848/ XIII-XIV: 11-113.

Az 1879. XXXI. tc. bevezetése, végrehajtása a Nagykunságban. XV: 5-14.

Kisújszállás szabályrendelete az Alföld fásítása érdekében. /1923/ XV: 15-21.

Gazdálkodás a kisújszállási Redemptus Közbirtokosság Tisza menti erdőiben. /1816-1952/ XVI: 68-75.

A magyar vadászat és természetvédelem kapcsolatának történeti áttekintése II. /1945-1985/ XVII: 54-65.

A magyar kormány havasgazdálkodási tervének erdőgazdasági vonatkozásai. /1898-1918/ XVII: 125-130.

A püspökladányi szikkísérleti telep első szervezeti szabályzata. /1924/ XVIII: 17-21.

Bachofen Ferenc /1786-1849/ XVIII: 22-24.

25 év - 20 füzet. XX: 5-6.

Adatok a Tuzson-féle alföldi növénygyűjtemény keletkezéséhez. XX: 34-38.

lásd még CSÖRE Pál dr. és NAGY Domokos Imre dr. /Társszerző/

PANKOTAI Gábor

Az erdőfeltárás az erdőgazdálkodás alapja. /Az erdőfeltárás vázlatos története 1899-1982/ XV: 22-37.

PAPP Ferenc dr.

Az erdőpusztai tavak létesítésének története /1970-es évek/ XVI: 61-67.

REUTER Camillo

Cserfa. /Eltérő jelentésben/ I: 16-20.

A fenyőfának hasznos voltáról. /Oroszhegyi Mihály 1653-ban készült művéről/ I: 20-27.

A nagyhajmási "Disznós" erdő története. III-IV: 27-34.

A munkácsi vár instrukciója 1616-tól és erdőgazdaságtörténeti vonatkozásai. V-VII: 27-36.

RÉDEI Károly dr.

A nagykovácsi erdők történetéből. XIII-XIV: 17-28.

SÁNDORFALVI László

A Magyarországon /Fehérvárcsurgón/ élő szikavadállomány te-

lepítésének történelmi múltja, élőhelye és állományának jelenlegi helyzete. XX: 15-18.

Soponya egykori vadgazdálkodása. XX: 22-24.

SCHNEIDER Ferenc

A Mecseki Állami Erdőgazdaság útépítéseinek története. /1920-tól/ III-IV: 87-91.

SZAKÁCS László

A Lenti és Csömöndéri Fűrészüzem államosítása. XIII-XIV: 65-74.

Lámfalussy Sándor levele 1945-ből az erdők államosítása ügyében. XIII-XIV: 114-115.

Adatok Barlai Ervin 1945-ben végzett munkásságához. XIII-XIV: 116-120.

Adatok a zalai erdei vasutak történetéhez 1910-1950. XVII: 113-124.

SZEMERÉDY Miklós dr.

"Debrecenbe kéne menni". Szemelvények a debreceni vándorgyűlések történetéből. XVI: 5-10.

SZILAS Géza

A bükk-i állami erdők történetéből. V-VII: 5-16.

Az erdészeti térképezés két évszázada. XI-XII: 241-259.

TOLNAY Kálmán

Szemelvények a magyar vadászat történetéből. /X-XVI. század/ VIII-X: 183-220.

TÓTH Béla dr.

Az ERTI Tiszántúli Kísérleti Állomásának története és munkájának hatása az erdőgazdálkodásra. XVI: 76-81.

TURI Ferenc

A Szolnoki Erdészet története /1950-1989/ XVIII: 1-16.

VADÁSZ Géza dr.

A csákberényi erdők múltjából. XIII-XIV: 29-41.

WITTNER Ferenc

A margitai Erdőkezelőség tevékenysége a Hortobágyon. VIII-X: 99-110.

Tiszacsege és Egyek községek erdeinek története a helynevek tükrében. XI-XII: 111-122.

Gut vagy Guth? XIII-XIV: 107-108.

ZAKAR János

Termelési értekezlet 1778-ban a Máramarosi Kincstári Erdőigazgatóság területén. /Máramarosi Rendtartás 172-174. X/ V-VII. 49-52.

/Szerző nélkül/

Az OEE Erdészettörténeti Szakosztály tagjainak munkássága. VIII-X: 313-332.

